

**ZAPISNICI SEDNICA DAVIDOVIĆEVE DVE VLADE OD AVGUSTA
1919. DO FEBRUARA 1920.**

Bogumil Hrabak

Ako se izuzme dokumentacija nastala u vezi sa radom narodnih veća (odbora), pokrajinskih operativa i Delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920. godine, malo ima celovitih, sistematski vođenih i sačuvanih dokumenata o radu najviših izvršnih tela na početku zajedničkog života jugoslovenskih naroda posle prvog svetskog rata. Izuzetak čine zapisnici sednica dveju Davidovićeveih vlada, koje su bile na vlasti od 16. avgusta 1919. do 18. oktobra 1919. i od 18. oktobra 1919. do 19. februara 1920. godine. To su ujedno i jedini protokoli cele jedne vlade za koje se sada zna. Pomenuti zapisnici su sačuvani na taj način što ih je vodio (izuzev prve sednice, kad je zapisničar svakako bio Edo Lukinić) Kosta L. Timotijević, koji ih je zadržao kod sebe, a članovi njegove porodice su ih orodali (ili predali) arhivu tadašnjeg Instituta za radnički pokret Jugoslavije.

Zapisnici nisu vođeni u knjizi, nego na posebnim arcima ili skupno u nizu araka (na primer od 25. IX do 31. XII i u 1920. godini), dakle kontinuirano i u nastavku. Možda rukopis što se čuva u Arhivu radničkog pokreta Jugoslavije ne predstavlja uvek baš Timotijevićev rukopis, jer postoje dva načina pisanja, sa razlikama kod skraćenica i interpunkcije; može se pretpostaviti da je neko ovlašćeno lice prepisalo načisto Timotijevićeve zabeleške sa sastanaka, a on je to učinio samo delimično. Dok u poslednjim zapisnicima ima više pravopisnih intervencija (mada su one jednostavnije), u prvom delu rukopisa ih ima manje, ali se, na primer, preferuje sa upotrebom tačke i zareza (dok se u poslednjim upotrebljava gotovo jedino zarez), čak i ispred sasvim novih rečenica, gde bi sigurno imala doći tačka. Pri pripremanju rukopisa za štampu, intervencije u pogledu pravopisa činjene su tamo gde bi tekst inače bio nedovoljno razumljiv. Zapisnici nisu sigurni u pisanju složenih reči (posebno priloga, naročito kod poslednjih sednica). Neka slova (z, k) pisana su u uvećanom obliku, te sličie velikim slovima, a upotreba »l« i »lj« nije dosledna. Treba naglasiti da zapisnici nisu overavani.

Zapisnika ima ukupno 69. Prvi je vođen 18. avgusta 1919, a poslednji 14. februara 1920. godine. Samo ponekih dana vođena su dva zapisnika

istoga dana (na primer, 9. IX, 20. X) ili je sednica nastavljena i popodne. Inače su između sednica postojali prekidni od dan-dva ili tri dana. Prekid u održavanju sednica veći od četiri dana postoji između IV (23. VIII) i V (29. VIII) sednice, XXVI (24. X) i XXVII (29. X), XXVII (29. X) i XXVIII (3. XI), XXIX (5. XI) i XXX (12. XI), XXX (12. XI) i XXXI (18. XI), LI (5. I) i LII (11. I), LIII (12. I) i LIV (18. I), LXVII (7. II) i LXVIII (13. II) sednice; najveći prekid postoji iz vremena ostavke (25. IX—20. X 1919). Zapisnici sa XXII (25. IX—20. X), XXXIX (2. XII—6. XII) i LVIII (24. I—27. I) sednice su bez datuma. Sednice su održavane u Predsedništvu vlade, osim nekoliko u dvoru (XXII, XXIII, XXXVI, LIV).

Sve sednice vodio je predsednik ministarskog saveta Ljubomir M. Davidović. Pored Trumbića, koji je prisustvovao samo nekim sednicama u jesen 1919, jer je bio u sastavu delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu, i neki drugi članovi vlade češće nisu prisustvovali sednicama. Na primer, prvim sednicama, pored Trumbića, nisu, osim izuzetno, prisustvovali Zagrepčani (Sv. Prbićević, Franjo Poljak, Vilim Bukšeg, Vitomir Korać), kao ni Anton Kristan iz Ljubljane i Tugomir Alaupović iz Bosne. Ministar finansija Vojislav V. Veljković zbog bolesti nije učestvovao u radu od X do XXII sednice (te ga je zastupao V. Vulović), a zbog posla često je bio sprečen i general Stevan Hadžić. Primetno je da su ministri socijaldemokrati (naročito A. Kristan) najviše odsustvovali sa sednica kojima je prisustvovao regent Aleksandar. On je, pak, bio na sednicama vlade 20, 21. i 23. oktobra, na XVII, XXIII, XXXII, XXXVI, LIV, LVI i LIX sednici. Predsednik Privremenog narodnog predstavništva prisustvovao je sednici ministarskog saveta 7. i 20. septembra. Načelnik štaba učestvovao je u radu sednice 21. avgusta, odnosno njegov zastupnik 20. oktobra. Predstavnici političkih stranaka (Stojan Protić, Matko Laginja, Anton Korošec, Marko Trifković) pozvani su na sednicu 7. septembra, a 21. i 23. septembra bili su prisutni najvažniji članovi delegacije iz Pariza (N. Pašić, A. Trumbić, Josip Smodlaka, Otokar Ribarž, Slobodan Jovanović). Među ministrima čija se imena retko sreću u zapisnicima (jer nisu diskutovali ili intervenisali) treba pomenuti Kostu Timotijevića, Tugomira Alaupovića, Franju Poljaka i Antona Kristana. Najviše se raspravljalo na sednicama od 12. do 27. januara 1920. u vezi sa savezničkim ultimatumom u vezi s jadranskim pitanjem, kada su gotovo svi prisutni uzimali reč. Sudeći prema zapisnicima, ministri socijaldemokrati su se potpuno uklopili u raspoloženje svojih kolega iz demokratske stranke i nisu odudarali svojim predlozima i insistiranjima. Element kritike prethodnog rada nalazio se u jednoj Bukšegovoj opservaciji 17. septembra, dok je na sednici 30. januara 1920, u vezi sa pitanjem ženskog prava glasa (na čemu su socijaldemokrati ustrajali) dato pravo Kristanu da o tome razgovara sa drugovima.

Veoma prisutna tematika na sednicama vlade bila je problematika mirovnih ugovora; zbog jednog od ovih ugovora (sa Austrijom, a u stvari zbog manjinskog statusa u Makedoniji i na Kosovu) vlada je dala i ostavku. Zbog toga su ovi zapisnici slični onima delegacije sa Mirovne konferencije i nose svu tragičnost položaja jedne male zemlje u društvu velikih imperijalista. Prilikom priređivanja za štampu ovi zapisnici nisu upoređivani sa objavljenim zapisnicima delegacije (B. Krizman — B. Hrabak, Beograd 1960), jer bi to poređenje i pozivanje oduzelo mnogo prostora; zbog toga, radi potpunijeg razumevanja uporednog rada vlade i

delegacije biće dobro da čitalac ima pri ruci i pomenute publikovane zapisnike. Nisu u beleškama ispod crte navođeni ni telegrami i pisma članova delegacije, nešto što svi nisu ni sačuvani, a nešto i zato što se njihova sadržina može nazreti iz uporednih zapisnika vlade i delegacije (učinjen je samo jedan izuzetak sa jednim važnim Pašićevim pismom od 27. januara 1920). Deo te prepiske saopštiće se u posebnom radu o krizi vlade zbog člana 59. (51) ugovora sa Austrijom, koji je napisao priređivač ovih zapisnika. Zapisnici vlade, prirodno, znatno dopunjuju prikaz rada delegacije u Parizu. Zbog toga je i u Dodatku objavljenih zapisnika objavljen tekst zapisnika sednica od 21. i 23. septembra (str. 373—382, sa manjim tehničkim greškama).

Vrlo je često prisutna problematika finansija, što je razumljivo za tadašnje prilike i za jednu novu državu. Začuđuje, pak, da se o odnosima sa Privremenim narodnim predstavništvom retko govorilo u vladi; možda zato što se o tome raspravljalo u stranačkim klubovima. Prvi put je o tome vođena reč u ministarskom savetu 29. avgusta, u vezi s pripremama opozicije da izađe sa sednica Predstavništva. Osmog oktobra predsednik vlade je referisao o stanju u parlamentu i o pregovorima sa šefovima opozicionih stranaka o eventualnom proširenju vlade i o ulasku u kabinet još nekih ili i svih partija. I sutradan se o tome raspredalo, te je odlučeno: ako, u vezi sa izglasavanjem budžetskih dvanaestina opozicija izađe iz skupštinske dvorane, da predsednik vlade da izjavu u parlamentu, a potom će se odlučiti kakvo držanje da se zauzme. Devetog decembra prešlo se na pitanje o odlaganju Privremenog narodnog predstavništva, što je izazvalo kratkotrajnu krizu sa crnogorskom grupom koja je pomagala vladu i do podnete pa povučene ostavke Spasoja Pilotića; i drugi Crnogorac u kabinetu, Velislav Vulović, takođe nije nalazio razloga za raspuštanje Narodnog predstavništva. Oko toga se delom bavila i sednica od 15. decembra. Da ne bi ministri gubili poslaničku dnevnicu, jer su parlamentarne sednice odložene, vlada je 30. decembra uvela dodatke za ministre. Trećeg februara 1920. diskutovano je o pismu St. Protića, vođe radikala, predsedniku Narodnog predstavništva o ponuđenoj od vlade mogućnosti da se vlada za provođenje izbora proširi. Najzad, 14. februara, odlučeno je da kabinet demisionira jer regent Aleksandar nije usvojio predlog vlade o raspuštanju Privremenog narodnog predstavništva. Iz stenografskih beležaka ovog predstavništva može se videti (sv. IV, redovne sednice 57—69) sa koliko je teškoća vlada radila sa parlamentom.

O uslovima u kojima je došla na vlast, o kombinacijama regenta Aleksandra sa Stojanom Protićem i Markom Trifkovićem kao mandatarima za sastav vlade u jesen 1919. godine u nauci se već podosta zna. Razdoblje od ostavke Protićeve vlade do inaugurisanja drugog Davidovićevog kabineta bilo je u stvari vreme stalnih kriza, i to ne samo kriza vlade nego i vreme jedne dublje krize i same države. No, detaljnije izlaganje o tome ne spada ovamo. Treba, međutim, pomenuti ličnosti obaju kabineta »demokratsko-socijalističke vladavine«. Spoljne poslove vodio je Ante Trumbić (dalmatinski pravaš, član vodstva Hrvatske zajednice); resor vojske i mornarice držao je general Stevan Hadžić (protivnik »Crne ruke« i čovek koga je Aleksandar uvek imao u rezervi za periode krize); na čelu Ministarstva unutrašnjih dela nalazio se Svetozar Pribičević (lider Hrvatsko-srpske koalicije, demokrat); finansijama je rukovodio Vojislav

V. Veljković (demokrat); ministar pravde i ministar za konstituantu i ujednačavanje zakona bio je Kosta Timotijević (demokrat); u drugoj vladi u resoru konstituante on je bio samo zastupnik, i to do 24. novembra, kad je agende preuzeo Ivan Paleček (bivši koalicionaš, demokrat); ministar saobraćaja bio je Milorad Drašković (demokrat), trgovine i industrije Albert Kramer (ranije slovenački liberal, demokrat), ministar šuma i ruda Anton Kristan (slovenački socijaldemokrat), građevina Velislav Vulović (Crnogorac, demokrat), poljoprivrede — Franjo Poljak (raniji koalicionaš, demokrat) kao zastupnik do 24. novembra a potom Kosta Stojanović (raniji srbijanski samostalni radikal, demokrat), ministar pošta i telegrafa — Edo Lukinić (raniji koalicionaš, demokrat), ministar za agrarnu reformu — Franjo Poljak, a posle njegove ostavke Hinko Krizman (raniji koalicionaš, demokrat), ministar za ishranu i obnovu — Vilim Bukšeg (hrvatski socijaldemokrat), socijalne politike — Vitomir Korać (hrvatski socijaldemokrat), koji je do 24. novembra zastupao i resor narodnog zdravlja, koji je tada prihvatio Spasoje Piletić (Crnogorac, demokrat); ministar vera bio je Tugomir Alaupović (Bosanac, član Hrvatske zajednice) a prosvete Pavle Marinković (demokrat). U drugoj vladi bio je potpredsednik don Juraj Bjankini, istaknuti nacionalni radnik Dalmacije.

Sve intervencije priređivača ovih zapisnika u osnovnom tekstu stavljene su u uglaste zagrade i one se odnose uglavnom na razrešavanje skraćenica; nisu dirane neke opšte i uobičajene skraćenice (g., god., čl., tač.) kao i u slučajevima kad su se stvari ponavljale. Imena diskutantata su samo u dva zapisnika (XIX. XX) podvlačena, što je ovde izostalo da se postigne što ujednačeniji tekst. U napomenama ispod crte čitalac je upućivan na domaću literaturu, činjene su ispravke loše zapisanih reči, a date su i informacije o ličnostima koje su u tekstu pomenute, isključujući ministre i neke dobro poznate državnike (regent Aleksandar, Nikola Pašić i sl.).

Signature originala glase: br. 17804/XI, 3—2/1919. i br. 17822/XI, 3—5/1920.

I

SEDNICA OD 18/8. 1919.

Prisutna su gg. Predsednik Davidović, Marinković, Drašković, Vulović, Lukinić, Kramer, Veljković, Hadžić, Timotijević.

1. Zaključuje se, da se obustavi svaki rad oko regrutovanja u zaposlednutim krajevima (Splitu i Dalmaciji);
2. Izveštaj da železnica Solun-Kenali, Solun-Đevđelija prelazi u Grčke ruke, imade se dostaviti Ministru Saobraćaja, da preduzme što treba.
3. Sa Čeho Slovačkom vladom imade se postići sporazum u pogledu iskrsavanja Habsburga u Madjarskoj i Njemačkoj Austriji, a da se nadje način i put kako bi se tome usprotivili o opasnosti po našu državu.
4. Poverenik za Agrarnu reformu g. Kosta Radulović imade se pozvati na-trag, da dadne izveštaj;
5. Zaključuje se, da se dopusti svima fabrikama da nabavljaju ugljen pa da u zamjenu dadnu i svoje produkte.
6. Zaključuje se da se izradi rešenje Minist[arskog] Saveta, da svaki Ministar može trošiti budžetske kredite, a za vanredne, da se za svaki slučaj isposluje rešenje Ministarskog Saveta;
7. Komiteti Ministarstva:
 - 1) Spoljašnji i unutrašnji poslovi: Davidović, Marinković, Pribićević, Kramer, Veljković, Korać.
 - 2) Agrarni: Poljak, Korać, Alaupović, Timotijević;
 - 3) Ekonomski-finansijski: Veljković, Bukšeg, Drašković, Vulović, Lukinić, Kramer;
 - 4) Vojni: Davidović, Pribićević, Hadžić, Veljković,
- G. Timotijević imade, da sastavi rešenje Minist[arskog] Saveta o uređenju Komiteta.
8. Za invalide da se namjesti barem 100 postelja i da se uredi kazan za njih. Po tome treba da se obavijesti i javnost, pa koji god invalid dođe po poslu u Beograd, da imade gdje će konačiti i gdje će se hraniti.
9. Demobilizacija. Otpuštaju se godišta od 35., 36. i 37 godina.
10. Komisija za Prizren. Određuje se: Đeneral Đoka Đorđević, izaslanik Ministra unutrašnjih poslova, Ministra Vera, te da se dodaju kao eksperti P.

- Kostić, profesor, a da Načelnik prizrenski odabere jednog Arnauta. Isto tako imade se ponuditi Toša Stanković poslanik.
Troškove će podmiriti Ministar Predsednik iz poverljivih kredita.
11. Državne novčanice nisu gotove, a isto tako Nar.[odna] Banka nema novčanica. Ministarstvo finansija nada se da će moći nešto uraditi do 15. septembra.
 12. Za uređenje valutnog pitanja sazvaće se anketa, po mogućnosti u Zagrebu.
 13. Da se uvrsti u dalmatinski budžet plata za članove vlade u Dalmaciji.
 14. Koliko se tiče šerijatskih sudova u Mačedoniji, ti će se sudovi tolerirati, te će ostati kao do sada do konačnog uređenja muslimanskog pitanja u čitavom Kraljevstvu.
 15. U Mačedoniji se imade učiniti sve, da se sprovede novo uređenje prema protegnutom Ustavu na te krajeve, a dotle da ostaju, dosadašnje vlasti.
 16. Uređenje Prekomurja. Za sada da ostane Uprava pod vojskom, a komandantu da se doda jedan činovnik, koji poznaje mađarske zakone, a inspektor iz Ljubljane da vodi računa o nacionalnom stanju.
G. Kramer i Pribičević da se o tome dogovore i da donesu definitivno rešenje.
 17. Vojno sudovanje civilnim osobama. Sačekati odgovor vojne komande, ali se zaključuje: da se civilne osobe upute nadležnim krivičnim civilnim sudovima.
 18. Delegati Ministara kod pokrajinskih vlada. G. Kramer imade u tome izrađen prijedlog, pa će ga donijeti na rešenje.
 19. Prima se izdavanje maraka od 10. i 35 dinara.
 20. Odbor, određen na sjednici od 6/8 za uređenje pitanja Ministara, koji odstupaju iznosi svoj predlog prema referatu g. Lukinića.
Ostavlja se za narednu sednicu.
 21. Za Mađarsku se imade odmah poslati delegat u Pešti.
 22. Načelno se prima, da se sva vlast u Vojvodini prima u naše ruke.
 23. U mjesto 17 diviz.[ijskih] oblasti postaviće se 15.
 24. Između Vranje i Vranjske Banje zapalili su Bugari naš most.
Imade se utvrditi, da su to učinili Bugari, a onda uložiti oštar protest u Parizu, kao i u Sofiji kod Đenerala Savezničke vojske.
 25. Kramer traži da se odmah spusti carina na potrebe svagdašnje.
Dogovoriće se g. ministar Kramer i Veljković.
 26. Prima se predlog Dalmatinske vlade o ukidanju porote; a Ministar će to prvom prilikom izneti pred Parlament.
 27. Primaju se predlozi Ministra Pravde o pomilovanjima.
 28. G. Ministar Građevina izvešćuje o stanju, koje je našao u Ministarstvu Građevina.
 29. Da se odmah sastavi inspekcija u koju će ući Zast.[upnik] Min.[istra] Vojnog, Unutrašnjih Poslova i Ministra Pravde radi batljanja od strane vojnih vlasti.
Na prvoj se sednici imade podnijeti definitivno rešenje.
 30. Zakon o ustrojstvu vojske primenjuje se na čitavu teritoriju Kraljevstva.

II

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 21 avgusta 1919. god.

1. Na sednici g. Min.[istar] Predsednik referiše o telegramu g. A. Trumbića iz Pariza, po kome izgleda da će Rumunija napasti na Banat; i o koracima koje je preduzeo u diplomatskom pravcu. (Poslao telegram u Pariz, London i Ameriku i t.d.).

Načelnik štaba Vrhovne Komande prisutan i dao obaveštenja o stanju u vojsci; i pripremama koje je učinio i koje misli učiniti.

Odlučeno: da se u Banat pošalju izvesne trupe i pojačanja.

2. Predsednik čita deklaraciju Vlade s kojom će izaći pred Narodno Predstavništvo.

3. Na predstavku Predsednika da Vlada u Sloveniji traži novčanu pomoć za propagandu, odlučeno za sada dati 1.000 000 (jedan milijon) kruna; da se nacionalna propaganda u krajevima prema Austriji podrži, s tim da mogu to trošiti iz svojih kredita, ili učiniti pozajmicu.

4. Predsednik obaveštava: da je stigao izvještaj, da Ada-Kale¹ pripada Rumuniji.

Tim povodom pročitana telegram pov. №-10.263 g. A. Trumbića o kome je reč u 1. tač. ove sednice.

5. Po predlogu Predsednika Vlade načelno je odobreno, da se iz šljivskog fonda u Sarajevu da pomoć do 7.000 000 kruna okolini Gacka, radi obnove i podizanja domova; kao i da im se odobri besplatna građa. Detalje da urede g.g. Ministri Građevina i obnove zemlje.

6. Odlučeno: da Ministar Pravde spremi i predloži listu odbora za nacrt i projekt novog Ustava.

7. Ministar finansija referiše: zahtev finansijskih grupa (predstavnik g. Bunjolsa) da za naš dug od prilike dve milijarde budu obezbeđeni na taj način: da se Kraljevstvo S. H. S. ne može nigde zadužiti, niti dati zalogu bez pristanka Francuske i Engleske.

8. G. Ministar Šuma i Ruda moli, da za obnovu rudarstva dobije kredit od 3.000 000 dinara, iz koje bi sume odobravao pozajmice i avanse rudnicima uglja u Srbiji.

Odobreno s tim, da taj novac uzme od Minist.[arstva] Trgovine (iz Uprave Fondova) od novca koji se ima iz sekvestra strane imovine.

9. Ministar Saobraćaja referiše: da Rumuni ne puštaju poslednji transport mostovne konstrukcije na Železničkom mostu na Savi kod Beograda.

Minist.[arski] Savet dao je najšire ovlašćenje g. Ministru Saobraćaja, da preduzme sve da se ovaj most što pre dobije, pa i po cenu većih novčanih žrtava, sve prema njegovom, — Ministrovom nahođenju.

Vodio zapisnik,

K. L. Timotijević

¹ Ostrvo na Dunavu nizvodno od Kladova

III

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 22. Avgusta 1919. g.

1. G. Ministar vojni prikazuje savetu akt svoj poverljiv FĐO. br. 31396. o odašiljanju trojice oficira u Južnu Rusiju². Primljeno i odobreno u Savetu.
2. Prešlo se na pretres Deklaracije Vlade za Narodno Predstavništvo. Utvrđen je tekst deklaracije.
3. Ministar Saobraćaja referiše: da je morao po cenu izvesnih novčanih žrtava u povišavanju dnevnica radnicima u Zagrebu obustaviti njen štrajk. Odobreno mu.
4. Predsednik čita telegram Dr Vesnića iz Pariza, koji se odnosi na otkup ratnog materijala francuskog na ovom istočnom frontu i u Ugarskoj, a i na našoj teritoriji. Odobreno da se u tajnosti posao svrši i izvrši otkup, pazeći pri tome da se uzme ono, što nama treba. Zbog toga je prethodno ovlašćen g. Ministar da se razabere o tome: gde se taj materijal nalazi i u čemu je on, a naročito, da li se tu podrazumeva i zaprega, transportna sredstva, razne sprave i potrebe saobraćaja. Sednica produžena istog dana u večer.
5. G. Min.[istar] Vojni čita depešu vojnog izaslanika g. Đenerala Pešića po kojoj je savet petorice već utvrdio granice naše osim onih prema Italiji i Baranji. Predviđa opasnost za Banat od Rumuna. Govori o telegramu Klemanso-a³ Rumuniji.
6. Ministar vojni iznosi celokupan spisak i stanje našeg naoružanja, a za tim iznosi pregled (spisak) materijala ratnog koji bi se od Francuske prema mišljenju Vrhovne Komande trebao da uzme.

Odlučeno je, prema referatu Ministra Vojnog, otkupiti ovaj materijal, i pošto se odgovor traži za 24. časa od francuskog poslanika, to zbog ovakvih izuzetnih prilika odgovoriti mu: da se ovaj materijal prima, da ne bi bio ustupljen drugima, a naročito Rumunima, pošto se iz telegrama g. Pižona⁴ ovd.[ašnjem] franc.[uskom] poslaniku videlo, da ovu stvar treba odmah i u tajnosti svršiti.

Ovlašćeni su Ministar Saobraćaja i Vojni, da g. poslaniku francuskom dadu odgovor.

Vodio,

K. L. Timotijević.

² O radu komisije koja je radila u Odesi vidi: B. Hrabak, *Jugoslovenski sovjeti u Rusiji i Ukrajini 1919—1921. god.* Tokovi revolucije II, Beograd 1967, 20, 24 i drugde.

³ Benjamin Georges Clemenceau (1841—1929), francuski državnik sitnoburžoaski radikal i republikanac, protivnik i klerikalizma i radničkog pokreta, predstavnik ideje revanšizma prema Njemačkoj i prijatelj Engleske, predsednik francuske vlade pred rat i od kraja 1917. do 1920, veliki zagovornik Antantne akcije protiv oktobarske revolucije i mađarske sovjetske republike.

⁴ Treba: Pišon (Pichon) — Stephen Jean Marie Pichon (1857—1933), francuski žurnalista, diplomata i političar, 1906—1911, 1914. i 1917. ministar inostranih poslova, zalagao se za englesko-francuski savez i sprovodio politiku francuske hegemonije.

IV

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 23. avgusta 1919. god.

1. Na ovoj sednici referisali su g. g. Ministar Saobraćaja i Vojni o obavljenom razgovoru i odgovoru kakav su dali francuskom Poslaniku po poslu iz tač. 6. zapisnika prošle sednice*.
2. Referišu pojedina g. g. Ministri o stanju poslova u pojedinim resorima. Izjava po tač. 1 ovog zapisnika citirana dole.

Vodio

K. L. Timotijević s. r.

* Odgovor su dali i izjavu učinili ovaku:

»Mi nemamo potrebu za ceo materijal, ali ga s obzirom na pretnje iz Rumunije, i jedino s tim obzirom, primamo ceo«.

Rekli su, dalje, da ako se što mora deliti između nas i Rumunije, onda Rumunima nipošto ne dati više od 1/10 kontigenta stoka. Mogu im se dati poljski topovi, osim toga bombe i raketle.

Tražili su ceo materijal sanitetski, telefonski, telegrafski i inženjerski.

Tražili su da se tenkovi ne ustupe Rumunima ni u kome slučaju.

Pošto se, po izjavi Francuske Vlade, ne može diskutovati pitanje o ceni, to su oni izjavili, po rešenju Ministar.[skog] Saveta, da se oslagnjaju u tom na kulantnost Francuza. Rezervisali su ipak pravo za naše organe, koji materijal primaju, na primedbe.

Beležio

K. L. Timotijević s.r.

V

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 29. avgusta 1919. god.

1. Rešavano u sednici o parlamentarnoj situaciji i pripremi opozicije da izađe iz sednice Predstavništva.
2. G. Ministar za Ishranu referiše: da je za Bosansku Vladu u Sarajevu kupljeno 250 vagona šećera i za Ministarstvo Ishrane 250 vagona šećera od Jovanovića i Srškića, koji mole da za ovih 500 vagona šećera, koji će uvesti preko Italije, izvezu u ovu 500 vagona pšenice i 500 vagona kukuruza. On je rešen odobriti ili obezbediti se, da ne učini izvoz, a ne obave ovaj izvoz, koji je preko potreban zemlji. Savet to primio k znanju i odobrio.
3. G. Ministar Šuma i Ruda moli odobriti kredit od 50.000 000 kruna za investicije u rudarstvu ugljena u Bosni, po kojoj bi se za 150% podigla proizvodnja uglja. Odobreno mu, s tim da spremi rešenje.

Vodio

K. L. Timotijević s.r.

VI

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 1. septembra 1919. g.

1. G. Ministar finansija, referiše: da je obustavio svaki izvoz za Rumuniju zbog njenog održanja u poslednje vreme i zbog obustave izvoza konstrukcija za savski most iz Rešice. Savet prima k znanju i odobrava taj korak.
2. G. Ministar finansija obaveštava Savet o koracima, koje je njegov prethodnik činio: da kod Austrijske Banke na osnovu lombarda, bonova, uzme potreban kontigenat novčanica krunskih, jer dinara više nema, a ni kruna a potreba je Državne Blagajne neizbežna za novcem, ali se, veli, on s tim ne slaže, već misli: da bi trebalo prosto kupiti potrebnu količinu novčanica od Austrijske Banke, plaćajući joj vrednost sa 300.000,000 kruna. Savet se saglašava s tim, i odlučuje: da se o tome donese formalno rešenje.
3. G. Ministar finansija referiše: da Uprava Monopola ima da plati za kupljeni petroleum 3.000 000 dinara. Ona je bez novca, jer je novac uzet od prodanog petroleuma utrošen na državne potrebe. Učinjen mu je jedan predlog od Monopolske Uprave o kratkoročnom deponovanju dinara za ovu isplatu, što on nije mogao usvojiti sasvim iz razloga poznatih Upravi. G. Raša Milošević, upravnik, umesto da potraži drugi način i spremi nov predlog, saopštio je predstavniku Društva: da je Ministar Finansija odbio sasvim taj predlog, i on — upravnik — skida sa sebe svaku odgovornost po ovoj stvari. Zbog ovakog držanja i inače misli: da G. Miloševića treba penzionisati.
Savet to odobrio.
4. G. Ministar Finansija referiše: da treba da se obezbedi priliv krune sa strane. Kako sa lepljenjem maraka na novčanicu krunsku ne može da se zadovolji ova potreba, jer tih maraka nema dovoljno, to predlaže, osim te mere, da se izradi u Beču potreban za zamenu i izvesan kontigent novčanica sa vidljivom razlikom, i moli: da može ovo pitanje proučiti preko jedne komisije, koju šalje u Beč.
Savet to odobrio i potpisao spremljeno rešenje.
5. Pročitani su svi telegrami, koji se odnose na rad konferencije u Parizu. Naročito je pretresan čl. 59. ugovora sa Austrijom, po kome se zavodi strana kontrola za poštovanje i zaštitu prava narodnosnih manjina u Kraljevstvu S.H.S.
Odlučeno odgovoriti našoj Delegaciji u Parizu: da se usvaja tekst već poznate note Delegacije Međunarodnoj Konferenciji o neprimanju ovoga člana, i da se ne može potpisati ugovor s takvom odredbom.
6. Pročitani telegram G. Trumbića, kojim saopštava svoj razgovor sa Benešom o uzajamnom pomaganju Kraljevstva S.H.S. i Slovačke [tako!] Republike.
Odlučeno odgovoriti G. Trumbiću, da produži razgovore i učini konkretni predlog po ovom pitanju.

7. Pročitani telegram G. Trumbića, po kome je Venicelos⁵ nezadovoljan stavom Vladine deklaracije, po kome se Grčka stavlja na ravnu sa Rumunijom.

Odlučeno da G. Predsednik Vlade jednom izjavom, ili intervjuom, u formi koju on sam nađe, dade objašnjenje.

Vodio

K. L. Timotijević s.r.

VII

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 4. septembra 1919. god.

1. G. Predsednik Ministar.[skog] Saveta saopštava prispele depeše sa strane⁶; i poverljivi izveštaj S. № 67 Delegacije u Parizu od 28. avgusta tek. god.
2. G. Predsednik Ministar.[skog] Saveta referiše o stanju u Crnoj Gori. U pogledu Vladinog delegata u Crnoj Gori G. Ivana Pavićevića⁷ predlaže da mu se, pošto je u rangu Ministra, prizna dodatak u 75 din. dnevno, od početka od kad je tamo određen (o čemu je već bilo govora u komitetu). To je Savet usvojio, s tim da G. Pavićević ima još i stan sa ogrevom i osvetljenjem državnim. Dalje je, po predlogu Predsednika, odlučeno: da se iz razloga izlaganja opasnosti G. Iv. Pavićevića, na slučaj da on na toj državnosti umre ili pogine, isplati njegovoj porodici 100.000 (sto hiljada) dinara, jer je u ovim prilikama, naročito još kakve su u Crnoj Gori, isključeno da se osigura kod koga društva i da to osiguranje plaća, eventualno, država. G. Predsednik Vlade, da o ovoj odluci izvesti pismom G. Pavićevića.
3. G. Predsednik Vlade čita predstavku invalida, kojom traže povećanje potpore na račun skupoće; a po njegovu predlogu odlučeno: otvoriti kredit od 15.000.000 kruna radi povećanja ove pomoći.
4. Dalje je, po predlogu G. Predsednika, odlučeno da se za člana Reparacione Komisije u Parizu odredi G. I. Bošković, a njemu za zamenika dr. Korporić.
5. Predsednik Vlade saopštava zahtev G. Ministra Unutr.[ašnjih] Dela da se popiše, pregleda i sačuva uhvaćena arhiva Guvernermana. Odlučeno: da se ova arhiva preda G. Ministru Pravde, da se komisijski otpočne rad na njenom sređivanju, u koju da uđu: iz Državnog Saveta G. Živ. Živanović,

⁵ Elefterios Venizelos (1864—1936), grčki političar i državnik, ministar-predsjednik 1910—1915, 1917—1920, 1924, 1928—1932. i 1933, prvak Liberalne stranke koja je bila predstavnik interesa krupne buržoazije, uveo Grčku u prvi svetski rat na strani sila Antante, vodio borbu protiv Sovjetske Rusije i Turske, šef grčke delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

⁶ Verovatno je na ovoj sednici pročitani Pašićev telegram br. 3313 od 21. VIII, primljen 23. VIII, u kome se prvi put govori o § 59. ugovora s Austrijom (Arhiv radničkog pokreta Jugoslavije br. 17619/XI, 1—17, 1919).

⁷ Crnogorski publicista i političar, protivnik režima kralja Nikole, radio na ujedinjenju sa Srbijom za vreme I svetskog rata, posebno u SAD.

iz Kasac.[ionog] Suda G. A. Prodanović, od Universiteta G. Slobodan Jo-
vanović, profesor i G. Ž. Lazić, načelnik Ministar.[stva] unutr.[ašnjih] Dela.
Komisija će uzeti, sa Ministrom Pravde, radni personal i zgradu.

6. G. Ministar Vera moli odobriti mu: da nađe koje mesto i bez kvalifikacija za G. Josipa Kosora, književnika, što je i usvojeno.
7. G. Ministar Građevina prikazuje svoj spremljeni ukaz po njegovoj struci.
8. Ministar Finansija referiše o zahtevu vinogradara da se ne naplaćuje po-
reza na vino (kako je to rešilo i Narodno Veće). Odlučeno: ne naplaćivati
do dalje naredbe.
9. G. Ministar Saobraćaja iznosi uredbu o pomorskoj plovidbi, koja je prim-
ljena.
10. G. Ministru Saobraćaja odobreno podneti ukaz na potpis, koji je našao
pripremljen bio i koji je on zatekao.
11. G. Ministar Saobraćaja iznosi predlog kupovine lokomotiva od materijala
američkog u Evropi, i ako su one teške i za nas nepodesne, ustupiti ih Če-
ho-Slovačkoj Republici (koja moli to), a od nje dobiti potrebe saobraćajne
za njih.
12. Ministar Pošta i Telegrafa prikazuje ukaz spremljen po svojoj struci.
Zatim je pretresano pitanje o situaciji u Parlamentu i položaju Vlade pre-
ma njoj.

Zapisnik vodio
K. L. Timotijević s.r.

VIII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 5. septembra 1919. god.

1. G. Ministar Pošta i Telegrafa podnosi:
 - a) Na odobrenje ukaz o pensionisanju g. Save Mijalkovića, načelnika P. T. Odeljenja. Savet odobrio.
 - b) Na prikaz ukaz o definitivnom popunjenju nekih mesta još nepopu-
njenih, činovničkih kod Ministarstva Pošta, Telegrafa i Telefona, kod Ob-
lasnih Direkcija: Beograd, Niš, Skoplje, Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Split
i u Vojvodini.
 - v) Ukaz o definitivnom utvrđenju još nepopunjenih činovničkih mesta;
 - g) Ukaz o definitivnom popunjenju Pošt.[ansko] Telegraf.[sko] Telefonskog
osoblja kod Oblasne Direkcije na Cetinju.
 - d) Ukaz o definitivnom utvrđenju Pošt.[ansko] Telegraf.[sko] Telefon.[skog]
osoblja kod pošt.[ansko] telegraf.[ske] stanice u Direkciji cetinjskoj
 - đ) Ukaz o unapređenju činovn.[ičkog] osoblja kod pošt.[ansko] telegraf.[skih]
stanica Oblasne Direkcije Beograd, Niš i Skoplje;
 - e) Ukaz o uvaženoj ostavci poštara Jov. Đ. Rašića.
Savet se saglasio.

2. Ministri Trgovine i Ishrane referišu o ponudi da se Čeho-Slovačkoj Republici da 6000 vagona pšenice i 2000 vagona pšenice i 2000 vagona brašna za šećer u odnosu 1 kilogr.[am] šećera za 4 1/2 kila pšenice i brašna. To je odobreno iz političkih razloga, da se ne bi u Čeho-Slovačkoj pravili neredi.
3. G. Predsednik Ministar.[skog] Saveta čita pismo G. Pašića od 2. septembra ov. god., koje se odnosi na nepotpisivanje ugovora o miru, zbog čl. 51, sa Austrijom.
Ostavljeno rešenje ove stvari za iduću sednicu.
4. Pročitano strogo poverljivo pismo g. A. Trumbića o Jadranskom Pitanju (pismo od 2. IX. 1919).
5. Pročitano je pismo s predlogom G. M. Boškovića⁸ o odnosima sa Italijom po pitanju jadranskom. U vezi s tim pismom dobivena mišljenja: G. Smodlake⁹ od 31. avgusta tek. god. i G. N. Pašića od 1. septembra o. g., koja su suprotna onome G. Boškovića, po kome treba stupiti u direktan sporazum sa Italijom.
Odluka po ovome odložena je za iduću sednicu.
6. Zatim je pretresana situacija u parlamentu.

Vodio
K. L. Timotijević s.r.

IX

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 6. septembra 1919. god.

1. G. Predsednik Ministar.[skog] Saveta saopštava telegrame, koji su stigli sa strane.
2. Pročitani telegram G. Trumbića, po kome misli da bi mogli doći deset nar.[odnih] poslanika iz okupiranih krajeva Talijanima. Odlučeno poslati ih.
3. Uz to, na predlog g. Min.[istra] Predsednika, odlučeno poslati po tri Srbina, Nemca i Mađara, svega 9 njih iz Baje (da idu u Pariz radi zahteva da ti krajevi pripadnu nama). Izdati im putne troškove.
4. Uzet je u pretres ugovor o miru s Austrijom, sa detaljnijim odredbama. Zaključenje ostalo za iduću sednicu.

Vodio
K. L. Timotijević s.r.

⁸ Mata Bošković (1864—1945), srpski i jugoslovenski diplomata, poslanik u Londonu 1913—1917, u Parizu uz Vesnića pa Spaljškovića bio »drugi poslanik«, 1921. delegat u Reparacionoj komisiji i u Savetu društva naroda.

⁹ Dr Josip Smodlaka (1869—1959), vođa dalmatinske Narodne stranke, 1919. osnivač Težacke stranke u Dalmaciji, poslanik u Berlinu (1926) i Madridu (1927), za vreme NOB-e posle kapitulacije Italije, prešao na oslobođeni teritorij i postao poverenik za inostrane poslove Komiteta nacionalnog oslobođenja Jugoslavije.

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 7. Sept.[embra] 1919. g.

1. Na ovoj sednici bili su u početku njenom prisutni, kao umoljeni šefovi političkih grupa gg. St. Protić, M. Laginja¹⁰ A. Korošec i M. Trifković i Predsednik Nar.[odnog] Predstavništva g. dr. Pavlović¹¹. Njima je iznesen i pokazan spremni ugovor o miru sa Austrijom, koji se ima potpisati 9. ov. meseca; ujedno i konvencija zaključena sa Savezničkim velikim silama, a pokazane su depeše delegacije i pisma, što se odnose na čl. 51 (ranije 59) ugovora sa Austrijom.

G. St. Protić je mišljenja: da ugovor ne treba potpisati ako ostaje čl. 51 ili bar ako se konvencija ne smatra kao objašnjenje toga člana koja ga zamjenjuje.

Sa ovim mišljenjem složili su se gg. Korošec, Laginja i Pavlović.

G. M. Trifković je dao mišljenje o čl. 3 projektovane konvencije i mišljenja je, da nju ne treba potpisati, jer se njime degradira Srbija kako ona pre 1913. god. tako i ona posle 1913. god. O ostalom nije dao mišljenje, jer je, vele, to stvar vlada, ali se i on slaže sa g. Protićem.

G. Protić je još da se onaka redakcija čl. 3. i 4. Konvencije ne bi mogla primiti, po kojima se moraju priznati svi koji se zateknu na teritoriju kao državljani (a kod St. Srbije i Makedonije još i više), a po kojima ne bi imali prava ukloniti eksponente austro-ugarske i njene agente.

Sa ovim su se sva napred pomenuta gospoda složila.

2. Po ovome je Savet uzeo u pretres ovo pitanje i doneo zaključak da se delegaciji u Pariz pošalje ovakav telegram:

»Danas primljeno vaše pismo od 4-og Br. 3527 s prilogom. Ostaje nam uvek nejasno zašto će u opšte čl. 51. ugovora sa Austrijom, kad se pitanje o minoritetima tretira zasebnim ugovorom između glavnih sila i nas. Mi vidimo u ta dva ugovora zastupljena dva različna načela, u prvome autoritarno načelo jednostranog oktroisanja, u drugome načelo dvostranog ugovora između ravnopravnih strana pravom ravnih. Protiv prvoga se bunimo i ne primamo ga, drugi usvajamo. Unesite u tekst čl. 51. da će to što glavne sile rezervišu da same unesu u ugovor biti uneseno d'accord s nama, pa potpišite. Ne uspete li to, ili ne uspete li da uđe jedan iunctim između člana 51. i ugovora o minoritetima iz koga će se iunctim videti da nam se, pošto potpišemo ugovor o minoritetima, ne može više oktroisati ništa naknadno i jednostrano od strane glavnih sila, nemojte potpisivati ugovor.

Što se tiče samog ugovora o minoritetima, pristajemo da ga potpišete ako uspete u nastojanju da se od njegovih odredaba izuzme Srbija u granicama s kakvim je ušla u rat s Austrijom. Insistirajte svom snagom da iz člana trećeg ispadne odredba, koja izjednačuje u pravima domicilirane i urođeničke. Domicilirani su agenti strane propagande, kuferasi u Bosni, banditi

¹⁰ Matko Laginja (1852—1930), političar iz Istre, pravaš, posle smrti M. Starčevića bio je neko vreme predsednik Starčevićeve stranke prava (1917—1918), poverenik za Istru u Narodnom vijeću SHS, 1919—1920. član Privremenog narodnog predstavništva, ban Hrvatske i Slavonije 1920.

¹¹ Dr Dragoljub Pavlović (1866—1920), srpski istoričar i političar (radikal), univerzitetski profesor, prvi predsednik jugoslovenske Narodne skupštine.

na drugim stranama, koje je u cilju rušenja reda izašljala imperijalistička propaganda pobeđenih neprijatelja. Ne možemo dati zaštitu svima domiciliranima. Izvesne moramo moći odstraniti.

Nastojavajte istom snagom i izjavite da nemate ovlašćenja potpisati ugovor o minoritetima ako se ne zadovolje umesni zahtevi koje delegacija naša istakla kod člana jedanajestog.

Konzultovali smo Protića, Korošca, Laginju, Trifkovića i Predsednika Nar.[odnog] Predstavništva u zajedničkoj konferenciji, i oni svi izjavili da se čl. 51 u ovakvoj redakciji ne može potpisati. Sa iunctim-om o kome napred reč može.

Ako ne potpišete ugovor, ostanite ipak tamo.

Molim javite do koje se mere delegacija već angažovala nastojavanjem da se obaveze o minoritetima ograniče na teritorije koje sad dobijemo.

3. G. Min.[istar] za agrarnu reformu iznosi Minist.[arskom] Savetu svoje rešenje Br. 4058. po kome se: Luki Jukiću tež.[aku] iz Svilaja u Bosni ustupa besplatno u svojinu 50 (pedeset) jutara zemlje u Višnjaku (kotar derventski) kao sve zgrade označene u referatu voćarsko finodeljske škole u Derventi u vrednosti 39.140 kruna zajedno sa pet jutara zemljišta, koje se uz njih nalazi.

Minist.[arski] Savet odobrava taj rad g. Ministra za agr.[arnu] reformu s tim da se naročito rešenje Minist.[arskog] Saveta neće donositi.

Ovoj sednici nisu bili prisutni gg. Min.[istri] Finansija i Vojni.

Beležio,

K. L. Timotijević

XI

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 8. septembra 1919. god.

1. G. Predsednik Min.[istarskog] Saveta referiše o situaciji u parlamentu i pregovorima sa šefovima opozic.[ionih] stranaka o eventualnom proširenju kabineta i ulasku u Vladu još koje političke stranke, ako ne i svih.
Pristupljeno je pretresu ovog pitanja.
Pošto je dovoljno pretresano ovo pitanje, ostavljeno je da g.g. Predsednik Vlade, Sv. Pribičević, M. Drašković i V. Korać dovrše sve pregovore za sastav nove Vlade.
2. G. Predsednik Vlade iznosi pitanje o zameni novim bataljonom naše vojske u Murmansknoj Oblasti.¹²
Odlučeno: činiti sve da se dosadanji bataljon smeni, a za nov da se vrbovanje izvrši dobrovoljnim stupanjem u njega, bilo od dobrovoljaca bilo iz vojnika naše armije.
Određen je. G. Ministar Vojni, da sa vojnim atašecom ruskim o tome govori.

¹² O ovom bataljonu vidi detaljno: B. Hrabak, *Jugosloveni u intervencionističkim trupama na severu Rusije 1918—1919. godine*, Istorijski glasnik, br. 2—3/1963, 3—51.

3. G. Ministar Predsednik iznosi slučaj Slavka Panića o potkazivačkoj nagradi za pronađen plen od 8.000 000 kruna, od kojih su tri miliona kruna novca bili zakopani. Odlučeno je dati mu 150 000 kruna nagrade (sto pedeset hiljada kruna).
4. Sednici nisu bili prisutni G.G. Ministar Finansija i Vojni.

Beležio

K. L. Timotijević s.r.

XII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 9. septembra 1919. god.

1. G. Ministar Predsednik izveštava, da je dobio predstavku, po kojoj u beogradskom okrugu nema ni trunca soli.
Odlučeno je umoliti Gospodarsko Društvo u Zagrebu, da ustupi radi ove prešne potrebe bar 5 vagona soli, i stavljeno G. F. Poljaku, Ministru, da on telefonski obavi ovo sa Zagrebom.
2. Pročitano je strogo poverljivo pismo G. Pašića od 5. septembra 1919. god. (zaved.[eno] pod Pov. Br. 11032), koje se odnosi na čl. 51. ugovora s Austrijom i čl. 9. i 11. zasebne konvencije.
Kako je ovo pismo ranije i pre depeše Vlade od 7. ov. mes. (v.[idi] zapisnik od 7. septembra o. g.), to sačekati izveštaj prema toj depeši, pa će Ministar.[ski] Savet odlučiti.
3. G. Ministar Saobraćaja referiše da je sumu od 100.000 za g. Atvuda (američku misiju ovdašnjju) morao podići na 150.000 din.
Savet prima to k znanju i odobrava ovu izmenu u rešenju.
4. Ministar.[ski] Savet je uzeo u pretres političku situaciju u parlamentu.
Odlučeno: danas izaći pred Predstavništvo sa zahtevom: da se izglasa 1/12 budžeta.
Ako opozicija izađe iz Parlamenta, odlučiće se iza toga, kako držanje da zauzme Vlada, ali u tom slučaju G. Predsednik Vlade da dade izjavu u Parlamentu.
Sednici nije bio prisutan G. Ministar Finansija zbog bolesti.

Beležio

K. L. Timotijević s.r.

XIII

ZAPISNIK

Druge sednice Ministar.[skog] Saveta od 9. septembra 1919. god.

1. Na ovoj sednici, otvorenoj u (6.1/2) šest i po čas. po podne, Predsednik Vlade saopštava telegram G. Nik. Pašića, iz Pariza, od istog dana Pov. Br. 3602, po kome se traži od Vlade uput za potpisivanje ili nepotpisivanje ugovora

s Austrijom i konvencije o minoritetima, a koji odgovor ima u Parizu da bude do srede (11. ov. mes.) u 9 sah. pre podne. Posle pretresanja ove stvari odlučeno je još iste večeri poslati u Pariz Delegaciji ovakav telegram:

»Vaš telegram od danas Br. 3602 primljen večeras u 6 časova. Mi smo njime poraženi, jer je prethodni Vaš telegram nagoveštavao poboljšanje situacije. Da nije bilo očekivanja da će pitanje poći na bolje, Vlada bi već dala ostavku. Sada nema vremena ni za to s obzirom na razmak od nekoliko časova, pošto Vam mora dati instrukcije. Zato, ako odlaganje potpisa neće biti smatrano kao nepotpisivanje, ako se dakle odlaganjem potpisa ne izložimo onim opasnostima, koje pominje Vaša depeša i kojima bi se, prema njoj, izložili odbijanjem potpisa, onda odložite potpis, da biste od nove Vlade mogli dobiti potrebne naloge. Inače, potpišite. Objasnite Amerikancima da nije reč o pravima minoriteta. Mi smo ta prava priznavali od kako znamo za svoju državu, a nema potrebe na to nas nagoniti, ni to nam diktirati. Reč je o suverenitetu, koji mi osećamo da nam je povređen bez razloga. Ne smatramo ni za kakvu naknadu ni utehu, što bi nam bila data nekakva pohvala za držanje u prošlosti prema manjinama.«
Ovoj sednici nisu bili prisutni G. G. Ministar finansija (zbog bolesti) i Ministar za Agrarnu Reformu. Sednica zaključena u 9 1/2 čas. uveče.

Beležio

K. L. Timotijević s.r.

XIV

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 12. septembra 1919. god.

1. Odlučeno, da g. V. Vulović primi zastupništvo Ministarstva finansija, koji je bolestan. Podneti ukaz o tome kad se Nj. Visočanstvo Prestolonaslednik vrati s puta.
2. G. Ministar Predsednik čita telegram G. Nik. Pašića od 11. septembra ov. god. Br. 3620, kao odgovor na telegram Vlade od 9. ov. mes. (v.[idi] zapisnik od tog dana), kao i telegram G. Pašića od 10. septembra tek. god. br. 3616.
Pristupilo se pretresu i proučavanju situacije i svih mogućnosti po ovom pitanju.
Sednica je nastavljena i posle podne, na kojoj je produžen rad po ovoj stvari.
U toku pretresa stigao je i telegram G. Nik. Pašića od današnjeg dana br. [prazno]
Ministar.[ski] savet odlučio je odgovoriti delegaciji (G. Pašiću) ovakvim telegramom:
»S razloga što Kraljevska Vlada nije dobila nikakva jemstva za to, da je čl. 51. ugovora o miru sa Austrijom iscrpen konvencijom o zaštiti manjina u našoj državi i da se, pored te konvencije, bez sporazuma s nama našoj

državi neće nametnuti nikakve nove odredbe o istom pitanju; dalje, s razloga, što delegacija nije postigla nikakav uspeh u zahtevima koji se odnose na čl. 11. konvencije i što prema svemu tome takvim ugovorom o miru naša država s državo-pravnog gledišta dolazi u gori položaj, nego što je bilo za nju pre ovog rata i naših velikih uspeha, — to Kraljevska Vlada ne može na sebe preuzeti odgovornost za potpis ugovora o miru s Austrijom, pa je danäs posle podne, u sednici, zaključila da Nj. Kr. Visočanstvu podnese svoju ostavku.

Izvolite obavestiti G. Klemanso-a kako o motivima Vladine ostavke tako i o tome da Kraljevska Vlada nema ništa protiv načela zaštite manjina druge rase i jezika, da je to načelo u našoj državi uvek bilo poštovano i u njenim zakonima primenjivano i da je Kraljevska Vlada iz sopstvenih pobuda, rukovodeći se načelom jednake pravde za sve, pripravna dati sva jemstva za zaštitu manjina u svojim osnovnim zakonima, ali da ne može primiti ograničenje suverenih prava naše države, zbog kojih je Srbija pre 5 godina ušla u veliki rat.«

3. Za ovim je redigovana ostavka, koju će G. Ministar Predsednik podneti Nj. Kr. Visočanstvu.
4. Ministar.[ski] Savet odlučio i potpisao rešenje, po predlogu G. Ministra za Socijalnu Politiku (g. V. Koraća), o uvođenju osmočasovnog rada.
5. Po referatu G. Ministra za Ishranu, da je zemlja bez soli, a da se Uprava Monopola ne stara o tome dovoljno, ovlašćen je kupiti 1000—2000 vagona soli po ponudi Sertića iz Zemuna po ceni 1875 din. po vagonu franko Pasma.
6. Odobreno rešenje i potpisan predlog G. Ministra za Agrarnu Reformu o uzimanju u službu ugovorenu g. Ant. Fajfalika, kao stručnjaka po agrarnim pitanjima.
7. Odobrena G. Ministru Vera o vakufima u Staroj Srbiji i Mačedoniji. Sednica zaključena u devet i po časova u več. Njoj nije prisustvovao g. Min.[istar] Finansija zbog bolesti.

Beležio,
K. L. Timotijević

XV

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 15. Sept[embra] 1919. god.

1. Na ovoj sednici kao hitan saslušan je predlog g. I. Pavićevića, Vladinog poverenika za Crnu Goru, šta bi u Crnoj Gori trebalo odmah preduzeti, radi čega je on, g. Pavićević ovamo došao od pre nedelju dana. Predlog pismeni pročitao, i Savet usvojio i primio.
I — Predlog o odeljku za javnu bezbednost: tač. 1, 2, 3., odobravajući da se iz vanrednog kredita za izdržavanje 400 momaka nar.[odne] garde, po predlogu utroše 108.000 din., i tač. 4.
II — Predlog o saobraćaju.

III — Predlog o pomoći narodu — po 1. tač. da Predsednik Vlade izda naređenje Direkciji plena; po tač. 2. da se brašno može deliti narodu; i po 3. tač. da se za sumu od 200.000 din. za ukazivanje novč.[ane] pomoći narodu, nađe vanredni kredit; a za štete učinjene da se otpočne procena; po tač. 4. pomoć đacima i ishrana, i uz to još 100.000 din. novčane pomoći (za koju je određeno da se čini iz sume od 200.000 din.) kao i način određivanja blagodejanja đacima po budžetskom kreditu; tač. 5. gosp. Min.[istar] Vojni izjavio da ne može dati odelo i obuću, te je odlučeno da se preko g. Min.-[istra] Trgovine izvrši rekvizicija kože za obuću i to za 3500 pari u Ljubljani i Sarajevu.

IV — Činovničko pitanje.

Tač. 1, koja se odnosi na prijem oficira u vojsku G. Min.[istar] Vojni objasnio, da je to već učinjeno i to će ići na reviziju jednoj velikoj komisiji; a ostale činovnike koji se traže — odlučeno, da resorni Ministri učine koliko mogu. Isto tako usvojeno je da se činovnicima i oficirima koji još nisu primljeni u službu, izdaje plata i dalje.

Tač. 2. primljena sa objašnjenjem, da ti oficiri docnije polažu ispite.

V — Narodno Zdravlje. — Odlučeno da se zahtev poverenika i predlog koji se odnosi na ovo pitanje sprovede g.g. Min.[istru] Nar.[odnog] Zdravlja i Min.[istru] Poljske privrede (za veterinarstvo).

VI — Iseljavanje i naseljavanje u Crnoj Gori.

Ovaj odeljak predloga takođe primljen s tim, da se uputi g. Min.(istru) za agrarnu reformu, da u dogovoru sa g. Min.[istrom] Unutr.[ašnjih] Dela svrši ovu stvar preko svojih poverenika.

VII — Organizacija kancelarije povereništva.

Po tač. 1. odlučeno da se ona dostavi gg. Ministrima, da oni iz svojih resora upute koliko mogu od svojih organa. Za njihov dodatak da izrade rešenja o kreditu.

Po tač. 2. odobreno da g. poverenik određuje cene namirnicama, stanovima i prevozu, kao i da može izdavati naredbe i upute o kojima je tamo reč. Isto tako usvojen je predlog kojim se g. Povereniku daje vlast o suspendovanju činovnika od dužnosti, a oficira i vojnih starešina u ugovoru sa komandantom divizije. Odobreno je po ovoj tači da se može rekvirirati stan i potrebne stvari, kako je predloženo, za kancelarije poverenika.

Po tač. 3. kojom se traži 300.000 din. poverljivog kredita, kojim bi se rukovalo na način izložen u referatu, odobreno je traženje, s tim da se ovo dostavi g. Min.[istru] Finansija.

Odlučeno dostaviti svima g.g. ministrima predlog g. Poverenika u prepisu. a ujedno i ovaj zapisnik, iz kojih će videti odluke Saveta, te da preduzmu radnje koliko se koga od tih tiče.

2. Gosp. zast.[upnik] Min.[istra] Finansija iznosi predlog o pozajmici iz Nar.-[odne] Banke od 100.000.000 (sto milijona) dinara, da bi se mogle činiti nužne, neodložne isplate u Min.[istarstvu] Finansija.

Odobreno mu i potpisano rešenje od Ministarskog Saveta.

Ovoj sednici nije bio prisutan gosp. Min.[istar] Finansija zbog bolesti. Sednica trajala pre i posle podne (u večer do 8. časova)

Beležio

K. L. Timotijević

XVI

ZAPISNIK

Sednice Min.[istarskog] Saveta od 17. Sept.[embra] 1919. god.

1. Predsed.[nik] Minist.[arskog] Saveta saopštava depeše sa strane.
U isto vreme saopštava pismo g. M. Boškovića, o prijemu za člana reparac.[ione] komisije u Parizu i uslovima pod kojima se prima.
2. Čita se akt Poslanstva u Bernu kojim moli propustiti voz s robom koji je pošao iz Švajcarske za Rumuniju, a koji je zadržan u Mariboru. Odlučeno: Poslati akt g. Min.[istru] Saobraćaja, a on da dopusti provoz kroz našu teritoriju do Rumunske granice, ali tako da lokomotiva naša ne može preći u Rumuniju, već njena otuda da pređe.
3. Predsednik referiše da je potrebno dati člana u Dunavsku komisiju. Odlučeno da se to mesto poveri g. Vilfanu biv.[šem] brod.[skom] kapetanu, koji je pri delegaciji u Parizu.
4. Min.[istar] za ishranu i obnovu referiše: da se u Americi 1917 i 1918 god. kupilo za 150.000.000 d. robe i potreba za obnovu zemlje. Da se od toga vrlo malo dobilo. Veći deo koji je upućen na generala Forteskiju-a kao da je propao i deljen od misija nekih bez učešća našeg. Iznosi primer, da je ovih dana jedan veliki kontigent kože iz jednog takvog magacina prenet i usupljen ovd.[ašnjoj] Banci »Nikola Bošković« pa moli da on tu kožu može rekvirirati.
Odlučeno: da g. Min.[istar] ishrane i obnove uđe u istragu ove stvari. Odnosno rekvizicije kože, da vidi g. Min.[istar] obnove sa g. Min.[istrom]. Pravde, kako ta stvar stoji sa zakonske strane, i tako da se uradi.
5. Min.[istar] Vojni i Min.[istar] za socijalnu politiku podnose Min.[istarskom] Savetu na rešenje i odobrenje pripremanje odluka po njihovim resorima. To isto urađeno sa ostalim resorima.
Ta su rešenja potpisana.

Beležio

K. L. Timotijević

XVII

ZAPISNIK

Sednice Min.[istarskog] Saveta od 19. Sept.[embra] 1919. god.

1. Preds.[ednik] Minist.[arskog] Saveta referiše: da bi se u Carigradu mogao svršiti posao oko odvajanja naše Crkve od Patrijaršije Carigradske potrebno je isplatiti 800.000 franaka stari naš dug Patrijaršiji i uz to još 200.000 franaka učiniti izdatke, pa moli da Savet to odobri.¹³
Savet odobrio.

¹³ O odnosima Srpske pravoslavne crkve i Carigradske patrijaršije, posebno u pitanju jurisdikcije u Makedoniji u vreme neposredno posle ulaska srpske vojske u Makedoniju, vidi: B. Hrabak, *Stanje u Vardarskoj Makedoniji u jesen i zimu 1918. godine*, Istorijski glasnik, br. 4/1966, 32.

2. Predsednik Vlade saopštava akt Kralj.[evskog] Poslanstva u Rimu, o protestu izvesnih biv.[ših] crnogorskih poslanika za posed Crne Gore od strane srpske vojske.
Odlučeno: držati ovaj predmet i lica označena u njemu u evidenciji.
3. Predsednik Vlade saopštava telegram g. Mišovića pomoćn.[ika] vlad.[inog] delegata o uslovima pod kojim bi se u domove i kućama vratili izvesni odmetnici.
Odlučeno pregovarati dalje, jer su uslovi teški.
4. G. Min.[istar] Vojni izlaže potrebu rapatriranja oko 3500 ruskih vojnika, koji su na našem zemljištu; i moli za 1,000 000 din. kredita da bi se ovi ljudi rapatrirali; odlučeno da se ovo odobri a za kredit da se sporazumu g.g. Min.[istar] Vojni i Finansija.
5. Pročitane su depeše i izveštaji dobiveni sa strane, koji se tiču Konferencije Mira u Parizu.
6. Ministar Prosvete moli: davati za sada 90.000 kruna mesečno za menzu naših studenata u Pragu (Českoj), kojih je 900. na broju.— Odobreno.
7. G. Min.[istar] Trgovine referiše: da šef misije francuske u Beču traži brašno, mast i meso. Da je on odobrio pod uslovom da se to sve kod nas može kupiti i francima platiti. Savet odobrava to, s tim da bi trebao g. Min.[istar] Trgovine o ovome da izvesti g. Min.[istra] Inostr.[anih] Dela, da bi se o ovome znalo u Parizu.
8. Ministar za ishranu i obnovu zemlje predlaže: 1) da se iz okruga topličkog i vranjskog puste obveznici svih poziva (osim kadrovaca-regruta) čije su kuće porušene 2) da se odobri kredit od 2,000 000 kruna i 300.000 din. na ime pomoći ovim krajevima 3) da se odobri besplatna seča šume državne za građu da bi se ovi krajevi podigli i t.d.
Savet odobrio.
9. G. Min.[istar] za agrarnu reformu referiše: da je dobio izveštaj iz Dalmacije, da i u onim krajevima koji su čisto pod nama Poverenik za pravosuđe ne uvažava uredbu od 25. II. 1919. god. o provodbi agr.[arne] reforme. Ostavljeno da to izvidi g. Min.[istar] Pravde i učini da se pravosuđe pokori ovoj naredbi i uredbi. On ima da sačeka akt o tome od g. Min.[istra] za agr.(arnu) reformu.

Beležio

K. L. Timotijević

XVIII

ZAPISNIK

Minist.[arskog] Saveta od 20. Sept.[embra] 1919. god.

Ova sednica održana je pod predsedništvom Njeg. Kraljevskog Visočanstva Nasl.[jednika] Prestola.

Sednici su prisustvovali: delegati na Konferenciji mira u Parizu g.g. Nik. P. Pašić, A. Trumbić, Smodlaka i Ribarž, Preds.[ednik] Narodnog Predstavništva g. Drag. Pavlović i g. Slob. Jovanović, eksperti za pravna pitanja pri delegaciji u Parizu.

Sednica otpočela u 5. časova po podne.

G. Predsednik Vlade zamolio je delegate da izlože i referišu Ministar.[skom] Savetu sve što se odnosi na pitanje o potpisivanju ugovora o miru sa Austrijom kao i konvencije. Daje reč g. Predsedniku delegacije Nikoli P. Pašiću.

G. Nik. P. Pašić izlaže sve faze kroz koje je ovo pitanje prolazilo i šta je sve po njemu delegacija radila.

Kad je došlo do potpisivanja ugovora i konvencije delegacija se, kao što je vladi već javljeno podelila. Teško je, veli, potpisati, a teško ne potpisati. Gospoda Slobodan Jovanović i M. Bošković našli su pravnih razloga za nepotpisivanje.

Mišljenje je njegovo, veli, bilo da se ne potpiše, jer se potpisom stvar svršava, a ako se ne potpiše može se još što i dobiti i popraviti. U tom je došao vladin odgovor po kome se traži odlaganje potpisa i u glavnom ostavlja da oni, delegati procene. Tu su depešu dobili po podne onoga dana kad je pre podne trebalo dati potpis. I kako oni nisu imali depešu dotle, to oni nisu ni potpisali očekujući taj telegram i zbog toga im je ostavljen rok. Posle dobivene depeše, oni su izjavili da se od nove vlade čekaju instrukcije, što i danas traje.

Objašnjava, dalje, da je Italija u ovoj stvari odigrala dobro igru. Stala je odmah na stranu zahteva Vilzonovih o zaštiti (manjina) minoriteta, čekajući da mi budemo protivni, kako bi kod Vilzona izgubili i došli u težak položaj prema našim saveznicima. Gospoda koja su za potpisivanje, našla su razloga u tome, što bi se na drugoj strani (naročito u Jadranskom pitanju) time ojačali.

Ako bi dobili garancije u nekom pismu i odvojenom pismenu da se makedonski dijalekat ne može smatrati kao naročiti jezik, da se crkva (Egzarhat) ne može odelito pojaviti u Makedoniji, već da ostaje za slovenski živalj naša crkva, drži, da bi se ugovor i konvencija mogli potpisati, samo da na njegovo mesto bude određeno drugo neko lice.

Dalje razlaže: da se ova stvar može odmah prelomiti i potpisivanjem rešiti, a može i da se očekne, da se vidi, da li će nas pozvati na potpisivanje, i u tom slučaju može se nešto pokušati da se aranžira i olakša, a ako nas ne pozovu, onda je stvar već ozbiljnija i teža.

Objašnjava držanje Grčke i Rumunije u ovim pitanjima, a objašnjava i držanje Čeho-Slovačke.

Pri poslednjem viđenju g. Pižon¹⁴ mu rekao: da treba da znamo da su Francuzi sve pokušali učiniti za nas, ali da se nije moglo uspeti jer oni nisu sami.

Izlaže: da je Savet sve više i više izbegavao da se vida sa delegatima, videlo se da je želeo da sva pitanja pa i ova zadrži u svojim rukama. Tako će raditi i pri ugovoru sa Bugarskom i Turskom, i tu, neće se obzirati ni pitati, da li će kome biti pravo ili ne.

Na pitanje Njeg. Kralj. Visočanstva Naslednika Prestola: šta nas očekuje ako ugovore ne bi potpisali, g. Pašić odgovara: da bi nam se onda napakostilo na drugim stranama, najviše u Jadranskom pitanju, manje u pitanju granica prema Mađarskoj; možemo lako biti učenjeni kod pitanja Albanije, gde bi nas u našim zahtevima da dobijemo strategisku granicu sačekali (jer mi tražimo kao granicu Drim jedan i drugi s nekim malim ispravkama)

¹⁴ Treba: Pižon (Pichon)

i onda bi nam se reklo, da mi ne osiguravamo manjine i da nama zbog toga ne dadu to gde žive Arbanasi; a uz to još i kod pitanja Crne Gore, možemo biti učenjeni od Italije.

Za ostale saveznike: Francuze, Engleze i Amerikance veruje, da nas neće učenjivati, ali nije baš jasno da i oni, možda, neće to učiniti.

Za ovim je uzeo reč delegat g. Dr A. Trumbić, Min.[istar] Inostr.[anih] Dela.¹⁵

Izlaže u opšte naš položaj u Parizu, u kakvim se prilikama, i u kakvoj atmosferi tamo radi.

Iznosi i objašnjava, uz to, da sad konferencija nije ono što je u prvi mah bila. Ona je sada u glavnom sastavljena iz pet velikih sila. Manje sile se tek pripuštaju da kažu svoje želje. U početku je bilo plenarnih sednica, dok se docnije na mesto toga stvorio Veliki Savet. Objlašnja sve promene i mene u tome.

Dok je Veliki Savet bio od desetorice bilo je ipak nešto bolje, jer su pred njima naši delegati dva put saslušani.

Docnije je i taj Savet desetorice prestao i sveo se na Savet petorice, — (pa nekad i na četvoricu), i pred ovaj su oni izišli i saslušani jedared i to po pitanju Rijeke. Taj se savet ponašao kao nezavisni sud. Iz toga je saveta izašlo i pitanje o minoritetima po načelu Vilzonovu da se tim garantuje svetski mir.

Vilzon je toliko polagao na to načelo, da je izveo, kako je ceo rat i bio zbog tlačenja malih i slabih; i dalje je išao i istakao želju, da mi koje su oni oslobodili imamo dužnost sledovati njihovim zahtevima, i da su oni u pravu zahtevati od nas poštovanje prava manjina.

Prvo je kod ugovora s Poljskom to pitanje dobilo određen oblik svoj, a za tim ušlo u našu konvenciju. Klemanso je objašnjavao ovaj rad diplomacije, tvrdeći da to nije nova stvar, navodeći ranije ugovore pa i odredbe Berlinskog ugovora¹⁶ za Srbiju. Po njegovom, taj princip ranije usvojen sada se praktikuje samo na bolje, jer dok je on ranije nametan kao obaveza, sada se stvar poverava Ligi Naroda, koja je nadležna i za Velike Šile.

On (g. Trumbić) ima utisak da se bliži povod ovom pitanju nalazi u tome, što Rumunija obveze Berlinskog ugovora nije poštovala prema Jevrejima za koje se zalažu u ovoj prilici Englezi i Amerikanci u jakoj meri. Htelo se da se Rumuniji nametnu uslovi, koje ona ne može prekršiti, i kad se to čini prema njoj, našlo se da to treba da bude i prema nama i ostalima, prema nama još i zbog Makedonije. Mi smo dobili akt Francuske delegacije (priznanje u protokolu komisije što je pripremala konvenciju), da je Rumunija propustila izvršiti svoje obaveze, a Srbija ih je ispunjavala, što se smatra kao neko zadovoljenje.

I kad Francuska sada ima na Istoku u mesto Rusije da se naslanja na Poljsku, Čeho-Slovačku i Rumuniju, pa to isto traži od njih pri svem tom, onda je prirodno da u tome zahtevu ne izuzme nas.

¹⁵ O radu Trumbića na mirovnoj konferenciji u Parizu, 1919—1920. pisao je bez mogućnosti uvida u većinu izvora: Ante Smith Pavetić, *Dr Ante Trumbić. Problemi Hrvatsko-srpskih odnosa*, München 1959, 233—267.

¹⁶ Berlinski kongres (13. VI—15. VII 1878) revidirao je odredbe Sanstefanskog mirovnog ugovora, Srbiji i Crnoj Gori priznao je nezavisnost i proširenja državnog teritorija, nije nametnuo obaveze u pogledu nacionalnih manjina.

Za nas se ovo pitanje prvi put javilo pri izradi prvoga dela ugovora sa Austrijom i onda su male sile ustale protivu čl. 59 (docnije 51) ugovora, kojim se vredi suverenitet njihov.

Naši su delegati odmah zatražili izdvajanje Srbije u granicama pre ovoga rata; našto je Vilzon¹⁷ dao odgovor koji će uvek ostati kao tumačenje tih klauzula i biti dragocen za primenu njinu.

Čita govor Vilzonov po ovom pitanju.

Drugi jedan princip kod Velikih Sila je taj: da teritorije, koje su osvojene od pobeđenih, ne predaju se nikome drugome već velikim Silama koje su pobeđnici, a ove ih tek daju drugima pod uslovima i pogodbama koje nađu za potrebno za održanje mira. I kad se sve ovo ima pred očima izlazi: da mi nemamo pravoga suvereniteta; da to nemaju ni velike Sile jer su i one okrnjile i ograničile svoja suverena prava ulaskom u Ligu Naroda. Za dokaz toga čita članove statuta Lige Naroda.

Propisi o Ligi Naroda važe za sve, za velike i male, ali je daljno ograničenje suvereniteta kod malih naroda izvedeno kod zaštita manjina.

Drži da će se, može biti, uspeti što u konferenciji od onoga što nam se nudi da podpišemo, ali to samo u nečemu što nije bitno (kao što je čl. 11 konvencije i postupak) drži da se ne može ništa izmeniti.

Drži da se neće moći izdvojiti ispod ovih odredaba Srbija u granicama 1914. god. a možda će se uspeti da se izdvoji Srbija iz 1912. god. Ma da je i to teško jer se ne slaže sa istaknutim principima o nedeljivosti i izdvajanju pojedinih teritorija.

Delegacija naša pristala je na konvenciju sa isključivanjem Srbije jer je ona bila suverena država i da se ne može imati razloga za remećenje onoga što se Bukureškim mirom utvrdilo.

Čita tekstove konvencije, koje je komisija izrađivala, pripremala i menjala. Od pet raznih tekstova uspeo je dobiti tri. Iz njih i protokola vidi se da je za nas povod ovim odredbama Makedonija i njeno naselje.

*
*
*

Ovdje je rad prekinut u 8 časova u več.

Zatim je po predlogu g. Ministra za socijalnu politiku Min.[istarski] Savet odredio g. Ministra za Ishranu V. Bukšeka,¹⁸ da sutra več otputuje u Zagreb i u ime Vlade interveniše u štrajku Bankarskih činovnika, koji može biti povod opštem štrajku u Zagrebu; a g. Min.[istar] Unutr.[ašnjih] Dela, da izvesti Bana odmah o dolasku g. Bukšega.

Beležio, s tim da sednici nisu prisustvovali g.g. Ministri: Finansija, Pošta i Telegrafa i Šuma i Rude.

K. L. Timotijević

¹⁷ Woodrow Wilson (1856—1924), univerzitetski profesor i političar SAD, još 1902. pisao o američkoj dominaciji sveta, 1913—1921. predsednik SAD, eksponent krupne američke buržoazije, uveo SAD u prvi svetski rat, kao šef delegacije SAD na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. odigrao odlučujuću ulogu.

¹⁸ Treba: Bukšeg

XIX

ZAPISNIK

Sednica Minist.[arskog] saveta od 21. sept. 1919. god.

Sednica održana pod predsedništvom Njeg. Kralj. Visočanstva Naslednika prestola.

Sednici prisustvovali svi članovi Vlade osim: g.g. Ministra finansija i Min.-[istra] Suma i Ruda.

Sednici prisutni još i članovi delegacije g.g. Nik. P. Pašić; Dr A. Trumbić; Ribarž, Smodlaka i g. Slob. Jovanović, ekspert za pravna pitanja pri delegaciji u Parizu. Prisutan je i g. Predsednik Narodnog Predstavništva Dr Drag. Pavlović.

Sednica otvorena u 10. časova pre podne.

G. Dr A. Trumbić nastavlja referat svoj govoreći o držanju Grčke u pitanju o minoritetima. Venicelos se izmirio s tim, da se posle ove konferencije ne može uopšte imati pravog suvereniteta, kao do sada. On je pokušao naći izlaz u ovoj stvari rokom od 4. godine za opciju i selidbu patrijaršista na grčku teritoriju, a ekzarhista na bugarsku; a da im država u tome pomogne što bi ih pustila sa pokretnošću, a nepokretnost da plati država iz koje se sele.

Taj predlog Venicelosov upućen je komisiji i sad se nalazi na pretresanju. Bertlo¹⁹ rekao da se predlog načelno može primiti ali ga on menja u toliko da važi za sve Balkanske države. Ova bi ideja zamenila onu o minoritetima u konvenciji, ali se to u ugovoru sa Austrijom ne bi moglo sprovesti, jer je on već potpisan. Komisija je, međutim, baš ovih poslednjih dana rok opcije iz tog predloga svela na dve godine, a da se sve to izvodi pod kontrolom mešovitih komisija.

U našoj delegaciji mišljenje je: da se ovakvim aranžmanom ne bi mnogo dobilo; jer bi se jedan vrlo mali i neznatan broj stanovništva odlučivao na selidbu, te da ni Vrh.[ovni] Savet to ne bi primio kao zamenu konvencije o minoritetima već bi možda ostalo oboje, a to, pošto se ne odnosi na Italiju, ako bi za Grčku i bilo dobro, za nas nije.

Na pitanje g. Dr Drag. Pavlovića predsedn.[ika] Nar.[odnog] Predstavništva g. Trumbić objašnjava da će teško ići da se Srbija u starim svojim granicama izdvoji i stavi samo pod ovaj aranžman, jer je već naglašeno načelo da ne može biti dva režima u jednoj državi, ali je uzeo na znanje i pored već ranijih koraka činiće se i dalje u Parizu, da se u koliko je moguće to izdvajanje postigne.

G. Nik. P. Pašić po ovome istom, i izlaže da su u tom pravcu činjeni koraci po kojim se sad pretresa stvar.

G. A. Trumbić prelazi dalje i govori o članu 59. (sada 51.) ugovora o miru sa Austrijom; o konvenciji za obezbedu minoriteta, tranzita i trgovine. Delegacija je bila jednodušna u pogledima sa vladom, da su sve odredbe teret za nas, i ograničenje suvereniteta. Pada u oči da se to nameće malim državama.

¹⁹ Philip Berthelot (1866—1934), dugogodišnji visoki funkcioner u francuskom ministarstvu inostranih poslova, ekspert za azijske probleme, direktor političkog i ekonomskog odeljenja ministarstva, pa generalni sekretar ministarstva inostranih poslova u Parizu; zadužen za organizaciju mirovne konferencije u Parizu 1919—1920.

Smatra da je primanjem obaveze čl. 51. (blanko menice) ona (obaveza) ispunjena konvencijom, — drugo je pitanje da li je potpuno ispunjena, — tj. da li Velike Sile mogu i posle ovoga zahtevati još štogod od nas; i njemu se čini da je to nemoguće. Po njegovom mišljenju kod konkretno pojavljenog slučaja uspešno bi se moglo braniti takvo mišljenje, pomažući se baš samim tekstom čl. 11. konvencije; jer i po slovu teksta i duhu ovoga člana potpuno je ispunjena sva obaveza koja se predviđa čl. 51. Po tome čitava stvar izlazi iz domena konferencije i ide u kompetenciju Lige Naroda.

On misli, da se možemo umiriti i biti uvereni da nam ni Velike Sile, ni Liga Naroda u buduće neće moći ništa nametnuti bez nas.

U drugom stavu ove odredbe konvencije vidi jednu neuputnu stvar po nas, gde se govori o pravu svakoga pojedinca na tužbu Ligi Naroda; da bi to moglo dati povoda susednim državama da takve tužbe potpomažu i priređuju, ali se nada s obzirom na prava pojedinih država u Ligi Naroda, da se to da suzbiti.

Isto tako misli, da Liga Naroda po tim tužbama, baš da ih i bude, nikad neće donositi odluku a da nas ne čuje i sasluša.

Za treći stav ovoga propisa misli da on najviše potvrđuje, da se konvencijom objašnjava obaveza iz čl. 51. Ugovora. Nalazi da se od ovoga Suda, koji se ovim sastavom predviđa ne treba bojati, jer je on jedna velika tekovina civilizacije, a izvan toga, on neće suditi a da ne sasluša stranke. Odredba čl. 11. konvencije u vezi sa čl. 51. ugovora i ako donosi izvesne tegobe i obaveze, ipak ako bi ih prihvatili a svoje obaveze olakšali naročito uz dobro praktikovanje državnih vlasti, učinili bi bolje nego da ih ne primimo i da ugovor ne potpišemo.

Pitanje: koju ćemo štetu imati ako ne potpišemo a koju ako potpišemo. U oba slučaja štete ima. Ali valja meriti koja je šteta veća i zamašnija.

Ako potpišemo: mi ćemo dužni biti lojalno i pošteno izvršavati obaveze koje smo primili, i ako tako budemo uradili i radili, a imajući državnu vlast u svojim rukama, za ekzistenciju naše države i njen miran napredak nemamo strahovati.

Sve se svodi da podanici[ma] naše države koji ne pripadaju našoj rasi i ne govore našim jezikom, damo zaštitu jezika, — veri i narodnosti. Liga Naroda nikad neće uzeti u zaštitu one, koji bi ovim pravima hteli praviti neku propagandu (misli naročito na Makedoniju). Pitanje o Makedoniji u teritorijalnom smislu skinuto je s dnevnog reda, a pitanje jezika, rase i vere stavljeno pod ovu konvenciju. Podpisom može se imati štete i zla, jer može biti zloupotreba, ali one ne moraju uvek uspeti na protiv, lojalno i pošteno izvršavanje obaveza dići će nam ugled kod Velikih Sila, jer se to ceni, kao što se ceni lojalnost Srbije u ovom ratu, i otuda je opet korist za naš narod i njegovu budućnost.

Ako ne potpišemo: ne zna se kakav će biti naš položaj iz ove konferencije. Predstavnici Velikih Sila s kojima je govorio, ne daju o tome odgovora. Uz to još nastaje pitanje, kakav će naš položaj biti prema Ligi Naroda na koju smo mi pristali. Ako se mi trgnemo i ne potpišemo, nastalo bi pitanje koje je naš položaj u tom slučaju. Sigurno je jedno, da bi mi ušli u jedan neugodan položaj prema Konferenciji i Ligi Naroda. Kazano mu je, da će se u takvom slučaju doneti jedno rešenje Konferencije, ali mi ne znamo, kakvo će ono biti.

Kina nije potpisala ugovor sa Nemačkom pa je ostala u konferenciji. Da li će se identično postupiti s nama, da i posle otkaza potpisa ugovora sa Austrijom ostanemo za potpis ugovora sa Bugarskom i Turskom. Misli da naš položaj nije isti, i razlaže to. Stoga je mišljenja da mi grešimo pozivanjem na Kinu i njen slučaj.

Smatra da je velika stvar što će Liga Naroda čuvati integritet ostalih država i da je to za nas i našu državu jedna realna blagodet s pogledom na naše druge granice suvozemne i morske, a uz takve granice, susedi rđavo raspoloženi. Briga o sigurnosti granica svojih, morala bi se prebrinuti savezom s nekim, da nije Lige Naroda, a takav bi savez bio nedovoljan i na mesto toga saveza mi imamo savez sa čitavim svetom.

Kod svih ovih koristi koje su nam u izgledu od Lige Naroda, nepotpisivanjem, mi bi ih izgubili i svoj položaj pogoršali. Ako mi definitivno ne potpišemo, onda u smislu čl. 10. statuta Lige Naroda mi ne bi imali pravo da budemo branjeni, niti Liga Naroda dužnost da nas brani. Izvesno je da bi odgovor Lige Naroda u takvom slučaju bio sa ne.

Upozorava, da naša granica prema Austriji nije svršena. Pominje slučaj Koroške i zone u kojoj treba da se obavi prebiscit; razlaže redom pitanja o našim granicama. I kod granice prema Ugarskoj on se vrlo boji da tu stvar [neće] ići povoljno; te ne smemo dovesti nepotpisivanjem do neraspoloženja Velike Sile. Govori o pitanju Banata; Bratjano²⁰ hoće Banat, A Rumunija iz principa ne pristaje na zaštitu minoriteta kojim se krnji suverenitet njen, ali ona na to ne pristaje i zbog Banata. On je primetio, iz razgovora, da ima diplomata koji bi Banat dali Rumuniji, a nama da se naknadi na drugoj strani. Uveren je da bi Francuska rado videla neki aranžman da Banat ide Rumuniji. Pa i zbog toga spora sa Rumunijom i zbog mogućnosti oružanog sukoba potrebno je da naš položaj bude jači. Veruje da bi Rumunija potpisala ugovor ako bi joj se Banat dao.²¹ Mi pak nepotpisivanjem olakšavamo položaj Rumunije, jer delimo s njom odijum koji zbog toga dolazi.

Od nepotpisivanja, dalje, misli da bi bilo velike štete u pogledu ekonomskom i finansijskom, jer je Liga Naroda primila na sebe i ove potpore članovima svojim. Mi pak bez potpore velikih, ova pitanja ne bi[smo] mogli da rešimo.

I ako se mnogi pitaju da li će Liga Naroda ostati ili ne, on veruje da će ostati pre nego da neće. Ako je pak ne bude, konvencija pada, jer nema više subjekta u čiju se korist mi odričemo svojih prava.

Što se Bugarske tiče, i s njom granice nismo utvrdili,²² i mi bi[smo] nepotpisivanjem stavili Bugarsku u jedan povoljan položaj, kad bude imala pravo, da daje opservacije na granice po ugovoru koji ima da potpiše.

²⁰ Jon Bratianu jun. (1864—1927), rumunjski političar i državnik, od 1909. predsednik Liberalne stranke, predstavnik krupne buržoazije i njene reakcionarne i osvajačke politike, predsednik rumunjske vlade 1909—1911, 1915—1918, 1918—1919, 1924—1926, 1927, šef rumunjske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919.

²¹ Vidi: B. Krizman, *Pitanje granica Vojvodine na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919*, Zbornik Matice srpske za društvene nauke XXIV, Novi Sad 1959, 31—72.

²² Vidi: D. Todorović, *Pitanje jugoslovensko-bugarske granice na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. godine*, Istorija XX veka, Zbornik radova IDN IX, Beograd 1968, 65—132.

Pa i pitanje Crne Gore zahteva svu opreznost da se naš položaj ne pogorša usled ne potpisivanja, jer Amerikanci još jednako misle na konsultovanje naroda u Crnoj Gori a to bi tamo dovelo do nemilih događaja.

I kako ima mnogo pitanja koja zavise od našeg držanja u potpisivanju ili ne potpisivanju, to valja biti vrlo oprezan. Ta opreznost je još potrebna kod pitanja o Albaniji.

Za Albaniju su i sami Amerikanci uvideli da je nesposobna da sama živi i upravlja sobom. I kako su oni protivni da se ona deli, onda se javlja samo sobom pitanje o mandatu za upravu Albanijom. Kako se Engleska, njome, a ni Francuska ne interesuju, a Italija taj mandat hoće i želi, to su za sada u tome pogledu izgledi za Italiju vrlo dobri, ma da se mi tome protivimo i činimo da se ona omete.

Nameće se pitanje šta će biti ako ugovor sa Austrijom ne potpišemo ali ga svi drugi potpišu, naročito kad se ima na umu da mi od Velikih Sila dobijamo teritorije bivš[e] Austrije; i neće li Velike Sile reći da se te teritorije daju pod uslovom ugovora, i da se to prvo ima da ispuni.

Nameće se i pitanje, da mi ako ugovor ne potpišemo, ne bude za nas svršen mir, a on drži, da s njom treba imati [što] pre jasne i čiste odnose.

On je zato, da se ugovor potpiše i prima odgovornost za takvo potpisivanje, jer su ogromne i velike štete usled nepotpisivanja.

Dobra uprava zemlje i miran razvitak zemlje, koji bi iza ugovora o miru imali, oporaviće i osnažiti našu zemlju i dovesti je do sreće i blagostanja. G. Slobodan Jovanović, izlaže svoje mišljenje o čl. 51. ugovora i o konvenciji. Redakcija čl. 11. konvencije predstavlja maksimum što manjine mogu imati i drugo što više ne može se propisati.

On drži da u konkretnom slučaju može se ipak od Lige Naroda naći, da ona koja stupa u sva prava Velikih Sila, može oktroisati i proširivati prava manjina.

Liga Naroda ima tip suda. Ne treba se mnogo bojati sudske vlasti Lige Naroda, već više od policijske vlasti njene, prava na preventivne policijske mere koje nisu dovoljno ni definisane. U tome je velika opasnost, naročito je opasnost kad se te mere otpočinu praktikovati. Liga Naroda ne odgovara nikom, radi suvereno i bojati se, da svi zahtevi Talijana o komesarijatu i kontroli u Makedoniji ne budu ostvareni baš kroz ova prava policijske vlasti Upravnog Odbora Lige Naroda.

Misli, kao i g. Trumbić, da se odluke ne mogu donositi u Ligi Naroda i da mi ne budemo preslušani. Veruje da će Liga Naroda nekada postati moralni sud za narode; ali za sada ona je, i dotle ona će biti produženje konferencije mira u Parizu, a po njoj se i danas, a i u buduće će se voditi računa i razlika između velikih i malih država.

Ugovorom i konvencijom reciprocitet je potvrđen, jer se zaštita manjina nameće samo malima, a velikima ne.

Za sada ne treba mnogo polagati u Ligu Naroda, i da će ona biti što drugo nego što je Pariska konferencija.

Vilzonovo je, da se zaštite manjine, Talijansko je, da se ta zaštita predvidi i za Makedoniju. Ostali saveznici odvojili su Srbiju pre 1913 god. u prvi mah, a sad ni to ne. To je dokaz najbolji, da su oni već i sami bili pristali na deljivost teritorija i dva režima.

Makedonija ne treba da potpadne pod ovu konvenciju, jer je ona od Turske odvojena Londonskim ugovorom²³ sa znanjem i pristankom Velikih Sila, bez tih ograničenja.

U Makedoniji ne treba (dozvoliti) dopustiti priznanje Bugarske narodnosti, jer nje tamo i nema, a da se ne prizna ni pravo ekzarhata u tim krajevima. Bugari će, posle ovakve konvencije, tražiti u Makedoniji i škole svoje i Ekzarhat, može taj zahtev izaći pred sud i mi možda spor izgubiti, i usled otvaranja škola i crkava svojih i agenata i komita, Bugari radeći protivu države naše mogu izazvati nered, koji bi povukli i dali povoda za komesarijate ili konzulate kojima bi se svakoga časa podnosile udešene i neosnovane tužbe.

Nalazi da bi se posle ovih odredaba, koje bi sve ovo izazvale, vrlo teško vladalo u Makedoniji i njome upravljalo.

Naša je država pravno priznata, ona je potpisala ugovor sa Nemačkom, kao takva. — Iz ovoga izlazi, da se naš teritorijalni blok ne može dovoditi u pitanje baš da ugovor i ne potpišemo. To se priznanje, usled ne potpisivanja ne može opozvati.

Ne smatra, da se moraju svi ugovori potpisati i da se može u jednom potpisivanju izostati. Mi možemo ugovor sa Austrijom ne potpisati, a ugovor s Bugarskom i Turskom potpisati, i da se ne potpisivanjem tu ne izlažemo opasnosti.

Liga Nacija je uglavnom da se sprečava rat; a tek u njenu nadležnost, pored ove glavne zadaće, uvršćeno je i drugo što, kao što je zaštita manjina. I savršeno je moguće ići u Ligu Naroda, a da se ne pristane na ova njena sporedna prava predviđena konvencijom. Nigde se ne predviđa, da ako jedna država ne pristane na sve, bude izlučena iz Lige Naroda. Predviđen je takav slučaj izlučivanja samo kad jedna država ne priznaje autoritet Lige Naroda u pitanju rata. Ako mi specijalnu konvenciju ne primimo, time se nismo odrekli koristi koje nam Liga Naroda pruža, jer joj time ne odričemo autoritet.

Prema tome, ne potpisivanjem mi se ne izlažemo pravno rizicima o kojima je govorio g. Trumbić, a ako se ima političkih razloga da se to potpisivanje ne odrekne i primi, u to on neće ulaziti i ne ulazi.

Sednica prekinuta u 12 časova (podne).

Nastavak sednice po podne u 5. časova

Prisutni su svi iz sednice od pre-podne.

Gosp. Dr Ribarž.²⁴ — On drži da će Velike Sile čim se zaključi mir, ostati svaka za sebe, a onako ujedinjene, neće se više pojavljivati, te je i opasnost od čl. 51. ugovora o miru sa Austrijom tim izbegnuta.

Drži, da je članom 11 konvencije iscrpljeno pravo sila, o kome je reč u čl. 51. i da se baš po samoj toj konvenciji bez nas i bez Lige Naroda ona ne može menjati. Mi bi mogli ako nam se izmena ne sviđa ne pot-

²³ Tajni ugovor potpisan u Londonu 26. IV 1915, između sila Antante i Italije, kojim se Italija obavezala da uđe u rat na strani Antante, uz obećanje da će joj posle rata pripasti prostrane teritorije na Balkanskom poluostrvu i Dodekanez (u Egejskom arhipelagu) odnosno i deo Anadola kod Adalije, u slučaju podela Turske.

²⁴ Dr Otokar Rybář (1865—1927), tršćanski advokat i političar, predsednik slovenačkih nacionalno-političkih organizacija u Trstu, 1920—1922. delegat na raznim konferencijama, od 1922. poslanik i načelnik odeljenja za ugovore ministarstva inostranih dela. vladin delegat na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

pisati je, a da se ne izlažemo nikakvoj opasnosti, osim što bi po čl. 26. istupili iz Lige Naroda.

On je duboko uveren, da smo mi obezbeđeni da nam se u buduće nove kakve obaveze nametnu bez našeg pristanka.

On se s pravnog gledišta slagao i slaže sa g. Sl. Jovanovićem, ali je sa političkog gledišta našao razloga izjasniti se za potpisivanje.

Dodaje, da on smatra da smo u pravu, ako nam se što iz policijskih prava Lige Naroda, čini nepravo, ići na tribunal Lige Naroda.

Naš je položaj u konferenciji bio jak i simpatičan, jer je nosio obeležje borbe za pravdu i pravicu, i naročito u borbi protivu Italije, a sada kada idemo protivu Vilzona, čiji zahtevi, po njegovom govoru, idu na to da se obezbedi svetski mir, mi usled toga položaj svoj činimo slabijim.

Taj bi nam se položaj popravio potpisivanjem.

Nepotpisivanjem pak, mi se izlažemo da nam se u pitanju granice učine velike štete. Istina je, da nam je teritorijalni blok priznat, ali to ne znači da su sva pitanja granična sa Mađarskom, Austrijom, Italijom rešena. Šta će biti sa ostrvima, šta sa Albanijom, a šta sa Crnom Gorom?

Rešenje tih pitanja povoljno, da bi dobili dobre granice, izvršenje unutrašnje konsolidacije može biti tek, ako se ugovor i konvencija podpišu.

Ne slaže se sa g. Jovanovićem da bi Liga Naroda imala dužnost da brani integritet naše države i posle ne potpisivanja. On na protiv misli, da ako ne potpišemo, mi se u tu odbranu ne možemo nadati, jer se zemlje naše sjedinjuju i daju baš pod Vilzonovim uslovima o zaštiti manjina. I baš iz tih pravnih razloga, treba potpisati, a osim toga i iz političkih razloga, koje je izneo g. Trumbić.

Osim toga on nalazi, da bi nepotpisivanje štetno uticalo i na unutrašnje naše prilike. Potpisivanje bi nas okrenulo konsolidovanju naših unutrašnjih prilika, koju konsolidaciju izvesni elementi, žali Bože, zemlji ne žele, i oni bi bili opasni baš kad bi osetili da ne uživamo zaštitu Velikih Sila. Budemo li osamljeni, ti će elementi podupirani sa strane razviti živu agitaciju i javno zaklanjajući se za to da rade baš u pravcu potpisivanja ugovora.

Još jedan razlog je za potpisivanje. On se tiče onoga našega naroda što ide pod Italiju. Mi smo se tada kad je oko 400.000 duša našega naroda pripalo Italiji usprotivili tome. Tada se nama reklo: da se nama čini velika nepravda, ali da to zahteva Vilzon u interesu mira, jer se Italija mora zadovoljiti, a naše Kraljevstvo ne sme doći u sukob i protivnost sa Vilzonom, a sada, gde se ne radi o tako krupnom pitanju kao što je otuđenje 400.000 svoga naroda, mi ne bi[smo] smeli izazvati taj sukob, jer je sada nešto mnogo manje, i ima izvesnu principijelnost.

Grčki predlog ne bi doneo željene rezultate o zaštiti manjina, jer se najveći deo naroda ne bi selio i takav projekt možda je za Grke dobar, a za nas je bolja konvencija koja se predlaže.

Iz svih tih razloga, on je za potpisivanje ugovora i konvencije jer bi se nepotpisivanjem stavili u vanredno težak položaj.

G. Smodlaka. Ostavlja pravnu stranu ovog pitanja i izlaže samo političku stranu njegovu.

On je složan sa svima ostalim članovima u tome: da Makedoniju treba izdvojiti i očuvati ispod odredaba konvencije, jer je ona ranije pripala Srbiji, i ne sme se pustiti da je Bugari razrivaju agitacijama. Složni su svi u delegaciji da je makedonski jezik, naš jezik. Složni su svi i u tome, da se za Makedoniju, ne može dobiti nikakva kompenzacija, kao ni za Jadransko pitanje. Samo je razlika u metodama.

Svi su bili složni da se iz konvencija izbace odredbe koje uključuju i Makedoniju. Naročito je ta sloga bila potrebna, da se ne bi videla nikakva razlika.

Ali je ta sloga morala da prestane kod pitanja o potpisu. Jedni su bili da se potpiše ugovor i konvencija, a drugi da se ne potpiše.

Oni, koji su da se potpiše, u koje ulazi i on (g. Smodlaka) misle: da bi i sami, iz osećanja pravde, jednakosti i u dobu demokratskom dali baš ono, što se konvencijom traži.

Nije nam baš pravo, što nam se to propisuje, ali to što se propisuje mi bi[smo] i sami činili. Činili bi[smo] jer jednako tretiranje građana i ravnopravnost donose zadovoljstvo građana i time se jača sama država. Činili bi[smo] to i zbog spoljne politike da dobrim radom i konsolidovanom državom steknemo glasa i prijateljstva, pošto Rusije, koja je do skora davala zaštite Srbiji, više nema, i sada u Velikim Silama kulturnih i demokratskih naroda, koje su u Ligi Nacija, moramo imati jemstva za svoju budućnost.

Drži, da je teško moći biti i u Ligi Naroda i ne potpisati ugovor i konvenciju u šta neki veruju da je to moguće. Ona je istina postavila kao glavni svoj cilj da spreči ratove, ali je istina i to, da se zaštita manjina smatra kao uslov za održavanje svetskog mira.

Razlaže, da konvencija neće doneti nikakve štete u Makedoniji. Makedonac je realan, videće, da je sad Jugoslavija ono u šta on ima da se uzda a ne Bugarska. Ako je u prošlosti bugarski pop, učitelj i komita mogao tamo da pravi nered, to sad neće moći biti, jer neće naći odziva kod onog naroda koji je video da smo mu bliži od Bugara, da smo jedno, i sa kojim će se narodom trezveno i (dobro) pametno upravljati da je zadovoljan.

G. Sv. Pribičević, ministar, misli, da baš ni po samoj konvenciji u Makedoniji Bugari ne bi imali pravo na otvaranje škola, jer tamo bugarski jezik nije, a ni na crkvu svoju, jer su i Bugari pravoslavne vere, i ako u Bugarskoj šizmatici.

G. Smodlaka objašnjava, da je on tretirao ovde najgori slučaj, koji bi možda iz interpretacije konvencije proizašao, ili mogao od nekuda proizaći, — slažući se inače da Bugari u Makedoniji nemaju pravo ni na odvojenu crkvu, niti na svoje škole, pošto njih tamo nema u istini.

G. Pav. Marinković, ministar, drži da i same Velike Sile neće u primeni ove konvencije ići na to, da otežavaju jedno stanje legalno i pomažu zaplete i anarhiju, što bi bilo ako bi se Bugarima povladilo u otvaranju škola po Makedoniji, koje bi bile leglo komita i propagande protivu naše države.

G. Dr Kramer, ministar, misli, da će u Makedoniji, i ako nema Bugara tamo, naći se ipak u nekim mestima bar po nekoliko đačkih roditelja potpomognutih sa strane Bugarske da traže otvaranje bugarske škole za

svoju decu. I pošto to neće biti česti slučajevi, on drži, da to neće ni od velike štete biti, i da će vremenom i to prestati.

G. Slobodan Jovanović objašnjava, da u tekstu konvencije stoji: da će se škole i crkve dati ako znatna proporcija stanovništva to zahteva. Šta je znatna proporcija ostavljeno je oceni državne vlasti...

Kako je ovo referisanje o potpisivanju ugovora i konvencije iscrpljeno, to je sednica ova sa delegatima zaključena u 7 časova uveče, a druga zakazana za 23. Sept.[embar] o. g. u 10 časova pre-podne, na kojoj će se referisati vladi o Jadranskom pitanju.

*
*
*

Ministarski savet bez delegata produžio svoju sednicu.

G. Ministar Saobraćaja iznosi Savetu na rešenje ponudu podnetu Pomorskoj sekciji saobraćaja Konferencije Mira u Parizu o otkupu Amerikanske vlade njenih 10 (deset) brodova.

Čita akt sekcije, i mišljenje njeno, po kome bi se imalo garantovati za društvo koje bi se obrazovalo i izvršilo ovu kupovinu.

Odlučeno da se da garancija državna za kupovinu 10 (deset) brodova po predlogu sekcije, a g. Min.[istar] Saobraćaja da izvesti telegrafski o tome sekciju, kao i da sekcija prouči i predlog odvojenog mišljenja člana Vukovića.

Sednica zaključena u 18 čas. u veče.

Beležio,
K. L. Timotijević.

XX

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 23. Sept.[embra] 1919 god.

Sednici ovaj predsedavao Njeg.[ovo] Kralj.[evsko] Visočanstvo Naslednik Prestola.

Prisutni svi članovi vlade osim g. Ministra Finansija, g. Min.[istra] Ishrane i obnove zemlje i g. Ministra Šuma i Ruda.

Od delegata prisutni g.g. Nik. P. Pašić, A. Trumbić i Dr Ribarž (g.g. Smodlaka i Slobodan Jovanović — odsutni).

Sednica otpočela u 10 časova pre-podne.

G. Dr A. Trumbić, ministar Inostr.[anih] Dela i Delegat u Parizu referiše o Jadranskom pitanju.²⁵

Izlaže faze kroz koje je ovo pitanje prolazilo, a naročito od dana dolaska delegacije Talijanske u Pariz.

²⁵ Vidi o tome brojne radove dra Bogdana Krizmana i neke radove Andreja Mitrovića.

Saveznici su usled primirja dali u ime Londonskog ugovora Talijanima okupaciju naših krajeva.

Talijani su razvili ogromnu propagandu u Francuskoj i Engleskoj protivu kojih smo se mi borili čednim sredstvima i Delegacija i Jugoslovenski Odbor.

Mi smo predali Memorandum naših zahteva, koji je naišao na strahovit napad Talijana, a uz njih kod mnogih naših saveznika. Prebacivalo nam se, da smo Imperijaliste i da vodimo imperijalističku politiku.

Februara o. g. pozvani smo pred Veliki Savet da izložimo naše zahteve i objasnimo svoj memorandum.

Prvo poboljšanje našeg pitanja bilo je usled traženja arbitraže. Gosp. Vilzonu je ponuđeno, da bude arbitar. To je ostavilo dobar utisak. O tome je obavešten Predsednik Konferencije, a izvestili smo i samog Vilsona pismom.

Drži da bi Talijani iz te arbitraže izašli s gubitkom jer su bili u nepravu. Talijani su odbili arbitražu.

U borbi protivu nas, išlo se čak dotle, da je jedan deo Engleske štampe pisao, da Jugosloveni idu na to, da izigraju Konferenciju, — ma da smo se mi baš Konferenciji obratili sa našim zahtevima.

Taj korak o arbitraži nije uspeo. Mi smo dobili velikih simpatija kod Vilzona.

Docnije se pokrenulo s naše strane pitanje o plebiscitu, da bi se dalo svakom svoje. Tim bi mi mogli izgubiti samo, eventualno, Goricu i Trst i još koje mesto, rastureno tamo-ovamo. Talijani nisu hteli pristati ni na to, niti pregovarati s nama, računajući sebe u Velike Narode.

Sonino²⁶ je ostao na Londonskom ugovoru.

Ta politika (držanja Londonskog ugovora) propala je pred Vilzonom.

Ostali saveznici izjavljivali su da će honorirati potpise svoje na Londonskom ugovoru, ali da se politička nemogućnost javila da Italija izađe na kraj sa svojom tezom.

Tada je Vilzon 23. Apr.[ila] o. g. jasno dao principe za rešenje Jadranskog problema. Vilzon je tim manifestom istakao princip kompromisa dajući Italiji strategijske granice pa i Vis, a neutrališući obale i granice naše. To je ujedno bilo i protiv Soninove i Orlandove politike, ali je i za nas donelo i nepovoljnost.

Italija je mogla u ovaj mah iskoristiti ovaj princip ipak. Ona opijena slavom okrenu se protiv konferencije. Ova opet dade mig Venicelosu da ide u Smirnu i da Italija povlači svoju vojsku iz Male Azije i t. d. To dovede Italiju do svesti, i Orlando i Sonino morali su požuriti vratiti se u Pariz i stići onoga dana kada se ugovor nemački predavao.

Italija je bila izbačena iz koloseka i ostavljena sama. Bez nje je stvoren savez za defanzivu.

²⁶ Barone Giorgio Sidney Sonnino (1847—1924), italijanski diplomata i političar, 1906. i 1909. do 1910. ministar predsednik, 1914—1919. ministar spoljnih poslova, predstavnik širokog programa ekspanzije italijanske buržoazije, sa silama Antante zaključio imperijalistički tajni Londonski ugovor 26. IV 1915, član italijanske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919.

Talijani posle ovoga omekšavaju, i Amerikanci su počeli posredovati između nas i njih. Amerikanci su rekli: da su Francuska i Engleska ovlatile Vilzona da traži izlaz i rešenje da bi se i oni oslobodili obaveza Londonskog ugovora.

Došlo je čak i do neposrednog ugovora[!] između njega (g. Trumbića) i Orlanda posredovanjem američkim i kroz to posredništvo. Izlaže kako je to pregovaranje teklo i obavljeno (u dve sobe, ne sastajući se). No da od tih razgovora i uopšte pregovora i preko posrednika nije moglo ništa biti jer su preterani zahtevi Orlandovi to ometali.

Maja 29. o. g. američanska delegacija (bez Vilzona) pozvala je našu delegaciju na razgovor o Jadranskom pitanju. Na tom sastanku su Amerikanci kao posrednici izneli granicu talijansku do Voloske, tako da želj[eznička] linija k sv. Petru ostaje izvan te granice (pokazuje na karti), a za Rijeku stvoriti j a s t u k d r ž a v u²⁷ vladanu komisijski za 15. godina, nakon koga vremena izvršiti plebiscit; za ostrva (pokazuje na karti) učinjena je takođe podela i povučeno razgraničenje; koje je već tada saopšteno vladi u Beogradu.

Naša je delegacija 31. Maja dala svoj odgovor i rekla: da ono što se tim aranžmanom daje Italiji naše je; no da možemo primiti granicu Raša, da na jastuk državu koja se stvara od naše zemlje i našeg naroda pristajemo načelno ali sa uslovima promenjenim, koje smo uslove i dali; na izdvajanje Zadra²⁸ iz naše države i naših ostrva ne pristajemo, sem da se dadu Ligi Nacija, a kad se u svoje vreme glasa kome će pripasti, da se može glasati samo za pripadanje Jugoslaviji ili Italiji, a nikako za zasebno stvaranje kakve države. Uz to je uneto i pitanje o brodovlju.

Tada se delegacija naša odlučivala koju će liniju smatrati za poslednje popuštanje i otstupanje. Ona je bila: Od Julijskih Alpa na Rašu u Istriji (pokazuje na karti tu liniju), po kojoj suverenitet Italije ne prelazi preko istočne polovine Jadranskog mora.

Toga se delegacija sve do danas držala.

Titoni²⁹ kad je došao počeo je sasvim promenjenu politiku onoj Sonina i Orlanda,³⁰ s najvećom ljubaznošću prema saveznicima i konferenciji izbegavajući da pominje Londonski ugovor.

Kad je došlo pitanje Bugarske pred Vrhovni Savet Titoni je stupio u dodir sa Venicelosom; postaje referentom za Trakiju, a za tim se njen sporazum preneo i na M. Aziju. I dok je Titoni u početku bio sa Amerikancima u pitanju Trakije, usled sporazuma sa Venicelosom ostavio ih same. Na taj način Venicelos za Grčku dobija zapadnu Trakiju, Dodekanez, razume se i Smirnu, iz Albanije Korču i Argirokastro. Kod Velikih Sila Titoni će u tome pomagati Venicelosa, a ovaj opet njega.

Očekuju se šta će i kakvu će misiju Amerika imati u M. Aziji.

²⁷ O riječkoj državi vidi: F. Čulinović, *Riječka država*, Zagreb 1953, XII + 260.

²⁸ Bliže vidi: A. Mitrović, *Zadarsko pitanje na konferenciji mira. Od otvaranja konferencije do potpisivanja mirovnog ugovora sa Nemačkom*, Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu VII-1 (1965).

²⁹ Tommaso Tittoni (1855-1931), italijanski državnik i diplomata, juna-novembar italijanski ministar inostranih dela i šef delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919.

³⁰ Vittorio Emanuele Orlando (1860-1952), italijanski političar, jedan od predstavnika liberalne buržoazije, 1917-1919. predsednik vlade.

U poslednje vreme oseća se da Talijani žele zблиženje s nama. Prvi put se to dalo osetiti u Pomorskoj sekciji Delegacije, kod pitanja o podeli austriske flote, po među Jadrance.

Tome zблиženju i radu političkom da se ono izvede, smeta još uvek pitanje Rijeke, u kome su Talijani još uvek ne popustljivi.

Posle toga od dolaska Titonijeva došlo se do jednog kontakta u Londonu (između naših i talijanskih ljudi) i dobiveno je i jedno pismeno o Tampon državi od strane Talijana, koji se predlog ne može primiti kako po granicama te države tako i po njenom uređenju i uslovima pod kojima se ona stvara.

Iza toga bilo je još u nekoliko mahova od strane Talijana sondaže mišljenja kod nas.

U poslednjoj fazi, koja počinje 2. Sept.[embra] o. g. Titoni sa Lojdom Džordžom i Klemansoom čine nov predlog Vilzonu. Po tom predlogu dobijamo Indiju, gubimo Vipavsku dolinu, i dalje na karti pokazuje granice jastuk države, a Rijeka da bude u talijanskom suverenitetu; a čini se i podela otoka (pokazuje na karti) kakvu mi ne možemo primiti.

Oseća se da bi Talijani sve ove otoke pustili za Boku Kotorsku i Lovćen. Ovih dana, pred polazak iz Pariza Džonson³¹ skrenuo pažnju našim delegatima da treba rešenjem ovih pitanja požuriti, jer se stvar može odložiti na vrlo dugo vreme, što ne bi dobro bilo.

Rečeno im je od Amerikanaca: da Šantung vrlo interesuje Ameriku pa je ipak Vilzon popustio Japanu u tom pitanju radi mira, i prebacuje se našoj strani za nepopuštanje, koje nas može izložiti opasnosti.

Rečeno im je i da je položaj Vilzonov težak, i da se i o tome ima da vodi računa.

Pred polazak ovamo rečeno Džonsonu: da tampon državu ne primamo, da grad Rijeka ne može doći Italiji, već u najgorem slučaju ako ne nama onda Ligi Naroda, a Luka da pripadne nama; i Sušak naš.

Džonson pominjao i način: da dobijemo pristanište pod zakup (na primer za 99. godina).

Što se tiče Istre, ostala naša delegacija, na granici Raša; ali najzad Džonsonu rekli, da bi mogli pristati na granice, koje pokazuje na karti. Isto tako rekli i poslednju svoju reč u pogledu ostrva (koju pokazuje na karti).

Po pitanju neutralizacije naših obala i ostrva delegacija misli: da ona treba da onemogući vojničke sukobe između Italije i nas. Da se stvori jedna zona, preko koje se ne može, i ne sme preći ni za vreme mira, ni za vreme rata. Ta bi zona išla od Karavanke sve do mora (pokazuje na karti) a posle čitavim morem za sva ostrva, ali ne i za obale, koje mi možemo osigurati imajući svoju Boku-Kotorsku, da bi se mogli braniti, na slučaj napada, a ne za kakvu ofanzivu.

Albanija, po mišljenju Amerikanaca treba da je neutralizovana, izuzev Valone i zaleđa joj, koja se daje Italiji. Time bi se i obala Jadranska, koja pripada Albaniji smatrala kao neutralna. Amerikanci su, da se Albanija ne

³¹ Douglas W. Johnson, šef odseka za graničnu geografiju delegacije SAD na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

cepa, uviđaju da nije sposobna da sobom upravlja, i onda se rađa pitanje mandata, koji Italija želi, a koji ne žele druge Sile za sebe.

Džonsonu rečeno s naše strane: da Albanija ima ostati integralno nedirnuta, osim nekih ispravaka granica prema nama; a ako se daje kome mandat, onda nama treba da se da severna Albanija.

U poslednjem času i pred sam polazak delegacije ovamo, Talijani su pokušali opet uhvatiti vezu s nama i nešto u teritorijalnom pogledu popuštaju, ali još ostaju pri suverenitetu talijanskom u Rijeci, — naročito naglašavaju na potrebu uzajamnosti ekonomske i finansijske i potrebu da se zavedu dobri odnosi i mir između naše države i njih.

On, — g. Trumbić — na to u jednom razgovoru izložio sve što bi Talijani imali da puste. To je odnešeno Titoniju, koji je otišao pred Parlament, i kad se otuda vrati u Pariz, produžiće se razgovori s njim.

On polaže (g. Trumbić) mnogo, ako bi se neposredno delegacije (naša i talijanska) sporazumele, i iznele na odobrenje sporazum svojim vladama. To bi nam ojačalo vanredno položaj pri utvrđivanju granica prema Mađarskoj, Austriji i kod drugih pitanja.

Da se Titoni obraća nama, dolazi otuda, što ga Engleska i Francuska ne drže u njegovim zahtevima potpuno.

Na pitanje g. P. Marinkovića, gosp. Trumbić objašnjava: da bi se na slučaj ovoga sporazuma sa Italijom, ona dezinteresovala Crnom Gorom, a on ima osećanje, i naglašeno mu je, da bi se iza toga i u pitanju Albanije sporazumeli lako.

Na pitanje g. V. Koraća, g. Trumbić objašnjava da ekonomske koristi u koliko mu je rečeno, bile bi u gradnji železnica, brodovlja, i tražnji novca u asosiranom našem položaju ekonomskom i radnom.

I kako su sva ova pitanja sa Italijom u intimnoj vezi sa potpisivanjem ugovora o miru sa Austrijom i konvencije, koje je potpisivanje odloženo, to treba što pre rešiti to potpisivanje, jer i kad taj ugovor ne potpišemo, on će vredeti za nas samo, što ćemo nepotpisivanjem ostati u konfliktu sa konferencijom.

Sednica zaključena u 12. časova (podne).

Na ovoj sednici a za vreme od 9 do 10 časove pre podne (pre nego je došlo Njegovo Kr.[aljevsko] Visočanstvo Naslednik prestola i delegati) u Ministarskom Savetu donesene su i ove odluke, koje se u zapisnik stavljaју.

1. G. M. Bošković javlja da se ne može primiti za člana reparacione komisije. Odlučeno da ga g. Dr Korporić zastupa, dok se ne naimenuje drugo lice.
2. Zastupnik Ministra Finansija moli u vezi odluke Minist[arskog] Saveta od 1. Sept[embra] o. g. da se usvoji predlog o nabavci 300,000.000 Kruna. Usvojeno je i potpisano formalno rešenje.
3. Zastupnik Min[istra] Finansija referiše: da smo pozvani da se utvrdi i primi ratni dug za material i opremu što smo od saveznika dobijali. Odlučeno da se sa ovim pitanjem zastane i razmisli o načinu, kako da se taj dug i račun ispita i utvrdi.

4. Zastupnik Min.[istra] Finansija referiše da se u Americi mora praviti zajam. Odlučeno: da se za to obrazuje komisija.
5. Usvojen predlog zast.[upnika] Min.[istra] Finansija, da se za Rumuniju ne propušta nikakva roba, osim samo prtljag putnički. Roba u 3.500 kilograma podanika rumunskih: Samuela Kupasa, Jona Papa i Adolfa Holingera, da se izuzetno pusti prema pov. Br. 10922 aktu Min.[istarstva] Inostr.[anih] Dela.
6. Min.[istar] Unutr.[ašnjih] Dela referiše: da će kroz koji dan Njeg.[ovo] Kr.[aljevsko] Visočanstvo Naslednik Prestola putovati u Zagreb i Ljubljani; da bi za doček osim sredstava koje ti gradovi imaju valjalo da i država što podnese. Odlučeno: Izdati iz Državne kase (1.000.000) jedan milijon Kruna na to G. Min.[istar] Unutr.[ašnjih] dela da učini raspored koliko će kome gradu da se da; o čemu da izvesti Min.[istarstvo] Finansija kako bi ono otvorilo kredit Banu u Zagrebu i Predsedniku vlade u Ljubljani.

Beležio

K. L. Timotijević

XXI

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 25. sept.[embra] 1919 god.

Sednica otpočela u 10 1/2 časova.

1. G. Ministar Predsednik saopštava depeše:
 - a) Izaslanika vojnog iz Pariza Ministru Vojnom, po kome Talijani proturaju vest: da ćemo napustiti konferenciju, i da se spremamo za akciju prema Talijanima;
 - b) Od vojnog delegata u Rimu — Min.[istru] Vojnom o situaciji na Rijeci.
 - v) Dva telegrama generala Milića iz Splita — Min.[istru] Vojnom, o namerama talijanskim, opasnosti da ne učine sa Splitom što i sa Rijekom; — o prelazu Talijana demarkacione Linije.
 Predsednik referiše; da je po ovim telegramima učinjeno što treba; i dat demanti po prvoj depeši.
2. Čita se depeša g. Vesnića o čl. 46. ugovora sa Bugarskom; držanju Venicelosa; i o izgledima da će Rumunija potpisati ugovor i konvenciju.
3. Čita se depeša G. M. Boškovića, koja se odnosi na držanje Grčke i Rumunije u pitanju ugovora sa Austrijom, — na Banat, i odnose naše sa Rumunijom.
4. Čita se pismo otpravnika poslova francuskog Poslanstva u Beogradu, po kome francuska vlada moli da vlada Kraljevstva S.H.S. učini da se stavi

potpis na ugovor sa Austrijom i na konvenciju. Pismo upućeno Predsedniku vlade 23. Sept.[embra] o. g. Pismo pisano u ime francuske vlade, a predočava velike neprilike i štetne posledice, ako se ugovor ne potpiše.

Pismo nosi karakter prijateljskog demarša, u prijateljskoj formi.

G. Min.[istar] Inostr.[anih] Dela g. Trumbić drži da će iza ovoga doći službeni i zvanični demarš; i on ovom pismu predaje veliku važnost.

Odlučeno: da g. Predsednik vlade odgovori na pismo otpravniku poslova Francuskog Poslanstva i naglasi mu da je vlada u ostavci, i da će pitanje o potpisivanju ugovora i konvencije morati sačekati novu vladu, koja će ga rešiti.

5. Povodom jedne depeše sa Cetinja da su dobrovoljci iz 29. puka odrekli poslušnost, — odlučeno je, da se dobrovoljci u Crnoj Gori otpuste iz vojske i da to ima da izvrši g. Min.[istar] Vojni.
6. Na pitanje g. A. Trumbića, šta će da radi delegacija, koja je po pozivu vlade došla ovamo da joj referiše, o poslovima, i taj posao obavila, vlada je odlučila: da delegati ostanu dok se ne obrazuje nova vlada koja će im dati i informacije potrebne koje sobom imaju poneti u Pariz.

Beležio

K. L. Timotijević

XXII

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 1919. god.

Sednica pod predsedništvom Njeg. Kr. Visočanstva Prestolonaslednika u Dvoru.

Sednici prisustvovali svi članovi vlade osim g. g. Min.[istra] finansija Dr V. Veljkovića i Min.[istra] za socijalnu politiku V. Koraća.

Sednica otpočela u 10 č. pre podne.

G. Min.[istar] Inostr.[anih] Dela A. Trumbić moli da Savet Ministarski donese odluku jasnu o pitanjima na Konferenciji Mira u Parizu, naročito što pre za potpisivanje ugovora mira sa Austrijom i konvenciju o minoritetima što se duže ne može odlagati.

G. Trumbić je pristupio izlaganju i objašnjenju po ovim pitanjima:

- I Ugovor o miru sa Austrijom. Objašnjava ugovor i smisao čl. 51. Govori o dugovima A.[ustroj] Ugarske, njihovom dvojstvu, predratni i ratni, da se u onima predratnima mora učestvovati.

Govori o banknotama i bonovima državnim biv.[še] A.[ustroj] Ugarske.

Govori o likvidaciji A.[ustroj]-Ugarske Banke.

Objašnjava o brodovlju A.[ustroj] Ugarske i njenih državljana.

II Konvencija o minoritetima. Izlaže razumevanje odredaba konvencije. Misli da treba činiti pokušaj da se odredbe poboljšaju. Govori, da je čuo da je poboljšanje jedno već učinjeno jer je izuzeta Srbija iz 1912 god. Drži da se u drugom odeljku čl. 12 reč mere moći izbaci i da ostane samo izraz instrukcije. Te reči mere nema u ugovoru sa Grčkom, Rumunijom, Češkom i Poljskom.

M. Drašković ističe naročitu važnost istaviti i izdvojiti iz njih odredaba St.[aru] Srbiju i Makedoniju.

Sednica prekinuta u 12 1/2 časova.

Nastavljena u 4 1/2 časa po podne.

G. Trumbić razlaže dalje i predočava teškoće o izuzimanju St.[are] Srbije i Mačedonije i da će se teško moći uspeti. Čak sumnja u uspeh.

G. P. Marinković pomaže predlog G. M. Draškovića da se učini pokušaj da se izuzme Mačedonija, no ako se ne uspe od toga ne praviti pitanje. G. M. Drašković ističe: da zahteve izuzimanja Mačedonije i St.[are] Srbije treba podupreti faktom: da će se tako održati mir u našoj zemlji i na Balkanu, jer divlje agitacije i komitacijske akcije Bugara i Kačaci Arnatški dovešće do nemira.

G. A. Trumbić iznosi: da su ovdašnji predstavnici Francuske, Engleske i Amerike činili pre neki dan demarš da se ugovor potpiše što pre, napominjući koristi koje bi se otuda imale na drugim stranama i da je saznao da jedna Vel.[ika] Sila radi da konferencija mira učini jedan oštar demarš kod nas da se ugovor što pre potpiše.

G. Drašković moli učiniti junctim između čl. 51. ugovora sa Austrijom i konvencije o minoritetima, da se ne bi što novo propisivalo i zahtevalo posle toga. Naročito on se boji da se u buduće odredbe za trgovački promet ne propisuju proizvoljno, jer te su odredbe vrlo nejasne u Konvenciji.

G. Trumbić prima da to valja izvesti načisto.

G. M. Drašković moli da se oni doseljenici koji su od Austrije naročito ponameštani na našoj zemlji ne zaštićuju i da se zaštita da samo urođenicima.

G. Trumbić misli da se nemamo bojati tih doseljenika jer ćemo mi imati svoju državnu vlast.

* *
*

III. G. Trumbić dalje referiše o tako zvanom taksi za oslobođenje od 1 1/2 milijarde koja će pasti na Jugoslaviju, Rumuniju, Češku i Poljsku.

IV. G. Trumbić dalje referiše ugovor sa Bugarskom. Tim povodom čita se telegram delegata u Sofiji kojim se moli da se Stambolijski primi kod nas po želji njegovoj na razgovor. Odlučeno: odbiti za sada.

V. G. Trumbić referiše o ugovoru sa Ugarskom i upozna je savet sa detaljima.

VI. G. Trumbić razlaže i objašnjava konvenciju o političkim klauzulama između država koje su postale ili dobile od zemalja Austro-Ugarske.

VII. G. Trumbić razlaže pitanje Rijeke i jastuk države.

VIII. Predsednik Minist.[arskog] Saveta saopštava zahtev g. Nik. Pašića, da mu se da tronedeljno odsustvo radi lečenja i oporavljanja. Odlučeno: odobriti odsustvo ali da treba da potpiše ugovore, koje valja potpisati. O razrešenju ne može biti govora.

Sednica zaključena u 8 časova u večer.

Beležio

K. L. Timotijević

XXIII

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 20 oktobra 1919 g.

Sednica pod predsedništvom Njeg. Visočanstva u Dvoru.

Sednici prisustvovali svi članovi vlade, osim g. g. Ministar finansija Dr V. Veljković i Ministar sa socijalnu politiku V. Korać. Sednici prisustvovao g. Đeneral P. Pešić,³² zastup.[nik] Nač.[elnika] štaba Vrh.[ovne] Komande. Sednica otpočeta u 9 časova pre podne.

G. Trumbić saopštava prispele telegrame iz inostranstva, čita pismo g. Vesniću uz koje sprovodi predlog Konvencije o minoritetima. Pročitana i ta konvencija.

I G. Trumbić nastavlja referat po pitanju Rijeke, Jadranskog mora i odnosa sa Italijom. Razlaže kako ta pitanja danas stoje, što se u poslednje vreme po nima i u čemu izmenilo; šta se može preduzeti i čemu se možemo nadati.

II G. Trumbić referiše i razlaže pitanje Crne Gore, pretresa akciju Italije u ovom pitanju.

III G. Trumbić referiše o Albanskom pitanju, radi Italije i našim izgledima na toj strani.

U vezi [s] ova tri pitanja uzeli su reč i govorili G. G. Lj. Davidović, P. Marinković, M. Drašković, i Sv. Pribičević.

G. Trumbić je na tražena obaveštenja dao odgovore, i kabinet upoznao [sa] svim ovim pitanjima do te mere, da je Ministar.[ski] Savet u svim pitanjima mogao doneti svoje odluke.

³² Petar Pešić (1871—1944), general jugoslovenske vojske, u prvom svetskom ratu kao pukovnik bio najpre pomoćnik načelnika štaba crnogorske vojske, a na Solunskom frontu pomoćnik načelnika štaba srpske Vrhovne komande, član Vojne misije jugoslovenske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919.

G. Trumbić, Ministar Inostr.[anih] Dela, posle datih obaveštenja o problemima naše politike, koji čekaju rešenje na konferenciji mira u Parizu, moli da Ministarski Savet uzme u pretres i primi ove:

Predloge:

I Kraljevska vlada želi da delegacija na konferenciji mira učini još poslednji napor u cilju 1) da se stvori junctim između ugovora sa Austrijom i ugovora o zaštiti minoriteta po rasi, jeziku i religiji u našoj državi tako, da potpisivanjem ugovora bude stvarno iscrpljena odredba čl. 51. ugovora sa Austrijom ne samo u pogledu minoriteta, nego i slobodnog tranzita i trgovinskog režima; 2) da se iz domene ugovora minoriteta isključi sva teritorija biv[še] Kraljevine Srbije u njenom opsegu kakav je bio u početku ovoga rata; 3) da se iz drugog paragrafa čl. 11 reči: »pourra prendre telles mesures« zamene rečima »pourra proceder de telle façon«; 4) da se u noti koju će delegacija prikazati konferenciji istakne da Kraljevska Vlada shvaća ugovor o minoritetima tako, da Conseil de la Société des Nations neće intervenisati između naše države i sopstvenika i da će sporovi koji bi nastali u okviru ovoga ugovora imati juridički karakter; 5) da modifikacije o kojima govori prvi paragraf čl. 11 smeraju samo na slučaj ako nastanu teškoće u ekzekuciji klauzula; 6) da se u uvodu ugovora uvedu predložene promene i stav o priznanju Srbiji, koja je izvršila obaveze iz Berlinskog ugovora; 7) da se nastoji dobiti izjavu, u smislu da će se pogodbe ugovora o minoritetima primenjivati strogo u smislu zaštite prava manjina, koje su pak dužne da izvršavaju sve svoje zakonite dužnosti prema državi kao i ostali njeni građani.

Kad ovaj korak bude učinjen i dobije se na nj odgovor vlada ovlašćuje opunomoćene delegate s nalogom da potpišu ugovor sa Austrijom i ugovor o zaštiti Minoriteta u našoj državi, pa i u slučaju da se ne postigne nikakav novi rezultat, i to stoga što je Kraljevska Vlada stekla uverenje da šteta koja bi našoj državi mogla nastati od daljeg nepotpisivanja ugovora daleko je veća od one koje mogu predstavljati tereti što ih našoj državi nameće ugovor sa Austrijom i onaj o zaštiti manjina.

Kraljevska je Vlada revidirala svoj zaključak, kojim je u svoje vreme naredila delegaciji da ne potpiše ugovor sa Austrijom ako čl. 51 ostane kakav je, s toga što donošenjem ugovora o zaštiti minoriteta, o slobodi tranzita i trgovinskom režimu, konferencija je kazala na što hoće da se naša država obaveže, i time potpisujući čl. 51. istovremeno s ugovorom o minoritetima ne potpisuje se bela (blanko) menica, kako se je, opravdano bilo bojati, onda kad je Kraljevska Vlada svoj zaključak stvorila. Nadalje Kraljevska vlada dobila je nova obaveštenja i stvorila je potpun sud o celokupnoj našoj situaciji na konferenciji mira pomoću izveštaja g. g. delegata, pozvanih iz Pariza, koji su iscrpno referisali u pet sednica Ministarskog Saveta, i napokon Kraljevska je Vlada vodila računa o pismenoj izjavi francuskog Otpравника poslova, iz koje proizilazi da bi nepotpisivanjem ugovora mogla doći u pitanje i sama ekzistencija naše države.

II Ovlašćena je delegacija u Parizu da potpiše ugovore: a) Kojim se naša država zajedno sa Republikama Čeho-Slovačkom i Poljskom i sa Rumunijom obavezuje platiti jednu milijardu i po u zlatu u ime priloga

troškove oslobođenja i t. d.; b) kojim se regulišu odnosi između država, koje su nastale iz A.[ustro] Ugarske ili su dobile njenih teritorija; g) ugovor sa Bugarskom u redakciji što će ga Konferencija konačno utvrditi; d) Ugovor o emigraciji; dozvoljavajući delegaciji da postupa po svojoj uvidavnosti i da odlučuje o tome većinom glasova delegata prisutnih sednici; e) ugovor u trgovini oružjem.

III Ovlašćuje se delegacija da dâ svoj pristanak na sporazum, stupajući do potrebe i u direktne razgovore sa italijanskom delegacijom, ako bi ona to tražila, kojim bi se rešila pitanja o teritorijama biv.[še] Austro-Ugarske na Jadranskom moru, uz ove osnovne uslove: 1) da vlast Kraljevine Italije ne sme da pređe na ni jednu tačku na ostrvima ni na kopnu istočne obale Jadranskog mora a u Istri da nova granica italijanska ne pređe Rašu a u najgorem slučaju da ne pređe dalje od malog pristaništa Rabac uključivši Labin; 2) da Jastuk država, sa sedištem u Rijeci, ako bi se morala obrazovati, bude provizorna a ne definitivna, sa plebiscitom za našu državu ili Italiju; 3) da se na istočnoj strani Jadranskog mora mogu činiti političke koncesije, na korist stanovništva talijanskog jezika a nikako Kraljevine Italije; 4) da se može, bude li konferencija htela, pristati na neutralizaciju jednog dela naše teritorije od Karavanka na severu do istarske istočne obale na jugu i uključivši sva Kvarnerska i Dalmatinska ostrva do Pelješca; i da ta neutralizacija bude po primeru Belgije, ili kad to ne bi moglo uspeti, da bude apsolutna i potpuna pod garancijom Lige nacija; da se naša obala od Rijeke do Spiča ne neutrališe, a kad bi to moralo biti, da u krajnjem slučaju bude po primeru Belgije sa pravom odbrane neutraliteta.³³

Ovi su predlozi prihvaćeni jednodušno od Vlade.

Sednica trajala do 12 časova.

Beležio

K. L. Timotijević

XXIV

ZAPISNIK

II Sednice Ministarskog Saveta od 20 oktobra 1919 g.

Sednica održana u Predsedništvu Min.[istarskog] Saveta.

Sednici prisutni svi članovi Vlade sem Ministra Finansija koji je bolestan. Sednica otpočela u 4 1/2 časa.

Na ovoj sednici pročitana je zaključak ranije sednice današnje.

Zatim se prešlo na pretresanje pitanja o ishrani Zemlje, o saobraćaju, o finansijama i trgovini.

Za ovaj mah a po predlogu Ministra Trgovine donesena je ova odluka.

³³ Vidi: Diplomatski arhiv Državnog sekretarijata za inostrane poslove, Arhiv Delegacije na Mirovnoj konferenciji, Varia IV/2.

Pošto postoji opasnost da će i u ugovoru sa Mađarskom opstati t.[ako] zvana likvidaciona klauzula ovlašćuje se ministar trgovine da shodnim merama pa eventualno i objavama o prodaji omogući i potpomaže nacionalizaciju industrijskih i drugih privrednih preduzeća koje se kao svojina mađarskih podanika nalaze pod sekvestrom.

Sednica je zaključena u 8 časova veče.

Beležio

K. L. Timotijević

XXV

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 21 oktobra 1919. g.

Sednici prisustvovali svi članovi vlade sem g. A. Trumbića.

Sednica otpočela u 9 časova pre podne.

1. G. Min.(istar) Trgovine referiše o izvozu iz Zemlje.
Ovo je pitanje pretresano, zaključak nije donesen, već su određeni G. G. Min.[istri] Trgovine, Finansija i za soc.[ijalnu] politiku da bliže uđu u detalje ovoga pitanja i da donesu formulisani predlog. K njima se dodaje Ministar za ishranu.
2. Pokrenuto je pitanje o valuti.
Odlučeno je da se krune (osim jedne i dve krune) označe markom; i to tako da se gubi 20% vrednosti zbog poboljšanja vrednosti žigosanih (markiranih) novčanica krunskih.
No, rešeno je da g. Minist.[ar] Finansija učini o tome jednu anketu, i podnese definitivno rešenje.
3. Minist.[arski] Savet odobrio je i potpisao predloge G. Ministra Unutraš.-[njih] dela: 1) o zavođenju pratilaca međunarodnog voza odredio dnevnicu činovnicima i žandarima; 2) Br. 11295 (odsek BBB)³⁴ o privremenom zavođenju prekih sudova za krađe, pljačke, razbojništva, ubistva, paljevine i poplave; 3) o povišenju žandarmerije sa 2000 žandarma; 4) Br. 5919 (odljenje BBB) odnosno publikacije u županijama i plaćanju tih publikacija.
4. Ministar Trgovine, prikazuje savetu svoje predmete u kojima mu je potrebno mišljenje saveta;
5. Ministar ishrane prikazuje savetu naredbu o zabrani pečenja žeste (špirit.[usa]) iz šećerne repe. Savet odobrio.
6. Ministar Vojni iznosi pitanje o nabavci benzina; ostavljeno da se on sporazume sa g. Ministr.[om] finansija.
7. Ministar Vojni referiše da mu je nemoguće transportovati onih 3000 dobrovoljaca za Ameriku, jer mu je kredit mali.

³⁴ Banat, Bačka i Baranja. Vidi o tom aktu: Istorijski arhiv SAP Vojvodine, Akta Narodne uprave za BBB, proglas sudbenog stola u Novom Sadu 25. XI 1919.

Odlučeno je da učini šta može s tim kreditom, a ostalo da zamoli saveznike da to oni prevezu i da nas zaduže.

8. Podnosi na odobrenje da se i regruti smatraju za borce. Odobreno i potpisano.

Sednica je zaključena u 1 čas po podne.

Beležio

K. L. Timotijević

XXVI

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 24 okt.[obra] 1919. g.

1. Predsednik Ministarskog saveta referiše da je za reparacionu komisiju u Parizu potrebno odrediti predstavnike.

Odlučeno da član te komisije bude g. M. Bošković, a njemu za pomoćnika da bude prof. Dr Đurić.³⁵

Dalje po predlogu predsednika odlučeno da Vlada Marković i Volf Vuković³⁶ budu članovi komisije u Parizu za uređenje međunarodnog saobraćaja. Dalje odlučeno: da se g. Andrija Radović,³⁷ biv.[ši] Min.[istar] predsednik Crne Gore određuje za delegata (savetodavnog) u Parizu.

2. G. Ministar finansija podnosi Savetu na rešenje i odobrenje pitanje o dvanajestinama budžetskim za Novembar i Decembar o.g. Savet odobrio i potpisao rešenje.
3. Minist.[arski] Savet ovlašćuje G. Minist.[ra] Finans.[ija] da imenuje i odredi članove komisije za zaključenje zajma u Americi.
4. Min.[istarski] Savet daje ovlašćenje Min.[istru] Saobraćaja: 1) da može sebi uzeti pomoćnika — Ministra, 2) da može penzionisati Direktora i pomoćnika direktora železnica u Srbiji i na njino mesto imenovati druga lica, 3) da može usvojiti predloge železničara radnika o njihovim dnevnicama, kao i nagradi — plati činovn.[ika] i ostalih nameštenika saobraćajne struke, za koliko se s njima pogodi, samo da saobraćaj ne bi bio doveden u pitanje, a da se tarifa saobraćajna što skorije povisi.
5. Ministarski savet primio je predlog Ministra Saobraćaja i donosi rešenje da se radi ubrzavanja administracije i lakše otaljivanje poslova proširi nadležnost pojedinih šefova odeljenja da mogu potpisivati i rešavati one stvari, za koje je dosad morao rešavati i potpisivati sam Ministar.

³⁵ Dr Đorđe Đurić (1880—?), finansijski stručnjak, 1920—1928. pomoćnik šefa jugoslovenske delegacije pri Reparacionoj komisiji u Parizu, ekspert Ekonomsko-finansijske sekcije jugoslovenske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

³⁶ Dr Filip Wolff-Vuković, advokat iz Trsta, za vreme prvog svetskog rata, kao emigrant, član uprave »Jugoslovenskog društva« u Parizu.

³⁷ Andrija Radović (1872—?), inženjer i crnogorski političar, kao vođa Narodne stranke bio u dva maha predsednik crnogorske vlade, odigrao odlučujuću ulogu kao poslanik Podgoričke skupštine i kao njen izaslanik u Narodnom predstavništvu u Beogradu od 1919, jedan od prvaka Demokratske stranke, nezvanični predstavnik Crne Gore u jugoslovenskoj delegaciji na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

6. Ministar.[ski] Savet složio se sa predlogom g. Min.[istra] Saobraćaja da u interesu bržeg otpravljanja saobraćajnih i svršavanja poslova saobraćajnih može zatražiti jedan poveći kredit u dinarima i krunama, sa kojim će određeni funkcioneri u koliko im se za koji posao stavi na raspoloženje moći raspolagati i trošiti bez propisanih formalnosti, a na osnovi prostijoj, bržoj — no s tim da se o tome obavesti prethodno Glav.[na] Kontrola i njen pristanak o čemu će sledovati formalno rešenje.
7. Ministar Saobraćaja obaveštava Ministarski Savet: da je nameran dati jednoj finansijskoj grupi Anglo-Ruskoj, da može studirati trase željezničke i proučavati pitanja saobraćajna, i da im o tome izda pismeno, s tim da se taj rad obavlja pod kontrolom države, i da oni ni u koliko ne angažuju državu.
Savet odobrava.
8. Na predlog Ministra za socijalnu politiku odobrena su mu rešenja: 1) o raspolaganju glave 416. budžeta, 75483240 din. subvencije za zaštitu radnika; 2) o davanju 300 000 din. za nezaposlene radnike, 3) o pomaganju dobrovoljaca kredit 300.000 din.
9. Usvojen predlog Min.[istra] za ishranu i obnovu da mu se stavi 500 000 kruna za nabavku drva ogrevnih za mesta i krajeve oskudne u ogrevu, što će biti obrtni kapital: da se drva kupe i prodadu, koji kredit ima kasi državnoj docnije da se vrati.
10. Na zahtev g. Ministra Vera odlučeno je da on i g. Ministar Pravde odrede komisiju da izvidi slučaj mitropolita Pećskog g. Gavriila Dožića.
11. Usvojen predlog G. Min.[istra] Pravde: a) da se ustanove veliki sudovi (posljednja instancija) za Bačku, Banat i Baranju i za Dalmaciju i Slovenačku. Da podnese ukaz o ustanovljenju sudova i imenovanju sudija i ostalih časnika i b) da na mesto g. Slob. Jovanovića, člana komisije za pregled arhive Guvernemana odredi drugo lice od državnih savetnika.

Beležio

K. L. Timotijević

XXVII

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 29. oktobra 1919. g.

1. G. Ministar Finansija referiše savetu po pitanju isplate duga državnog (Uprave Monopola) kome je rok 3 nov.[embar] ove god. društvu Standard iz Amerike za kupljeni petrolej.
Primljen predlog da se Francuskoj izda 4000 vagona pšenice pod uslovom da tu količinu država izliferuje preko kojeg eksportera, tako: da se utvrdi kupovna cena od proizvođača, razlika u dobivenoj ceni da se kao dobit države stavi na raspoloženje Standardu u odugu duga.
Detalje da odrede g.g. Min.[istri] finansija i trgovine.

2. Ovim povodom savet je odlučio:

a) da unutrašnji promet žitom i životnim namirnicama bude slobodan bez iskaznica.

b) da se u iznosu 20 000 vagona zrnaste hrane, pšenice, kukuruza, ječma, ovsa i raži (ne računajući tu angažovane kontigente po ugovorima sa Austrijom i Mađarskom, kao i onog obećanja Francuskoj u 1000 vag.[ona]) odobri slobodan izvoz za inostranstvo bez izvoznica.

Izvozna taksa određiće se naknadno.

v) da se izda naređenje telegrafsko svima carinarnicama.

Naplaćivati se imaju carine po stavu koji će se naknadno dostaviti za: pšenicu, kukuruz, brašno i sve vrste žita, meso i mast. Sve drugo pa i živa stoka ima da se pusti bez carine do drugog naređenja. Pustiti se imaju i sve pošiljke od Centralne Uprave kao i manje pošiljke i količine hrane naših studenata i u inostranstvu nalazećih se naših građana, opremljene posebnim izvoznicama.

g) Da se sve izdate izvoznice ovim imaju smatrati za nevažeće.

3. Primićen predlog Gospodina Min.[istra] Finans.[ija] o markiranju kruna 80% za sto; a na 20% da se imaocima kruna izda priznanica.
4. Ovlašćuje se Ministar Korać da odlaskom u Zagreb preduzme mere u smislu kojih je govoreno da se pitanje o štrajku bankarskih činovnika povoljno reši.
5. Odlučeno je da [se] tranzit preko naše države željeznicom za Rumuniju pusti u plombiranim vagonima do 20 novembr.[a] ove god., očekujući da će dotle Rumunija pustiti konstrukcije mosta na Savi i zadržate vagona i lokomotive, a iza toga dana i ako se to ne dobije obustaviće se taj tranzit.
6. Odlučeno da se po traženju komesara u Crnoj Gori za opštinske uprave u Crnoj Gori izdaje po 23 000 din. mesečno ili odgovarajuća suma ovoj u krunama.
7. Odlučeno da se pri postavljanju činovnika ne uzimaju iz drugih struka dokle ga dotični Ministar ne pusti no u svakom slučaju da dobije istu platu, i tek po izuzetku i po sporazumu da može dobiti najviše jednu povišicu.

Beležio

K. L. Timotijević

XXVIII

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 3 Novembra 1919. god.

1. Predsed.[nik] Ministar.[skog] Saveta saopštava telegrame prispele sa strane.
2. Pročitana je ostavka (od 25. X t. g.) g. M. Boškovića na položaj u delegaciji u Parizu.
Odlučeno: da se g. Bošković umoli da ostavku povuče.

3. Na traženje g. N. Pašića da se pošalje u Pariz stručno lice za finansijsko-ekonomski pitanja, odlučeno da se pošalje G. Dr Milan Bakšan,³⁸ adv. iz N.[ovog] Sada.
4. Pročitana ponovna molba g. Vesnića³⁹ za odsustvo, po kojoj odlučeno da se odgovori: da ostane još na dužnosti.
5. Pročitana telegram G. Korošca,⁴⁰ koji je g. Predsedniku predao G. Stojan Protić,⁴¹ kojim se protestuje protiv izvorne carine i maksimiranih cena. Odlučeno izdati kominike, ili odgovoriti g. Protiću da nikakve maksimirane cene nisu određene, a da izvorna carina pada na teret trgovca izvoznika i potrošača u inozemstvu a ne na proizvođače.
6. Odlučeno: da g. Min.[istar] za ishranu i obnovu odmah još sutra objavi preko »Služb.[enih] novina« i svojim vlastima slobodan od svakih dozvola (iskaznica i izvoznica) unutarnji promet životnim namirnicama.
7. Odlučeno pustiti izvoz ratnog pekmeza (onog kuvanog bez šećera za vreme rata), t.j. pekmez od šljiva;
8. Po predlogu Ministra trgovine odlučeno:
 - 1) da se on ovlasti odobriti uvoz saharina uz uslov da se plaća monopolska taksa, i da Ministar.[stvo] ishrane odredi prodajnu cenu.
 - 2) da se po predmetu molbe Derviš bega Mirilema iz Travnika radi popravke nepravde za oduzeto mu imanje i šumu — preko Bosanske Vlade učini ponovan izviđaj.
9. Odlučeno: da g. Min.(istar) Vojni može objaviti prijem dobrovoljaca za Rusiju.⁴²
10. Zastupnik g. Min.[istra] Vojnog referiše: da delegacija u Pariju predlaže primicanje naše vojske od istoka ka Skadru preko Šoše i albanskih planina. Kako su sad ružna vremena, po kojima je taj put rizičan, to su u Vrhovnoj Komandi mišljenja: da u mesto toga privučemo vojske i spremne na desnu obalu Bojane i tako iz Crne Gore da se primaknemo Skadru.⁴³ Ministar.[ski] Savet usvaja gledište Vrh.[ovne] Komande.
11. Ovlašćen je zastupnik Ministra Vojnog da priredi jedno pomilovanje ili aboliciju disciplinskih krivica vojnih do zaključno 1918. god.

Beležio

K. L. Timotijević

³⁸ Bokšan — vidi: A. Mitrović, *Jugoslavija na konferenciji mira 1919—1920*, Beograd 1969, 35.

³⁹ Dr Milenko Vesnić (1862—1921), profesor i diplomata, 1904—1921. poslanik u Parizu, izuzev 1906. kad je bio ministar pravde i 1920. kad je bio ministar predsednik.

⁴⁰ Dr Anton Korošec (1872—1940), teolog i klerikalni političar, 1906—1918. poslanik u Austrijskom Carevinskom veću i predsednik slovenačkog odnosno jugoslovenskog kluba, inicijator stvaranja »Narodnog sveta« u Ljubljani, predsednik Narodnog vijeća SHS u Zagrebu, ministar u mnogim vladama a 1928. predsednik vlade, izraziti reaktivar u politici.

⁴¹ Stojan Protić (1857—1923), političar i državnik, pored Pašića i L. Pačua najistaknutija ličnost u Radikalnoj stranci i ekspert za pitanja finansija i unutrašnje politike, 20. XII 1918. obrazovao prvu jugoslovensku vladu i bio njen predsednik do 16. VII 1919, u pitanju ustava približio se shvatanjima Hrvatske zajednice.

⁴² O tome vidi: B. Hrabak, *Jugosloveni u intervencionističkim trupama*, 48.

⁴³ O tome bliže: V. Vinaver, *Italijanska akcija protiv Jugoslavije na albansko-jugoslovenskoj granici 1918—1920. god.* Istorijski zapisi, br. 3/1960, 501—506.

XXIX

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 5. nov.[embra] 1919. g.

1. Predsednik Minist.[arskog] Saveta saopštava depeše prispele sa strane. Pročitana depeša Pov. Br. 4361. delegacije podpisana od G. Pašića (Pov. Br. 13143 Ministarstva) u kojoj citirana nota Predsednika Konferenc.[ije] Mira Klemanso-a da se ima da potpiše konvencija o minoritetima. Odlučeno objaviti sadržinu ove note
2. Na predlog G. Ministra Prosvete odlučeno: priznati diplomu Božidaru Popoviću, Aračiću i Simonoviću tehničarima kao da su svršili tehnički fakultet s tim da moraju polagati držav.[ni] ispit po obećanju iz 1916. g.
3. Uzet u pretres predmet ostavke trojice poverenika u vladi slovenačkoj. Po ovom predmetu odlučeno: smeniti celu vladu. Predsednik nove Vlade da bude g. Žerjav a ostali poverenici da se imenuju po njegovu predlogu.
4. Odlučeno da Zastup.[nik] Min.[istra] Voj.[nog] pošalje poverljiv raspis i uput za g. g. oficire da se uzdržavaju od kritike protiv Hrvata i da delaju u duhu bratskom za Hrvate i Slovence, a da se ne povode agitacijama separatističkim.
5. Prima se izveštaj G. Min.[istra] Pošta i Telegrafa da je na poziv Guvernera poštanske štedionice u Beču za izaslanje delegata na konferenciju od 11 ov. mes. odnosno likvidacije poštanske štedionice Bečke, odredio kao delegata Ministar.[stva] inspektora Vrečka iz Beograda, i direktora čekovnog ureda g. Dr Maričića u Ljubljani sa uputom da bez prethodnog obaveštenja i odobrenja Ministarstva ne stvaraju nikakav definitivan zaključak.
6. Po referatu zastup.[nika] Ministra Vojnog rešena je regrupacija. Raspored gde će se koji regruti upućivati još jedared da komisija revidira.
7. Odlučeno da se fabrika šećera kod Beograda, koja je nemačko preduzeće javno proda bar u toku Decembra o. g. u korist fonda za naknadu štete naših građana. Prodaja da se oglasi u »Službenim Novinama« i u drugim službenim glasilima naše države.
8. Odlučeno je da se ponova stavi pod seksvetar fabrika cementa u Beočinu. Sva preduzeća mađarska, pa i ovo objaviti za prodaju. Za svaku prodaju mora doći odobrenje Vlade.

Beležio

K. L. Timotijević

XXX

ZAPISNIK

Sednice Minist[arskog] Saveta od 12. Nov[embra] 1919 g.

1. Predsednik Minist[arskog] Saveta, saopštava depeše primljene sa strane.
 - a) Među ovim depešama pročitana depeša g. Nik. Pašića, strogo Pov. iz Pariza, od 12. nov[embra] ov. g. Br. 4451, po kojoj se predlaže da se ugovor o miru sa Austrijom mora potpisati; i da se došlo u takav položaj da se potpis mora dati na ugovor, jer je za to potpisivanje vezano potpisivanje ugovora sa Bugarskom, i da bi nepotpisivanjem bili izloženi nepredviđenim teškoćama, a možda izloženi nezgodama u finansijskim pitanjima. Nema se drugog izlaza već da se ugovor potpiše pa makar i bez ikakve izmene koje su tražene.
 - b) U vezi ovog telegrama pročitana [je] i telegram iz Pariza od 11 nov[embra] Br. 4410 od g. Pašića (kao odgovor na telegram Br. 13294) u kome se govori o potpisivanju ugovora sa Austrijom i o Ligi naroda.
2. Pročitana uredba o Apelacionom sudu u Novom Sadu i nadodvjetništvu u istom mestu, koje su potpisane.
3. Pročitana uredba o publikaciji zakona uredba i naredaba u Služb[enim] Novinama koja ima da važi za celo Kraljevstvo.
4. Potpisano rešenje Min[istarskog] Saveta o zabrani iznosa iz zemlje:
 - a) franc[uskih] i švajcar[skih] franaka preko 1000; b) engleski[h] funti šterlinga preko 40 i v) američkih dolara preko 100.
5. Potpisano rešenje o penzionisanju G. Raše Miloševića, Upr[avnika] Monopola i imenovanju drugog lica.
6. Usvojena uredba o snabdevanju naroda sa ljudskom i stočnom hranom (Min[istarstvo] ishr[ane] A. Br. 25 364) i odluka Min[istarskog] Saveta o tom potpisana.
7. Ministar Pravde iznosi slučaj osude Sr[pskog] sudije Vlad. Milanovića premeštanjem u drugu struku. Pošto mu se nije mogao naći položaj od 4500 d. plate, odlučeno da se premesti u Ministarstvo za konstituantu sa 5000 din. a da se po tom penzioniše da bi se presuda izvršila.

Beležio

K. L. Timotijević

XXXI

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 18 nov[embra] 1919 g.

Pod predsedništvom Nj. Kr. Visočanstva Prestolonaslednika.

1. Predsed[nik] Min[istarskog] Saveta iznosi na rešenje pitanje: da se (pitanje) 1 dec[embra] t. g. proslavi proglašenje ujedinjenja kao drž[avni] praznik.

Odlučeno je: da se taj dan uzme za držav.[ni] praznik i kao takav da se proslavi. Ministar Vera izvestiće o tome crkvene vlasti, Min.[istar] Unutr.[ašnjih] dela političke vlasti a Ministar Voj.[ni] vojsku.

2. Saopštava se Vladi telegram u kome je projekat odgovora Vrhov.[nog] Saveta na notu Delegacije u Parizu o potpisivanju i razumevanju ugovora o miru sa Austrijom (čl. 51) i Konvencije o minoritetima; — koji odgovor još nije dobiven.

3. Pročitani telegram g. Trumbića u kome se izlaže mišljenje njegovo o projektovanom ugovoru Vrhov.[nog] saveta na notu naše delegacije o potpisivanju ugovora sa Austrijom i konvencije o minoritetima (K. Br. 742 od 12-XI- t. g.) sa dodatkom od 13-XI t. g. (zaveden u Min. In. Dela Pov. Br. 13618).

Odlučeno, posle iscrpljene debate da se telegrafiše u Pariz delegaciji: da ugovor sa Austrijom i konvencija o minoritetima potpiše, ali pre toga da se da potreban odgovor Vrh.[ovnom] Savetu o razumevanju čl. 51. u vezi sa odredbama konvencije o minoritetima u pogledu narodnosti, trgov.[ine] i tranzita.

4. Pročitani telegram otpravnika poslova u Rimu koji javlja o znacima: da će Italija proglasiti aneksiju Rijeke.

Odlučeno: učiniti proteste i skrenuti pažnju V.[eliki]h Sila na ove namere Italije. U rat s njom zbog Rijeke ne možemo ući, vojska nam je premorena, a Italija ima oko 180.000 vojske na Balkanu.

Na slučaj da se zarati sa Italijom na nas bi nagnuli i Rumuni i Mađari i Bugari, a mi svima ne možemo doleteti. Ako Rijeku ne mogu odbraniti od Italije Vel.[ike] Sile, mi sami ne možemo.

Ministar Voj.[ni] da izda naređenje Vojsci da na ovaj slučaj ne ulazi u akciju.

Predsednik referiše kao strogo pov. da ima od G. Trumbića obaveštenje ovih dana da će se naći posredništvo za izravnavanje između nas i Italije, i da nam je sva nada u tome.

5. Pročitani su i ostali telegrami prispeli sa strane.

6. Predsednik iznosi ponova na rešenje pitanje o otpuštanju zarobljenika iz Koruške.

Odlučeno: da se puste svi zarobljenici iz Koruške koji su iz toga kraja, ali da se traži, da i Italija pusti sve zarobljenike iz toga kraja.

7. Predsednik iznosi na rešenje pitanje o Skadru i eventualno zauzimanje Taraboša. Odlučeno da se u tom delu vrši samo rekognosciranje i da se trupe naše ne kreću dalje, kako se ne bi stvorio sukob sa Talijanima.

8. Čita se telegram g. Trumbića od 4/XI t. g. P. Br. 743 od 14. o brodovlju i podeli između nas i Italijana (Pov. Br. 13620). Odlučeno da G. Gavrilović, poslanik, ide što pre u London da ovu stvar pomogne.

9. Povod žalbi, da je Babunski vojvoda⁴ iz kraja Tikveškog; odveo oko 20 ljudi kao taoce za sigurnost. Odlučeno sačekati izveštaj Komandanta II arm.[ijske] obl.[asti].

⁴ Poznati četnički vojvoda Jovan Babunski, koji je na Solunskom frontu hvatao bugarske zaverenike u pozadini fronta i kolaborirao je sa francuskim obaveštajnim agentima, početkom 1919. su raspušteni njegovi četnici a tokom 1919. opet sakupljeni.

10. Po predlogu Predsednika odlučeno: da se što pre repatriraju naši građani izbeglice iz Vladivostoka kao i oni vojnici i oficiri iz Japana. Tražiti za to potreban kredit.
11. Odlučeno da se za Rumuniju produži rok do 10/XII ove god. za tranzit kroz našu državu.
12. Usvojen predlog Predsed.[nika] Min.[istarskog] Sav.[eta] o reduciranju personala pri delegaciji u Parizu.
13. Minist.[ar] Saobraćaja referiše Savetu o stanju Saobraćaja.
14. Min.[istar] za Ishranu referiše o stanju poslova u njegovom resoru, o morama koje misli preduzeti da se krajevi naše zemlje pasivni u hrani snabdu.
15. Min.[istar] Ishr.[ne] referiše: da je stupio u vezu sa opštinom Beogr.[ada], da se preduzmu mere protivne za pojevtinjavanje namirnica u Beogradu. Sednica otpočela u 9 1/2 č. a zaključena u 13 č.

XXXII

ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta od 22. novembra 1919. god.

Sednici prisustvovao N.J. Kr. V. Prestolonaslednik

Sednica otpočela u 10. časova pre podne

1. Predsednik Ministar[skog] Saveta čita pismo G. Pašića od 18 novembra o. g. N. 5424 Strogo poverljivo Min[istarstva] Inostr[anih] Dela Br. 13830. o pitanju Dalmacije, radi D. Anuncijsa⁴⁵ u tim krajevima i namerama njegovim; telegram g. A. Trumbića Br. 759 Min[istarstva] Inostr[anih] Dela Br. 13810 o odnosima sa Italijom; g. Đorića iz Londona Ministarstvo Inostr[anih] Dela Br. 13825 o zbliženju Engleske, Francuske i Italije, telegram obav[laštajnog] ureda u Splitu Ministarstvo Inostr[anih] Dela 13766 o D. Anunciju i njegovim namerama i telegram G. Pašića od 20 nov[embra] ov. g. Br. 4541 Min[istarstvo] Inostr[anih] Dela Br. 13866 o eventualnom koraku delegacije odnosno D. Anuncijsa; i objašnjava šta je po tom pismu i depešama preduzeo.

Posle debate odlučeno je: da se preporuči delegaciji u Parizu, da ona učini sve kod Vrh[ovnog] Saveta da se raščisti i jasno opredeli, da li eventualni sukob sa D. Anuncijem znači sukob sa Italijom, da li bi Italija ishod takvog sukoba uzela na sebe.

Ministar vojni referiše o stanju vojske na Jadranu koja bi sprečila dalje nadiranje D. Anuncijsa.

Odlučeno još: 1 da se pita Amerikanska vlada da li bi se ostavilo nama da mi po jednom mandatu raščistimo sa D. Anuncijem; 2 da se jednim intervijem G. Bukšega rekne: da mi u cilju miroljubivosti demobilizujemo, ne misleći na sukob sa Italijom, ali da će se avanturama D. Anuncijem mo-

⁴⁵ Gabriele D'Annunzio (1863—1938), pesnik fašističke Italije, naročito poznat po ri-
ječkoj pustolovini 1919—1920.

rati odgovoriti oružjem u interesu zavodenja mira; 3 Umoliti Amerikansku vladu da izda nalog svojoj floti u Splitu da brani iskrcavanje D. Anunciјеvo.

2. Predsednik Min[istarskog] Saveta saopštava: telegram g. Trumbića od 20 nov[embra] ov. g. Br. 768 Min[istarstvo] Inostr[anih] Dela Br. 13805 o privodenju kraja rada Konferencije mira kroz koji dan i odnosima sa Italijom s obzirom na nove izbore, kao i telegrame iz Rima o rezultatima izbora u Italiji.
3. Saopštene su Savetu i ostale depeše kao i ona o podeli brodovlja.
4. Predsed[nik] Min[istarskog] Saveta referiše o stanju u Crnoj Gori; tamo nije dobro jer odmetnici podržavani od Italijana i biv[šeg] Kralja Nikole kojih je 3—400 ugrožavaju bezbednost, saobraćaj i javni poredak; da su dosadanje mere civilnih organa nedovoljne da to spreče; s toga odlučeno: da se vojska upotrebi radi zavodenja bezbednosti i da se od tih bandita zemlja očisti⁴⁶.
5. Predsed[nik] Min[istarskog] Saveta referiše o stanju u Albaniji gde se Talijani uvlače s vojskom i dopiru čak do Elbasana u težnji da tu i ostanu, ali da se izvestan deo Arbanasa tome odupire i brani oružjem. Odlučeno podržavati te koji se opiru akciji Talijana.
6. Ministar Unutr[asnih] dela referiše o stanju Arbanasa što su na našoj teritoriji.

Tim povodom odlučeno: da se radi pacifiranja pojedinih krajeva gde ima odmetnika u koje ulaze i krajevi u Srbiji n[a] pr[imer] užički okr[ug] može po predlogu policijskih vlasti poimenično od slučaja do slučaja putem Kraljevskog akta obećati da se neće smrtna kazna primeniti niti po osudi nositi okove ako se do određenog roka predadu vlastima.

Ovo da izvrše Min[istar] pravde sa Min[istrom] Unutr[asnih] dela.

7. O pitanju Pečuja izvestiti delegaciju da za sada ne možemo izvršiti evakuaciju.

Sednica zaključena u 12. časova.

Beležio,
K. L. Timotijević

XXXIII ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta od 23. novem[bra] 1919. god.

1. Minist[arski] Savet usvaja i potpisuje uredbu o Velj[ikom] Sudu za Dalmaciju i Slovenačku, koji se vaspostavlja u Zagrebu; po predlogu Min[istra] pravde.
2. Min[istarski] Savet odobrava i potpisuje rešenje po predlogu Min[istra] pravde o ustanovljenju 10. novih sreskih sudova označenih u rešenju.

⁴⁶ O tome za 1919. vidi: D. Vujović, *Ujedinjenje Crne Gore i Srbije*, Titograd 1962, 470—504, a naročito 498.

3. Min[istar] pravde prikazuje Savetu naimenovanje 20 predsed[nika] prvost[epenih] sudova, kao i naimenovanje sudija za Apelac[ioni] sud u N[ovom] Sadu, držav[nog] odvjetnika i predsednika sudbenih stolova u Bačkoj i Banatu.
4. Po predlogu G. Min[istra] vera odobreno da se za 3. meseca ukaže pomoć sveštenstvu koje je u bedi.
5. Odlučeno da se u Min[istarstvu] finansija spremi uredba o porezivanju ratnih bogatstva. Uredbi da služi za osnov projekat Zakona sa odbor[skim] mišljenjem koji je ostao nerešen u Parlamentu.
6. Potpisana je i odobrena Uredba o odelenju za izvršenje Međunarod[nih] Ugovora, koje se osniva pri Predsedn[štvu] Min[istarskog] Saveta.
7. Potpisano rešenje po predlogu Min[istra] Inostr[anih] dela o poputnini diplom[atškog] osoblja.

Beležio,
K. L. Timotijević

XXXIV

ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta od 24. nov[embra] 1919. g.

1. G. Predsedn[ik] referiše: da mu je ovoga dana dolazio Franc[uski] otprav[nik] poslova da izjavi po nalogu svoje vlade: da je Italija izjavila da se dezinteruje D. Anuncijem i da će se Jadransko pitanje raspraviti povoljno za nas, a da će đeneral Milo⁴⁷ biti zbačen.
2. Uzeta je u pretres uredba o platama činovničkim. O ovom pitanju uzeli su učešće sva g. g. Ministri. Predmet nije svršen; ostalo je za drugu sednicu. Sporazum postignut u ovome: da se plate izjednače; pri postavljanju činovnika iz jedne teritorije u drugu ostaće da plaćaju svoj ulog onde gde su ranije službovali; a na slučaj penzionisanja, penzija će se odrediti onako kako je za dotičnog povoljnije.

Beležio,
K. L. Timotijević

⁴⁷ Enrico Millo di Casalgiste (1865—1930), italijanski admiral, 1920. guverner Dalmacije.

XXXV

ZAPISNIK

Sednice Minist[arskog] Saveta od 26 nov[embra] 1919.

1. Na ovoj sednici pročitane su sve depeše koje su prispele sa strane.
2. G. Min[istar] prosvete referiše o štrajku đaka učiteljske škole u Skoplju i ostalim učiteljskim školama. Rešeno da se prima izveštaj G. Min[istra] k povoljnom znanju, da se pozovu učenici na ponovni upis i pohađanje škole, što ako ne učine smatraće ih da su prestali biti đaci.
3. Min[istar] građevina referiše: o stanju koje je video pri svome putu po Bačkoj i Banatu, naročito na nezgodan način sprovođenje agrar[ne] reforme. G. Min[istar] za agrarnu reformu primio je to k znanju.
4. Min[istar] finansija referiše: da je nestalo sitnog novca 0.10, 0.20 i 0.05 din. pa traži ovlašćenje za kovanje ovog sitnog metalnog novca. Savet odobrio.
5. Referišu Savetu određena g. g. Ministri Finansija, Saobraćaja i Min[istar] za Soc[ijalnu] politiku po pregovorima sa G. Valterom Mak-Graom iz Amerike o nameravanom preduzeću američkog kapitala u preduzećima u državi S.H.S. Dat je uput kako da se ovome odgovori sa načelnim pristankom Vlade.

Beležio,
K. L. Timotijević

XXXVI

ZAPISNIK

Sednice Minist[arskog] Saveta od 28. nov[embra] 1919. g.

Sednica bila u Dvoru pod predsedništvom Nj. Kr. Visoč[anstva] Nasled[nika] Prestola.

Sednica otpočela u 9; časova 21. čas u veče

1. Pročitán je telegram G. Nik. Pašića o potpisivanju konvencije o plaćanju t. zv. takse za oslobođenje, koje je potpisivanje vezano kao uslov za potpisivanje ugovora sa Austrijom i Bugarskom.

Jednodušno nađeno je da se instrukcije sa sednice od 20. oktobra o. g. ne odnose na potpisivanje kompenzacije za ratnu oštetu već samo na plaćanje 1 1/2 milijarde takse za oslobođenje.

Zbog toga spremljen je telegram konferenciji [Delegatima našim] u Pariz, da tu konvenciju ne potpisuju jer bi time Srbija ostala bez naknade štete.

Odlučeno: da g. K. Stojanović Min[istar] poljopr[ivrede] koji je se ovim pitanjem u Parizu pri delegaciji bavio do pre neki dan, ide odmah, još sutra u Pariz i tamo upozori delegaciju da se nikad nije odustalo od nakn[ade] štete za Srbiju i to odmah i što pre.

Odlučeno: da odmah za tim ide u Pariz i Nj. Kr. Visoč[anstvo] Prestolonasled[nik], sa g. M. Draškovićem, Min[istrom] Saobraćaja, te da on lično dejstvuje da se pitanje o nakn[adi] štete Srbiji reši pravičnije za nas.

Za g. g. Stojanovića i Draškovića u glavnom imaju da vrede ova ovlašćenja:

1. Ako Saveznici neće ni da govore o tim našim zahtevima onda ne potpisati ugovor.

2. Ako govore ali bi se na licu mesta ocenilo i uvidelo da se u tome ne može imati uspeha ikakvog i da bi nepotpisivanjem ove konvencije izgubili pravo potpisati i ostale ugovore spremljene za potpis, — što bi bilo nemoguće sad menjati, onda da mogu i potpisati, ostavljajući sve uvidavnosti g. g. Draškovića i Stojanovića.

Naglašeno je da bi se mogli zadovoljiti ili jednim avansom na račun oštete, kako je postupljeno sa Belgijom, ili da se dobije jedna suma od jedared za svagda ili bar da budemo tretirani kao Čeho-Slovačka. Odnosno suma gledati da se uspe da ona bude što veća u koliko se može.

Sedica trajala do 24 časa uveče.

Sednici prisustvovali svi g. g. Ministri sem g. Kristana.

Beležio,
K. L. Timotijević

XXXVII

ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta od 1. decemb[ra] 1919. god.

Sednica otpočela u 5 čas. po podne; prisustvovali svi g. g. Ministri osim g. g. M. Draškovića, K. Stojanovića i Bukšega koji su na putu.

1. g. P. Predsed[nik] referiše o zlom stanju izbeglica iz Dalmacije, osobito iz Zadra.

Određeno: da se za sada, dok se ne zna pravo stanje broja ovih izbeglica izda g. Hugu Verku 50000 kruna, da za prvi mah pomogne izbeglicé.

2. G. Min[istar] šuma i Ruda Kristan referiše o svome putu u Beču, pledira za to, da se kompenzacioni ugovor sa Austrijom održi iz političkih razloga, i iz razloga da bi otuda dobili železn[ički] materijal.

Zatim je pročitao svoj ekspozé, koji se tiče svih misija tamo.

3. Potpisano je rešenje Min[istarskog] Saveta na predlog Min[istra] Unutr[asnjih] Dela da se zakon o naknadi šteta pričinjenih poništajem, paljevinom i t. d. Kraljevine Srbije rasprostire i na Crnu goru.
4. Po predlogu Min[istra] Trgovine odlučeno: da se 25,000.000 kruna iz fonda sekvestriranih imanja predadu g. Min[istru] za obnovu zemlje da za taj novac kupi pamuk za platno za seosko odelo, koji će se pamuk [prodavati] po ceni koštanja u Srbiji, da bi narod došao do odelo.

5. Načelno primljen je predlog G. Min[istra] trgovine da on stupi u vezu sa Min[istrom] Ishr[ane] i Obn[ove] zemlje kako bi se narod snabdeo a naročito ovaj u Srbiji sa odelom i obućom.

Beležio,
K. L. Timotijević

XXXVIII

ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta za 3. dec[embar] 1919. g.

1. Pretresano pitanje o zahtevima činovnika da im se popravi položaj. Određeni su da u to pitanje bliže uđu i prouče ga sa finans[ijske] strane g. Min[istar] finans[ija], Min[istar] za Konstant. i Min[istar] šuma i ruda.
2. Odlučeno: ne davati nikakve hrane Mađarskoj zbog ovakvog držanja njenog.
3. Odlučeno: kako je još pri sastavu vlade 16. avgusta o. g. govoreno, da pitanje o naknadi štete bude preneseno iz Min[istarstva] trgov[ine] na Min[istarstvo] pravde.

Uz ovo pitanje na Min[istarstvo] pravde ima se preneti i rad po sekvestrima i imanja stranih neprijateljskih podanika pošto ona — imanja i prinos od njih služe za naknadu štete.

Min[istar] pravde da izradi i podnese po ovome uredbu.

Beležio,
K. L. Timotijević.

XXXIX

ZAPISNIK

Sednice Min[istarskog] Saveta saopštava telegrame prispele sa strane.

Pročitan i telegram PO Br. 14121 (Telegr. G. Pašića) Br. 4649 i 4778 o sastavu delegacije i njenom personalu.

Odlučeno odgovoriti: da glavni delegati imaju ostati i dalje. Što se tiče pomoćnog osoblja (eksperata, sekretara i t. p.) da delegacija učini Vladi predlog koji treba da ostanu na radu, a koji ne, da bi Vlada o tome donela odluku.

2. Izneto na pretres pitanje o dodatku činovnika i službenika na skupoću. Ostavljeno finansijskom komitetu da još danas vidi finansijsku stranu ovog pitanja, pošto [su] se u glavnom primila ova načela:
 - a) da se počev sa 120% od najmanjih plata prizna dodatak ovoj na skupoću, računajući ovaj procenat na dodatak skuparinski koji je do sad važio; i depresivno prema većim platama.

b) da se dodateci za Srbiju i Crnu Goru podignu i to onima od 6 na 10, onima od 12 na 18 a onima od 16 na 24. din. dnevno.

v) Svima koji primaju platu u dinarima na području Bosne, Hercegovine, Hrvatske, Slavonije, Slovenačke Dalmacije, Bačke, Banata i Baranje, osim oficira, da se ovaj dodatak isplaćuje u krunama po kursu koji odredi G. Min[istar] Finans[ija], t. j. građanskim činovnicima na prednjim područjima koji imaju platu u dinarima, ali je primaju u krunama po zvanič[nom] kursu neće dobiti ovaj dodatak.

g) Penzionerima, udovicama i deci koja primaju penziju daće se dodatak od 100% dosadanjeg dodatka.

d) Oficirima na službi na teritoriji biv[še] Austro Ugarske primaće ovaj dodatak u krunama po državnom kursu a na ostalim teritorijama u dinarima.

đ) Dodatak uz to ide na ženu i decu od 1 din. na 150 din.

Beležio

K. L. Timotijević

XL

ZAPISNIK

Sednice Ministar[skog] Saveta od 6. dec[embra] 1919 g.

1. Uzet je u pretres ugovor kompe[n]zacioni sa Austrijom od 1. sept.[embra] ov. god. kao i napomena g. Min.[istra] Hristana⁴⁸ koji nalazi da iz političkih razloga taj ugovor treba održati da se stanje u Austriji podrži nasuprot agitacijama za monarhiju; osim toga njemu kao delegati za nabavu željez.[ničkog] materijala u Austriji nije moguće toga damo kupiti.

Po ovom pitanju Min.[istarski] savet rešio je:

Da se izvrši sa postignutim ratifikacijama ugovor sa Nem.[ačkom], Austrijom, no s tim, da je ona dužna u granicama komiteta životnih namirnica predviđenih tim ugovorom.

a) liferovat prvenstveno lokomotive, vagona i sav onaj materijal i alat, potreban za željeznice, za koji će se zaključiti poseban ugovor između Nemačke, Austrije i punomoćnika Vlade g. Kristana, Ministr.[a] Šuma i Ruda.

b) Za do sad položeni novac izliferovaće se odmah odgovarajuće (po vrednosti) količine hrane.

v) Onolika vrednost, koliko će izneti narudžbina lokomotiva, vagona alat-ljika, opravka lokomotive i vagona i t. d. — odbiće se od vrednosti ugovorom predviđene vrednosti i dozvoljavaće se izvoz tih životnih namirnica u onoliko u koliko i kad ugovorom predviđeno liferovanje bude izvršeno.

- 2 Na predlog Predsed.[nika] Min.[istarskog] Saveta odlučeno: da se tranzit za Rumuniju produži još do 20 decembar o. g.

Beležio

K. L. Timotijević

⁴⁸ Treba: Kristana.

XLI

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 9. decem.[bra] 1919 g.

1. G. Vel. Vulović misli da je g. Min[istar] Trgovine telegramom pročitanim Savetu, a poslatim u Beč G. Min.[istru] Šuma i Ruda Kristanu izmenio smisao odluke Min.[istarskog] Saveta od 6 decem.[bra] i da će u buduće ako se što desi praviti pitanje.

G. Ministar Trgovine objašnjava: da je telegram poslat Kristanu u smislu odluke Min.[istarskog] Saveta samo drugim rečima da bi g. Kristanu bilo jasnije.

Ostavljeno je da se vidi kakav će ugovor zaključiti Ministar Kristan.

2. Prešlo se na pitanje o odlaganju privr.[emenog] Narod.[nog] Predsedništva. G. Ministar Građevina za to je da se po Ustavu teško može naći razloga da vlada može i ako u zastupanju krune odložiti ukazom privr.[emenog] Narodno predstavništvo. Ali ako se do 18. ov. m. ne vrati Nj. K. Visočanstvo, kada ističe dvomesečni rok od kad su sednice odložene, misli da bi lakše bilo i manje bi se učinila povreda ustava, pa da se u oči toga dana ukazom odlože sednice i bez potpisa od Nj. Kr. Visočanstva.

G. Piletić, Min.[istar] zdravlja mišljenja je da se radi sa narodnim predstavništvom i da se ono ne odlaže. Najzad traži sporazum sa drugovima. Posle ove izjave ostavljeno je da se g. Piletić sporazume sa drugovima.

Beležio

K. L. Timotijević

XLII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 12 decembra 1919 g.

1. Predsednik Min.[istarskog] Saveta referiše da se od komandanta vojske u Crnoj Gori predlaže raseljavanje pojedinaca pa i čitavih sela koja pridržavaju izgnanike.

Odlučeno odgovoriti: da se ova mera ne može usvojiti (telegr. Pov. M. Br. 91.).

2. Predsednik čita telegram radenica Voj.[no] Teh.[ničkog] Zavoda u Kragujevcu da su bez rada i sredstava,
Odlučeno da se nađu sredstva.

3. Povodom jučerašnjeg napisa »Samouprave« o prodaji građe Izvoz.[noj] Banci, dobiveno obaveštenje od G. Ministra Trgovine i pročitao ispravku.

4. Rešavano o držanju kluba poslaničkog Crnogoraca.
5. Pročitane sve depeše sa strane.
6. Načelno je usvojeno da se prima uredba o čuvanju groblja izginulih i pomrlih ratnika.

Beležio
K. L. Timotijević

XLIII

ZAPISNIK

Sednice Ministar[skog] Saveta od 15 decembra 1919 g.

1. Pročitana je ostavka g. Piletića, Min.[istra] narod.[nog] zdravlja.
2. Odlučeno je da g. Predsed.[nik] Vlade pismom upućenim g. Piletiću objasni razloge sa kojih se privr.[emeno] Narodno predstavništvo odlaže. Pročitano je to pismo i od Vlade usvojeno.
3. Posle toga i G. Piletić je doneo pismo kojim u dogovoru sa svojim drugovima povlači ostavku, u kome su izneseni razlozi i pogodbe za to.
4. Kako je ovim izravnato gledište svih ostalih G. G. članova vlade sa onim G. Piletića, odlučeno je da se spremi i potpiše ukaz o odlaganju sednice privremenog Narod.[nog] Predstavništva do 15 febr.[uara] ov. g. Ukaz je napisan i podpisan.
5. Pročitana je predlog Ministra Saobrać.[aja] od 14. t. m. Br. 25939/19 o ustupanju nabave pragova železničkih Nikolji Petroviću iz N.[ovog] Sada sa sečom iz šume Kneza od Turne i Taksisa. Odlučeno da ovo pitanje prouče u vezi drugih ponuda sa detaljima G. Minis.[tri] Građev.[ina] Trgovine, Soc.[ijalne] polit.[ike] i Agrar.[ne] Reforme i da referišu Savetu.
6. Pročitana telegram delegata u Pešti o tome da sutra putuje komisija Saveznička da ispita neka fakta. Odlučeno: odgovoriti da se to ispitivanje i pripremanje za vaspostavu Mađarskih u okolini Pečuja i Bajje na slučaj naše evakuacije ne dopusti, pošto iz Pariza na naše traženje još nije od vrhov.[nog] saveta dobiven odgovor po istoj stvari.

Beležio
K. L. Timotijević

XLIV

ZAPISNIK

Sednice Min.[istarskog] Saveta od 16. decemb.[ra] 1919. g.

1. Predsednik saopštava da se opet postavlja pitanje i želja Stamboliskog, Min.[istra] predsednika u Bugarskoj da se sastane sa predsedn.[ikom] naše vlade.

Odlučeno: odgovoriti da sada nije pogodno obaviti taj sastanak.

2. Predsed.[nik] Min.[istarskog] Saveta saopštava traženje Francuske da im se izliferuju 6000. vagona pšenice.

Predmet predat g. g. Min.[istrima] Finansija, Trgov.[ine] i ishrane.

3. Min.[istar] Finansija iznosi potrebu da se produži projektovani budžet u dve dvanajestine: za januar i februar o. g. Savet odlučio: da se takvo rešenje spremi i podpiše.

4. Podpisano rešenje i usvojen predlog pomoćnika Min.[istra] Saobraćaja od 14. decemb.[ra] o. g. Br. 25939. o isporuci pragova uz seču šume Kneza Turn-Taksisa, jer su g. g. Min.[istri] određeni prošle sednice podneli polvoljan referat (g. g. Min.[istri] građevina, trgovine, soc.[ijalne] polit.[ike] i agrar.[ne] ref.[orme]).

5. Usvojen predlog pomoćnika Min.[istra] saobraćaja od 15. decemb.[ra] o. g. Br. 26913. o zadržanju željez.[ničkog] osoblja (Mađara) na teritoriji B.B.B.; rešenje podpisano.

6. G. Pav. Marinković, Min.[istar] prosvete, moli da zbog svojih stvari ide u Bukurešt. Tim povodom govoreno šta bi on tamo mogao govoriti o povraćaju železn.[ičkih] vagona i lokomotiva i t. d.

Tim povodom odlučeno produžiti rok puštanju tranzitu za Rumuniju preko naše teritorije do kraja ov. godine (još za 11. dana).

Beležio,

K. L. Timotijević

XLV

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 20. dec.[embra] 1919. god.

1. Pročitani su telegrami prispeli sa strane.
2. Odlučeno izdati 1.500.000. fr.[anaka] patrijaršiji carigradskoj u smislu pogodbe za odvajanje u nezavisnu crkvu Srp.[ske] pravosl.[avne] crkve; i to 500.000 fr.[anaka] odmah a milijon kada dobije tomos. Potpisano rešenje.
3. Pretresena i potpisana Uredba o Glav.[noj] Kontrolji.

4. Min.[istar] Fin.[ansija] iznosi na pretres valutno pitanje. On traži odobrenje i ovlašćenje da može pregovarati sa Nar.[odnom] bankom: da se vaspostavi banka Kraljevstva S.H.S., da ona izda novčanice dinarske, na kojima bi bilo obeleženo i da su one u krunama po razmeri 1. dinar za 4 krune; da se za podlogu tih novčanica dadu državne domene.
O ovome potpisano je rešenje Min.[istarskog] Saveta.

Beležio,
K. L. Timotijević

XLVI
ZAPISNIK

Sednice Min.[istarskog] Saveta za 22. dec.[embar] 1919. god.

1. Pročitani telegram Br. 4992 Min.[istra] Saobraćaja iz Pariza po otkupu željezničkog materijala i telegrafskih potreba od Amerikanaca s uslovima plaćanja: jedna trećina posle 3., druga posle 4. treća posle 5. godina sa interesom 5%, plaćanje 1/2 godišnje.
Odlučeno odgovoriti da se uslovi primaju no da se učini pokušaj u povoljnijim rokovima.
2. Pročitani telegram Draškovića, Stojanovića i Protića iz Pariza Br. 4991., koji se odnosi na pitanje o naknadi štete.
Odlučeno odgovoriti im: da je usvojeno njino gledište ali da nastoje i dalje na tome da se Srbiji prizna avans i prioritet s obzirom na to što su Srbiji potrebni alati, stoka da bi mogla proizvoditi te pomoći sebe i druge za koje se iz Pariza traži, jer su Nemačkoj date sirovine da bi joj se pomoglo; nama je potreban avans da bi bili potpomognuti. Pokušati da se Amerika u korist našeg avansa odrekne u toliko svoga dela.
3. Na predlog Pred.[sednika] Min.[istarskog] Saveta odlučeno da se zabrani dalji izvoz hartije iz naše države.

Beležio,
K. L. Timotijević

XLVII
ZAPISNIK

Sednice Min.[istarskog] Saveta za 26 decemb.[ar] 1919. g.

1. Predsed.[nik] Min.[istarskog] Saveta iznosi na rešenje pitanje o evakuaciji Baranje u onom delu koji će se izgubiti.
Odlučeno: državne fabrike u koliko ih ima demontirati i mašine preneti.

- Ono što je privatna svojina ili opštinska ne dirati, osim pokretnosti (sirovina i preradevina). Bolnice i humane ustanove poštediti i ne dirati.
2. Predsed.[nik] Min.[istarskog] Saveta čita akt g. Min.[istra] vojnog od 24. decemb.[ra] o. g. OA Br. 42451. i Pov. ODBR. 3015. za nabavku benzina za vojne potrebe.
Odlučeno: da se ovlašćuje g. Min.[istar] vojni da benzin može nabaviti ali za franke (ček na Pariz) ili ako moraju biti cene u dolarima, onda da se rok za isplatu predvidi bar za 3. godine.
 3. G. Min.[istar] voj.[ni] iznosi Min.[istarskom] Savetu na rešenje sporazum učinjen sa službenicima i radenicima po struci vojnoj, naročito onih u Voj.[no] teh.[ničkom] zavodu.
Odlučeno: da se odobrava, ako dnevnicica i dodaci nisu veći od onih utvrđenih za saobraćajno osoblje (železničari) i da se to može izjednačiti sa železničarima.

Beležio,
K. L. Timotijević

XLVIII ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 30. dec.[embra] 1919. g.

1. Na predlog Min.[istra] Finansija Min.[istarski] Savet odlučio je: Pomoći Šabačku opštinu jednom pozajmicom od 100.000 din. da bi opština mogla podmirivati svoje potrebe.
2. Pokrenuto je pitanje o dodatcima Ministara kad ne primaju poslaničku dnevnicu.
Odlučeno, kao što je ranije rešeno: da Ministri kad nisu poslanici i kad ne primaju poslaničku dnevnicu, u kakav su položaj došli svi Ministri usled odloženih sednica Narodne skupštine od 1. jan.[uara] ove god., imaju pored plate svoje i sem onih 600 din. mesečno na reprezentaciju još po 65 din. dnevno (u mesto dosadašnjih 50 d. dnevno).
3. Na telegram I. Pavićevića o otkupu polovine benzina, koji bi u 10.000 kanti (à 47 l.) kupila Američka Misija u Atini, odlučeno: da se odgovori G. Pavićeviću da može uzeti benzin po označenoj ceni (oko 1.40 fr.[anaka] litar) s tim da se iznos isplati čekom na Pariz.

Beležio
K. L. Timotijević

XLIX

ZAPISNIK

Sednice Minist.[arskog] Saveta od 31 dec.[embra] 1919. g.

1. Na ovoj sednici rešavano je o ustavotvornom Odboru.

Odlučeno je da se ovaj odbor obratuje. Da to izvrši G. Ministar za konstituantu tražeći preko Predsed.[nika] Narod.[nog] Predstavništva da zatraži kandidate od kluba Demokratskog, Soc.[ijal] demokrat.[skog] Crnogor.[skog] posl.[aničkog] i opozicionog bloka; tako: da opozic.[ioni] blok da 13 a stranke iz vlade 14 članova. Uz to po dva profesora držav.[nog] prava sa prav.[nog] fakul.[teta] u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. Osim toga pozvati Predsednika privr.[emenog] Narod.[nog] Predstavništva G. Drag. Pavlovića, a od manjih grupa izvan opozicionog bloka: J. Prodanovića, Dr. Smodlaku, da pozove G. Min.[istra] za konstituantu, a za socijaliste u Srbiji umoliti Drag. Pavlovića, da on iz te stranke pribavi obaveštenje ko će ih predstavljati.

Beležio

K. L. Timotijević

L

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 2 januara 1920. god.

Na ovoj sednici pripremljen je projekt Zakona Uredbe o Narodnoj Banci Kraljevstva S.H.S. koja će se na skupštini akcionara 4. jan.[uara] o. g. izneti na rešenje.

Sve su odredbe pročitane i od Ministarskog Saveta usvojene.

Sednici nisu bili prisutni M. Drašković, K. Stojanović i Kristan koji su van zemlje, g. Kramer koji je van Beograda i Bukšeg koji je bolestan.

G. Ministar Korać činio je primedbe [nema ih] na pojedine odredbe zahtevajući da se one zapišu u odvojenu mišljenju njegovu na ovom Zapisniku, kao člana vlade koja u ovom trenutku vrši Kraljev.[sku] Vlast.

Beležio

K. L. Timotijević

LI

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 5 januara 1920.

1. Na ovoj sednici G. Pred.[sednik] Min.[istarskog] Saveta saopštava telegrame prispele sa strane.

Među ovim saopštenjima je Memorandum Vel.[ikog] Saveta upućen Italiji o načinu kako da se reši pitanje Jadrana, Rijeke i Albanije,⁴⁹ koji je G. Trumbić dobio poverljivim putem i sproveo ga kao strogu poverljivu stvar pismom od 30. XII 1919. g. bez broja a koji je zaveden pod Pov. Br. 130. Ostavljeno je članovima vlade na razmišljanje šta da se odgovori.

- [2.] Pročitano je pismo G. Pašića od 23. XII 1919. strogo poverljivo Br. 5016 koje se odnosi na rad sa izvesnim Albanezima u Parizu i rad na albanskim stvarima u Ministar.[stvu] Inostr.[anih] Dela sa izvesnim odborom, tražeći za to 2—3 miliona franaka kredita. Savet usvaja predlog s tim da se za sada otvori kredit od 1.000.000 fr.[anaka] a da se G. Predsednik postara za potrebna poverljiva lica.
3. Predsednik izveštava da se Odesa ima da evakuiše i da se mora izvestan broj Ruskih izbeglica otuda primiti kod nas. Odlučeno prihvatiti ih koliko se god više može.

Beležio
K. L. Timotijević

LII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 11. januara 1920. g.

Predsednik Minist.[arskog] Saveta saopštava da je na traženje Vlade, da delegati dadu svoje mišljenje o Memoaru (saopštenom na prošloj sednici) od njih dobio ta mišljenja. Ona se u glavnom slažu, ali ima dosta mesta gde se svi razilaze i svaki ima svoje mišljenje.

Otvorena je debata o tome: kakve instrukcije vlada da dá delegatima u Parizu o pitanju Jadranskom. U debati učestvovali svi g. ministri.

Posle debate odlučeno poslati delagaciji ove instrukcije:

1. Tražiti priznanje Kraljevstva S.H.S.
2. Tražiti od Delegacije pokušati rešiti sva teritorijalna pitanja sporna.
3. Ako se sa ovim zahtevom propadne, pokušati rešiti ta pitanja na osnovu demilitarizacije kako je predlaže i shvata G. Trumbić u svom referatu.
4. Ako se ne uspe ni sa plebiscitom ni sa demilitarizacijom, onda upuštajući se u pojedina pitanja primiti Vilsonovu liniju u načelu kao istočnu granicu tršćanskog zaleđa koje obuhvata Goricu i Zapadnu Istru, s tim da se našem življu koji ostaje na teritoriji koja će pripasti Italiji, obezbede nacionalna prava koja ćemo recipročno mi dati Talijanima na našoj teritoriji.
5. Pokušati spasti Vipavsku dolinu i insistirati na granici koja bi išla Rašom do utoke ove reke u more.

⁴⁹ O tome vidi: B. Krizman, *Saveznički ultimatum u Jadranskom pitanju siječnja 1920. godine*, Jadranski zbornik II, Rijeka — Pula 1957, 199—236.

6. Ne primiti nipošto definitivno Talijansku Tam.[pon] državu i od toga praviti pitanje potpisa ugovora. Ako bismo bili prinuđeni primiti Tampon državu, protiv čega se boriti do kraja, onda je primiti pod ovim uslovima:
 - a) da ona bude što manja.
 - b) da u nju ne ulaze Sušak sa pristaništem Barošem.
 - v) da sudbinu njenu reši narod plebiscitom.
 - g) da se plebiscit obavi u što kraćem roku po mogućstvu posle tri godine.
 - d) da se plebiscitom rešava samo pitanje hoće li ta država pripasti Jugoslaviji ili Italiji, a nipošto hoće li ostati definitivna država.
 - đ) da do plebiscita s tom državom upravljaju jedan odbor od petorice, od kojih četiri predstavnika Glav.[nih] saveznika i Udruženih sila i jedan predstavnik države S.H.S. Napr. po jedan Francuz, Engles, Amerikanac, Italijan i Jugosloven, i
 - e) da predsednik toga odbora ni u kom slučaju ne bude Talijan.
7. Vlada misli da ne može ostati jedno pored drugoga i Tampon država onako kako je predviđa saveznički memoar dajući joj zajedničku granicu sa Italijom dugačku 160 km i Vilzonova linija.
8. Ako bi varoš Rijeka pripala našem Kraljevstvu, bilo zato što se neće formirati Tampon-država bilo inkorporiranjem tampon države Jugoslaviji na osnovu plebiscita, njoj će se dati autonomija onakva kakvu je imala pod A.[ustro] Ugarskom.
9. Ostrva koja moramo ustupiti mogu se ustupiti **samo Ligi naroda. Ne priznati suverenitet Talijana ni za jedno ostrvo.**
10. Odsudno odbijamo kombinaciju, po kojoj bi Zadar bio nezavisna suverena država. Pod našim suverenitetom dajemo mu široku lokalnu autonomiju.
11. Za Albaniju tražimo punu nezavisnost u granicama određenim London-skom konferencijom 1913. g. sa potrebnim korekcijama Srpsko Arbanaske granice.

Beležio,
K. L. Timotijević.

LIII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 12 januara 1920. g.

1. Predsednik vlade referiše da Englezi nastoje da se za Mađarsku dadu namirnice. Odlučeno: izdati namirnice do iznosa sume koja je već položena, no da nam saveznici garantuju da se neće ponoviti od Mađara napad kakav je pre mesec dana bio.
2. Ministar Finansija izlaže potrebu da se što pre reši valutno pitanje, jer se inače pred kraj ovog m[es]e[c]a zbog nemanja dinara izlažemo opasnosti da budemo bez novaca.

a uz to i porezna stopa na 4 puta više kod nas u Srbiji, pošto bi se poreza
plaćalo u iznosima 2-3 puta većim i plaćanja dugovanja i potraživanja bi se

Uz to odlučeno da se to rešenje što pre priugotovi a da se od strane vlade izda jedan komunike.

To je potrebno da se stvar za širu javnost učini razumljivijom, i da se nesavesne agitacije suzbiju.

3. Predsednik Vlade čita telegram Pov Br. 79 od zastupnika delegata u Beču (g. Mihailovića) po kome Renner⁵⁰ moli za sastanak u Ljubljani; gde bi došao sa nekoliko svojih ministara, da bi se razgovarao o političkim, ekonomskim i finansijskim prilikama, kao i o boljševizmu, kao i o tome da se u Beču ne vaspostavi monarhija.

Odlučeno odgovoriti da se dâ bliži program razgovoru na sastanku, ali da to ne bude tajno jer se kod nas mora pripremiti javno mnjenje.

Sastanak trajao do 9 sati u večē.

Beležio

K. L. Timotijević

LIV

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 18 januara 1920. g.

1. Na ovoj sednici referišu G. Ministri Drašković i Stojanović o svome radu u Parizu kod Mirovne konferencije na pitanju o naknadi štete. G. Drašković pročitao doneseni protokol sporazuma o naknadi zaključen i potpisan od predstavnika Francuske i Engleske i našeg Kraljevstva. Oni su podneli i pismeni izveštaj o svome radu.
2. Predsednik Ministarskog Saveta prikazuje akt delegacije od 14. I. t. g. Br. 5275. s prilogom protokola sednice Saveta u Parizu od 1. jan.[uara] o. g. na kojoj je Trumbić izlagao način rešenja Jadranskog problema.
3. Predsed.[nik] saopštava pismo Pašića i Trumbića od 14. I. o. g. Br. 5276. u kome su priložene karte sa granicama obeleženim za rešenje Jadranskog pitanja, u kome je naznačena i Vilzonova linija.
4. Predsed.[nik] saopštava pismo g. Trumbića od 12. I PBr. 28 i pismo od 14. I. koje se odnose na rešenje Jadranskog pitanja.
5. Predsednik saopštava prispele telegrame.
 - a) G. Pašića od 15. jan.[uara] t. g. PBr. 5280. i uslovima za rešenje Jadranskog problema i Albanije.
 - b) Pašića od 16. jan.[uara] o. g. Br. 528 (?) o istom pitanju moleći za instrukcije vlade delegaciji najhitnije i u najvećoj diskreciji jer se ovo pitanje privodi kraju.

U toku sednice došlo je Nj. Kr. Visočanstvo Nasled.[nik] Prestola.

⁵⁰ Karl Renner (1870—1950), austrijski političar i državnik, jedan od lidera austrijske socijaldemokratije i II internacionale, od novembra 1918. do juna 1920. kancelar austrijske (I) republike, 1931—1933. predsednik parlamenta, 1945. predsednik privremene vlade, 1945—1950. predsednik austrijske (II) republike, u socijaldemokratskoj stranci nalazio se na čelu desnog reformističkog krila.

Drašković izlaže da je Klemanso bio taj koji rešenjem Jadranskog problema nije nikako hteo ići protiv Vilzona i Amerike i preko njega i s njim se moglo mnogo na tome pitanju uspeti, kad već Vilzon teško bolestan ne može svojoj ideji da daje značaj, ali sad u ovom času dobivena je vest da je za predsednika Franc.[uske] republike izabran Dešanel⁵¹ protiv kandidat Klemansov.

Loj[d] Džordž⁵² pak više naginje Talijanima.

Nastao je jedan obrt lošiji po nas.

Uz to nam se nagoveštava ako se ne sporazumemo sa Italijom, — prime-nom Londonskog Ugovora.

S toga je on da se popusti da se ne bi usled nepopustljivosti izgubilo više i mnogo više. Nešto se mora žrtvovati naročito na pitanju Rijeke i Zadra da bi se spasao uspeh na drugoj strani a to je da se dobije Koridor.

Uspeh je već u tome da se gubi Tampon — država.

Treba imati na umu to da je Dešanel taj koji naginje Talijanima.

G. K. Stojanović razlaže da su se prilike u Evropi promenile tako da celo ovo pitanje može biti postavljeno otvoreno. Toga se treba bojati.

Treba voditi računa da se ovim rešenjem dobijaju i pristaništa, osim Rijeke koja i inače ne može da podmiri potrebu našeg Kraljevstva.

On se boji da se ovo pitanje koje je svoje rešenje čekalo dugo ne ostavi i preda ambasadorima, a oni će po njegovom uverenju rešiti na našu štetu čuvajući uvek Italiju kao da je mi ne napadnemo.

G. Dr Kramer nije za to da se primi predlog delegacije.

G. Dr Alaupović je takođe kao i g. Kramer da se Rijeka traži za nas izlažući razlog za to.

G. V. Vulović je za to da se da uputstvo delegaciji po kome se predlog njen prima, samo da Rijeka ne bi otišla pod suverenitet Italije, niti da se ona dobije traženi koridor. On je protivan dobijanju Severne Albanije s onim pravima (neke skupštine i svoje vlasti) čak bi se zbog toga odrekao toga dela.

G. P. Marinković je za to da u pitanju Rijeke treba popustiti, da bi se na drugoj strani dobilo a to je a da se ne primi traženi koridor, i da se ona prava Albanaca u Sever.[noj] Albaniji ne priznaju, pa bi možda i u drugim pitanjima bolje prošli.

On se boji dolaska Dešanela i promene situacije usled dolaska njegovog. Treba sad iskoristiti slobodno vreme koje nam pruža kriza u Francuskoj da mi počnemo tako pregovore sa Italijom da za grad Rijeku dobijemo sve. Sednica koja je otpočela u 10. č. pre podne zaključena je u 1 č. po podne s tim da se produži u 6 č. po podne u Dvoru.

Sednici su prisustvovali sva g. ministri sem G. Trumbića.

Nastavak sednice u 6. č. po podne u Dvoru.

⁵¹ Paul Deschanel (1856—1922), predsednik francuske komore 1912—1920. i Republike 1920.

⁵² David Lloyd George (1865—1945), prvak britanske liberalne stranke i državnik, od 1916. predsednik britanske vlade, borio se za formiranje i održavanje Solunskog fronta, šef britanske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920.

G. P. Marinković u prilog svog mišljenja već datog dodaje još izvesne razloge.

G. P.[ot]predsed[nik] Vlade Bijankini nalazi da mi ne treba da dopustimo da bude sa Rijekom i Zadrom kako se predlaže od delegacije. On misli da će nas podržati Engleska i Francuska kao i Amerika, i da s toga treba istrajati u našim zahtevima.

G. Pribičević drži da Delegacija koja je na licu mesta može najbolje umotriti šta se najviše može dobiti. On je da se u glavnom primi mišljenje Delegacije. Glavno je da se ne primi koridor, i ako se mora popustiti u pitanju Rijeke i Zadra, onda je bolje i to jer se suverenitet Italije, ne dopušta, već postaju slobodne države pod zaštitom Lige Naroda, — nego da se primeni Londonski Ugovor.

Kako sad odgovor nije hitan usled krize u Francuskoj, on misli da bi se delegacija mogla staviti ponovo u vezu i da se staraju izvući što više, a ako se ne može onda razumno valja opustiti, naročito starati se da se u Sev.-[ernoj] Albaniji izostave ona prava koja se predviđaju.

Dr. E. Lukinić mišljenja je da mi ne možemo popustiti, u pitanju odricanja suvereniteta u Rijeci i Zadru, niti se sami toga odreći; neka se to uzme u pretres i neka nam se izdiktiraju te pogodbe, i nametnu jer u tom slučaju ne bi izgubili pravo da u budućnosti polažemo pravo na ta dva grada.

V. Korać, govori da smo dosta uspjeli kad smo se oslobodili Tampon — države. On je za to da se izabere manje zlo, ono što nas manje šteti. U pitanju je čak da li će Vilzon ostati živ, da li će se situacija u Francuskoj za nas popraviti, i mi rizikujemo mnogo ako stvar odlažemo. Naša unutar-nja konsolidacija zahteva da se što pre obeleže granice naše Države, da se razornim elementima ne bi davala prilika da zbog tih neodređenosti imaju uspeha. On je da se delegaciji javi: da čak radije pristajemo suverenitet Italije nad gradom Rijekom, a da dobijemo Sušak i Baroševu пристаниšte, a da nam se obezbedi železnica, a za to da dobijemo u ostrvima i da nam se oslobodi Zadar onih veza u koje se misli uvesti u slobodnu i nezavisnu varoš. Tada bi i u Albaniji mogli dobiti povoljnije uslove. On se nada da će vreme nama doneti da povratimo sve što sad gubimo.

Dr. Krizman. On je u pogledu R[ij]eke onako kako delegacija predlaže. Dobrom voljom prava na Rijeku ne smemo napustiti, osim ako nam se pravo uzme. On Rijeku smatra za prirodna vrata koja Talijani misle da zatvore. G. Piletić je u glavnom za predlog delegata, ali je i za popuštanje u pitanju Rijeke čak i da suverenitet Italije bude, a da nam se ostavi пристаниšte; moglo bi se uspeći možda da se i Zadar spase da mu se da široka autonomija. Razume se, Skadar nama bez onih prava Arbanasima.

G. Kristan veli da su nam Italijani uzeli najintelegentniji deo nacije oko Gorice i u Istriji. Sad ako bi izgubili Rijeku to bi bilo veliko zlo.

On je za predlog delegacije.

G. V. Veljković konstatuje da se Konferencija mira nije držala načela samoopredeljenja. Ona se u toku rada sve više udaljavala. Ostao je sam Vilzon usamljen pa je čak i on dajući onu svoju liniju napustio u nekoliko svoj princip. Iz faze principa prešlo se u fazu oportuniteta.

Sad u ovoj fazi nastupila je želja za mirom i biće mnogo ogorčenosti protiv onoga ko kvari taj mir; kako je Italija ovde ta a ne mi, ipak se kod

V.[eliki] Sila oseća raspoloženje za Italiju. Treba u svakom slučaju da izbegnemo da smo mi ti koji su usled nepopustljivosti doveli dotle, da se ne zaključí mir.

Sad je vreme pribiranja i snaženja; za sad sve svoje aspiracije ne možemo ostvariti. U ovom momentu treba nam mir, koji će obezoružati sve neprijatelje, u prvom redu Mađare i Bugare a u drugom Italija.

Za to je da se teren ne pusti odmah, već da se ide stopu po stopu i da delegacija brani do krajnjih granica. S toga je da se dadu instrukcije dokle se s tim može íći. Ne sme se zatezati suviše da se iz Kabineta pošalju 3—4 člana Kabineta, koji bi sa delegacijom došli u sporazumevanje i o svima pitanjima odlučili da se mir potpiše. — Mi bi[smo] mogli ipak granice minimuma odrediti.

V. Bukšeg polaže na to da se Rijeka ne izgubi i delegacija treba da insistira na onom što nam predlaže. On osim toga moli obratiti naročitu pažnju na važnost da nam ostane Bojana i Skadarsko Jezero.

Dr Paleček se boji da se pregovori ne prekinu usled daljine i sporosti saobraćaja sa delegacijom. Ona je uvek u većoj mogućnosti da uvidi šta i kad treba učiniti i u čemu popustiti. On predlaže da se iz Kabineta pošalju 3—4 člana Kabineta, koji bi sa delegacijom došli u sporazumevanje i o svima pitanjima odlučili da se mir potpiše. — Mi bi[smo] mogli ipak granice minimuma odrediti.

G. Hadžić, min.[istar] voj.[ni] da se delegaciji dadu instrukcije dokle mogu popustiti i koje su krajnje granice.

K. L. Timotijević je da se popusti ali da se delegaciji osim njenog mišljenja njoj dadu krajnje granice u popuštanju. Isključuje potpuno Koridor i Albansku skupštinu i vladu na Sev.[ernu] Albaniju [pa nju] i ne dobili. Za to je da se delegaciji pridruži 3—4 ministr.[a] da se s njom podeli odgovornost u onome što ona pusti, u čemu učini ustupke.

Pretsednik Vlade rezimira pojedina mišljenja i drži da bi se mogle učiniti ove ispravke u mišljenju delegata: Íći čak dotle da se prizna suverenitet Italije na Rijeku, ali na Zadar nikako; u tom slučaju tražiti za nas sva ostrva, a za ona sporna moglo bi se íći dotle da dođu pod Ligu Naroda. U Albaniji ne primiti nikako Skupštinu i Vladu, za Zadar bi se mogla dati lokalna autonomija.

P. Marinković, da je on za puštanje Rijeke bez pristaništa Talijanima samo tada moguće ako Talijani sve druge zahteve povuku na drugim tačkama.

1. Usvojiti 1. tač. depeše od 16. I. o. g. Br. 528 (?) g. Pašića.

U ovome se odvajaju Lukinić, Kramer i Bijankini i G. Alaupović.

2. Usvaja se tač. 2 jednoglasno.

3. Usvaja se tač. 3; protivni Bijankin[i], Davidović i Korać.

4. O Albaniji primamo granice označene bez Dijete Albanske.

5. Tač. 5 telegrama primljena jednoglasno.

6. Prim.[ljeno] jednoglasno gledište delegacije u tač. 6. koja se odnosi o zaštiti narodnosti.

Sednica trajala do 9 č. u veče.

Prisutni sva g. g. Ministri.

Beležio

K. L. Timotijević

LV

ZAPISNIK

Sednice Ministar[skog] Saveta od 21. jan[uara] 1920. god.

1. Ministar Prosvete referiše o potrebi podizanja doma za sirote studente; on traži jedan kredit od 1 milijon dinara. Savet mu odobrava s tim da to bude kredit za podizanje domova za studente gde to bude potreba (Beogradu, Zagrebu i Ljubljani) i po prešnosti.
- 2) Povedena diskusija o situaciji unutrašnje politike.
Pročitano pismo G. Protića upućeno Predsedništvu Narod.[nog] prestav.[ništva] po kome se od opozicionog bloka otkazuje učešće u Ustavotvornom odboru bez saziva parlamenta koji bi taj odbor izabrao.
- 3) G. Min.[istar] (Građ) Saobrać.[aja] referiše da su Francuske grupe uzele pre rata građenje naše nove pruge. Kako je rat (kao više sila) odložio to građenje to on predlaže da se taj ugovor raskine. Isto tako predlaže iz istih razloga da se sa njima raskine i ugovor za liferovanje pragova. Savet usvaja ove predloge.
- 4) Min.[istar] Saobraćaja predlaže: da se ona pruga koju su Nemci napravili za šumu Naupare radi eksploatacije ove šume koja je kupljena od tih istih grupa, može istima dati pod zakup. Savet odobrava to.
Sednica zaključena u 1 č. po podne.

Beležio

K. L. Timotijević

LVI

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 22 jan[uara] 1920.

Sednica pod predsedništvom Nj. Kr. Visočanstva Naslednika prestola.

Sednica otpočeta u 10 časova.

- 1) Predsednik M.[inistarskog] Saveta čita telegram G. Pašića od 22 jan[uara] o. g. Br. 5352 (St. Pov. Br. 36), po kome visoki savet nije hteo primiti razloge i predloge Naše delegacije, već ili primiti raniji predlog ili će se ovlastiti Niti da primeni Londonski Ugovor.
Diskusije više ne može biti već se traži za četiri dana: d a ili n e.
Rasmotreni su predlozi Saveta ponova, date instrukcije (od kojih nijednu tačku savet nije mogao primiti) i Londonski Ugovor.
Otpočela je debata u Savetu. U vezi s tim pročitane sve četiri tačke, kao predlog koji je Niti učinio Trumbiću.
G. K. Stojanović. Amerika se već četiri meseca ne interesuje evropskim stvarima. Dokaz je da se ovaj ultimatum stavlja u prisustvu Američkog ambasadora. Pitanje je sad šta je za nas nepovoljnije ili Londonski Ugovor

ili predlozi Saveta. To se sve inozira (nameće) nama, i mi moramo primiti jedno ili drugo. Pitanje će biti zatvoreno ili ovako ili onako, i tu se nove instrukcije ne mogu davati.

U ovome času prijavio se franc.[uski] poslanik i G. Predsednik Vlade udaljio se i primio ga. G. Poslanik dao mu notu, u kojoj se traži ili predlozi Vrhov.[nog] Saveta ili Londonski ugovor.

G. V. Vulović, da se primi predlog Saveta, da bi se izbegla primena Londonskog Ugovora, ali sa izmenom da Albanija (u onom delu koji nam se daje) nema ona prava. Ako se ta i tolika izmena ne može učiniti, onda da se predlog Saveta ne primi i nametan Londonski ugovor.

G. Dr Kramer za odgovor Ne. To stoga što će se spasiti R[ij]leka, a Italija neće moći zadržati one krajeve koje bi dobila po Londonskom Ugovoru, jer za njih se ne zagreva Talijanski narod. On je za to da se ne pristane na predloge, a silom neka nam se uzme.

Dr Paleček: Ne treba se podavati iluziji da Italija neće izvesti Londonski Ugovor. Velika je žrtva jedno i drugo. Gubimo Rijeku ali nje nema ni Mađarska ni Austrija ni Čehoslovačka. Kako će one tako ćemo i mi. Sigurno je da će [se] za sve nas učiniti moguća upotreba Rijeke. Po Londonskom Ugovoru gubimo velike teritorije i mnogo naroda. Za to je da se delegaciji kaže: da se pokuša što još izmeniti bar koliko od instrukcije, a ako ne može onda da pristane na predlog saveta.

V. Bukšeg je mišljenja kao i g. Paleček; on je samo za to da se rešenju da forma, da to nije uz naše da, ni naš pristanak već da primamo što nam se nameće.

T. Alaupović je za to da se ne primi predlog Saveta već da se ostavi da se silom nametne Londonski Ugovor. Talijani neće moći odnaroditi 70000 našeg naroda koji bi dobili Londonskim Ugovorom.

P. Marinković, i ako izgleda po načinu postavljenog pitanja da ili ne, s tačke gledišta naših saveznika, za nas je bolje bez Londonskog Ugovora. Međutim, on misli obratno. Ali on [ne] vidi garantije da ćemo sa NE i dobiti Rijeku, jer neko treba da iz nje istera Talijane, ako ona nagura tamo svoje dobrovoljce. Neće saveznici da puste da se Londonski Ugovor nametne, jer će doći drugi ultimatum da potpišemo ugovor o miru sa Italijom u kome će ući Londonskog ugovora odredbe, i onda ćemo opet pristati na ono što baš nećemo.

Glavno je sad mir da se taj mir dobije mora se dati potpis. Potpis se mora dati da bi se izbegle komplikacije. Situacija se u Francuskoj pogoršala za nas odlaskom Klemensoa.

I pošto ne veruje da će se Rijeka spasti i primenom Londonskog ugovora, on je za to da se odgovor da sa DA a da se pokuša sa Nitijem govoriti o njegovom predlogu označenom u tač 3 koji smo mi t.j. naš delegat odbili. G. Kristan. Kad se dobije ovakav ultimatum tu je teško naći šta je gore a šta bolje, oboje je nepovoljno, ali on smatra da je nepovoljniji Londonski ugovor; treba pokušati da se što ispravi direktnim razgovorom sa Italijom, ne uspeji se primiti predlog Saveta.

P.[ot]predsednik J. Bijankini čudi se saveznicima na ovakovo postupanje. Treba pokazati moralnu svoju snagu, protestirati na nepravdu. Nema velike razlike između jednog ili drugog. Ako se stvar reši po Londonskom Ugo-

voru, Italija mora držati tamo vojsku; narod će se opirati. Za to je da naš odgovor bude Ne i nikad.

G. Pribičević, — sa odgovorom da on ne vidi da je pitanje Crne Gore rešeno. Sa ne održao bi se status kakav je a Rijeka bi se dobila. Italija ne može anektirati Istru i Dalmaciju. On bi predložio da kažemo ne, ali bi mogao pristati i na ovo: da primimo svaku soluciju Jadranskog pitanja kakvu primi g. Trumbić. Upravo ostaviti delegaciji da kaže Da, ako nalazi da tako treba. S tim da je tim rešeno pitanje Crne Gore, i mi to primamo. Ako nam se nametne Londonski Ugovor, onda ga ne potpisati; ostaviti pitanje otvoreno. Primio bi samo ako ga primi g. Trumbić.

G. Piletić je za to da se ne dopusti primena i slučaj uvođenja u život Londonskog ugovora. S toga on nalazi da je manje nepovoljnije primiti Savetske predloge uz pokušaj da se povedu pregovori sa Italijom neposredno i učini pokušaj pa tek onda da se da odgovor da.

G. Drašković, predlog Saveta povoljniji je i od Londonskog Ugovora i od Tampon - države. Neprimanjem dovodimo celu državu u krizu i na rešenja granica prema Italiji; znači ostaviti bez rešenja i ostale sa tolikim pitanjima, a zbog nereguliranih odnosa sa Italijom vezaćemo je za Mađare, Rumune i Bugare. Osim toga, mi dolazimo u konflikt sa saveznicima, jer nju oni pokrivaju i mi joj se ne možemo odupreti.

Ne bi smeo odgovoriti sa ne.

Protivan je vezi sa da pitanje o Albaniji.

Protivan je ostaviti g. Trumbiću da kaže da ili ne, sumnja čak da bi on to i primio.

Za to je da se dadu pozitivne instrukcije:

Pri izboru od dvoga gorega misli treba primiti predlog saveta, ali im reći da mi to primamo ne s drage volje već što moramo.

V. Korać, Londonskim Ugovorom gubimo 2/3 Dalmacije, ostaje nerešeno Crnogorsko pitanje, Rijeka za nas nije slobodan Grkljan, ona je za sada važna zbog izgrađene luke. Nije zbog blizine Talijana. Inače će Italija ostati na Rijeci, jer nju otuda i mimo Londonskog Ugovora treba silom isterati. Treba se vratiti normalnom državnom životu.

Iz istorije o građenju naše države ima se iskustvo da se i primanjem nepovoljnih uslova, malo pomalo vremenom sve to u našu korist menjalo. Žali da se direktni pregovori sa Italijom — Nitijem odbili ne pitajući vladu pa je čak odbivena tač. 3. koja je povoljnija od svih sadanjih predloga.

Odgovor Ne doveo bi nas u težak položaj i sa Italijom i sa Saveznicima; treba preferirati odgovor Da onome sa Ne. Ali pokušati ako se može ponovo pregovor sa Italijom; da bi se izbegao onaj Koridor, ili ako to ne ono bar Baroševu pristanište kod Sušaka.

Ako Italija ne pristane na direktne pregovore i popuštanje onda primiti diktat Antante onako kako g. Drašković predlaže.

Min.[istar] Voj.[ni] Hadžić daje svoje mišljenje u istom smislu kao Drašković i Korać.

Dr. E. Lukinić, smatra ovo jednim ultimatumom i za to je da se cela ova stvar svrši diktatom i to diktatom Londonskog Ugovora. Ne bi bilo u

tom slučaju da ne dobijemo Rijeku. Mi bi[smo] oružjem oterali D. Anuncija, za koga bi se Italija bila van mogućnosti da se zalaže. Nemoguće dati Da i zbog Arnautluka, kome se daje autonomija, što bi bilo nepovoljno zbog separatistički[h] težnji kod nas.

Londonski Ugovor daje nam Rijeku koju zbog ekonomskih razloga ne možemo pregoreti.

Dr. Krizman verujući da se radi o pogađanju on je bio mišljenja: Rijeka iznad svega. Ali nije nikad mislio: Rijeku iznad celine. Sad je u pitanju Rijeka ili Londonski ugovor. Taj ugovor govori o Srbiji, Hrvatskoj, Slovenačkoj i Crnoj Gori. Po njemu se ne priznaje jedinstvo naše države. Po Lond[onskom] ugov[oru] gubimo sem toga toliki naš živalj.

Za to je ma i krvava srca da se primi sve, da se kaže da ali da se izbegne londonski ugovor.

K. Stojanović zadržava reč a propušta.

K. Timotijević je da se da delegatima pozitivan odgovor da, ali uz ogradu da se smatra da se time raspravilo pitanje Crne Gore. Uz to pokušati otpočeti razgovor na osnovi tač. 3 predloga Niti-a i izmenu albanskih prava na parlamenat i vladu svoju, — ne uspeli se pristati.

Nikako nije zato da se 2/3 življa Dalmacije da za Rijeku koja predstavlja ekonomski gubitak, koja se može kao gubitak novčano izraziti. Trošiće se novac, trošiće se novac da se gradi novo pristanište. Novac je jeftiniji od naroda.

Pri glasanju i pristanku dati protest jedan i motivaciju koliko je to moguće, kako je to Drašković predložio.

Polaze na to: da delegacija dobija odgovor na vreme da se ne bi desilo da se o nama radi bez nas, da se primeni Londonski Ugovor i da izgubimo priliku za protest.

K. Stojanović je u vezi svog već kazanog mišljenja: da se odgovori sa Da uz protest kako je g. Drašković izneo. Vrlo se boji od toga ako ne bi odgovorili ni jedno ni drugo.

Predsednik izveštava da je ovoga časa poslao telegram koji moli za produženje roka za odgovor.

On je za Da (odgovor da se da takav) ali sa napomenama koje su u tom pravcu date.

Londonski Ugovor to je rat naš sa Italijom jer će narod davati otpor a u tom slučaju eto na nas i Mađara i Rumuna i Bugara.

Valja uložiti jedan dopušteni protest i učiniti izvesne ograde, što nas najgore pogađa, a to je: Koridor za Italiju i prava Albancima.

G. Kristan predlaže da u Pariz sa instrukcijama idu g. Drašković i Pribičević.

Rešeno: telegrafisati delegaciji a osim toga poslati i kurirom sledeće.

Do momenta odsudnog da kažemo Da ili Ne, ako je taj momenat nastupio, kroz četiri ili kroz osam dana, po mišljenju vlade, valja činiti poslednje napore, da se spase što se više može, jer je londonski ugovor najteži.

Neposredno sa Nitijem ili preko saveznika ili putem koji delegacija izabere, valja odmah ne čekajući istek roka ultimatumu, pokušati aranžman na osnovi teže solucije, koju je Niti ponudio Trumbiću na sastanku 9 jan.[u-

ara] o. g. Ako to ne uspe ići dalje u popuštanju stopu po stopu, pa otkloniti Koridor i spasti Senožeće mireći se sa solucijom savezničkom i ostalom. U svima solucijama imajte na umu da položaj Crne Gore mora biti u našem smislu prečišćem neopozivno i definitivno.

Deo Albanije koji sada dobijamo neka podleži i odredbama o protekciji minoriteta. Ustanova vlade Albanske i odgovornost te Vlade albanskom parlamentu, opasnost [je] za mir čitavih oblasti na jugozapadu naše države. Ultimatum ovde ponovio u istim izrazima Fontne.

Beležio

K. L. Timotijević

LVII

ZAPISNIK

Sednice Ministar[skog] Saveta od 24 jan[uara] 1920. g.

1. Predsed.[nik] Min.[istarskog] Sav.[eta] saopštava akt ovdašnjeg Ruskog poslanstva, da će u Srbiju i državu S.H.S. biti upućeno oko 8000 duša, izbeglica iz južne Rusije, pa moli za gostoprimstvo, napominjući da je Bugarska primila drugih 8000 duša.

Odlučeno: odgovoriti da će se primiti ali da se stvar poveri odboru u koji će odrediti po jednog člana Ministri za soc.[ijalnu] politiku, ishranu, policije i trgovine. Inače se posao poverava ministru za socijalnu politiku.

2. Ministar finansija referiše: da se sada ne bi odbor Narod.[ne] Banke proširivao i zvao ponova zbor akcionara rečeno mu je od Nar.[odne] Banke, da bi se uz upravni odbor kao stručnjaci [mogli] uvesti još pet lica, tako: da budu zastupljeni i ostali krajevi naše države, kao savetnici u radovima Banke, koje bi vlada predložila.
3. Min.[istar] fin.[ansija] predlaže Savetu odluku, po kome se zaključuje ugovor između vlade i Narodne Banke na osnovu ovlašćenja Min.[istarskog] Saveta od 20-XII-1919 g. MBr. 4118. Savet odobrava i potpisuje, koji se odnosi na uvođenje u život pretreseni i usvojeni nacrt Zakona o Nar.[odnoj] Banci na sednici Zbora akcionara od 4 ov. m.

4. Ministar Saobraćaja referiše: da je juče dobio telegram od činovnika koji je imao da isplati željezničare na pruži Paraćin—Knjaževac, i od šefa saobraćaja na toj pruži, da su radnici željeznički, saobraćajno i ložioničko osoblje odbili da prime platu, da su stupili u štrajk no tako: da su uzeli vozove u svoje ruke, da voze samo vojnike, a civilna lica i bruto ne, da sami određuju i uvode vozove. Da je ovaj štrajk u vezi sa onim od Božića u Nišu i da ima znakova da je u vezi sa komunističkim pokretom u Bugarskoj.

O tome istom referiše i Min.[istar] Un.[trašnjih] dela po izvešću koji ima od polic.[ijskih] organa.

V. Korać je za energične mere da se da poznati da se kod nas ima da suzbije agitacija boljševika.

Min.[istar] Voj.[ni] moli da se dopuni uredba o vojnoj cenzuri, jer se radničke novine ne donose a nema sankcije uredbi što će biti ako se cenzuri ne podnose⁵³.

V. Vulović smatra da je ova pojava u Zaječaru pridruženje one u Nišu. Za to je da se pruga Zaječar Paraćin militizira, a osim toga da se postavje jake straže vojne posade u Nišu, Skoplju, Lapovu i Beogradu.

Odlučeno:

- a) da Min[istar] Voj.[ni] podnese izmene Uredbe o vojnoj cenzuri.
 - b) Militarisati prugu Zaječar—Paraćin—Prahovo—Knjaževac pozivanjem na vojnu dužnost železničara i radnika.
 - v) Preduzeti krivičnu istragu prema kolovodama onim koji su uzeli državnu imovinu — železnicu u svoje ruke.
- 5) Predsednik čita notu koju je delegacija podnela 20 jan.[uara] t. g. Savetu, iz kojih se vidi da je delegacija učinila jedno popuštanje, posle primljenih instrukcija vlade od 5 jan.[uara] o. g. naročito što su dopustili u Albaniji dijelu a delegacija naša uplela i nov jedan elemenat o podeli flote. Osim toga predsednik saopštava, da od delegacije nema nikakav odgovor na instrukcije od 22. ov. m.

Predsednik smatra da se rok od 4 dana ima računati od kad je vladi saopštenje učinjeno a naročito od kad je 22. ov. m. franc.[uski] poslanik učinio saopštenje. On misli da još danas izvesti o tome poslanika još danas (inače bi se smatralo da nam rok danas ističe) i moliti ga da se taj korak produži još za tri dana.

Predsednik obaveštava da je juče poslao telegram delegaciji, kojim je upozorio na popuštanja koja čini bez ovlašćenja vlade, i molio da to u buduće ne čini.

G. Veljković zbog toga što delegacija bez ovlašćenja popustila u albanskom pitanju i što je uplela pitanja trgov.[ačke] flote i ne čini što joj se predlaže, — misli da bi delegaciju trebalo odmah smenuti i odrediti druga lica, davši im široko punomoćstvo: da ova pitanja rasprave prema instrukcijama vlade.

G. Drašković je protiv smene delegacije.

Ustanovljeno je da se sačeka odgovor delegacije.

Beležio

K. L. Timotijević

LVIII

ZAPISNIK

- 1) Predsed.[nik] saopštava telegrame g. Trumbića o razgovoru sa ambasadorom Amerike u Parizu o Jadranskom pitanju od 22. jan.[uara] t. g. Br. 46 (K. Sp. Br. 45 Min.[istarstva] In.[ostranih] d[ela]).

⁵³ Od kraja oktobra 1919. oslabio je pritisak režima protiv radničkog pokreta i popustila je cenzura nad radničkom štampom (*Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije*, Beograd 1963, 52).

- 2) Predsednik saopštava telegrame g. Trumbića.
- a) od 24 jan.[uara] o. g. Br. 49 kao odgovor na telegrame Br. 689 i 6999 (Str. Nov. Br. 46 Min. in. dela).
 - b) od 25 januara ove godine Br. 49 (kao produž.[enje]) zaveden kod Min. In. dela pod Str. Pov. Br. 46.
 - v) od 25 jan.[uara] o. g. Br. 49 opet kao produženje sve u koliko se odnosi na rad po Jadranskom pitanju.
- 3) Predsednik saopštava dva telegrama iz Vašingtona od G. Grujuća⁵⁴ od 19. jan.[uara] o. g. Br. 43 i od 23 jan. o. g. Br. 44 o Jadranskom pitanju (bez početka telegrama).
- 4) Predsed.[nik] saopštava telegram otprav.[nika] poslova u Parizu g. Jan-kovića od 25 jan.[uara] ov. g. (bez broja) po Jadranskom pitanju.
- 5) Predsednik saopštava telegrame G. Trumbića, od 25 jan.[uara] o. g. Br. 51 (Str. Pov. Br. 49 Min. In. dela) o Jadranskom pitanju.
- U ovom času su kod G. Predsednika: Franc.[uski] i Engles.[ki] poslanik i savetovali da potpišemo ugovor o miru. Niti, uveravaju, ne može više popustiti zbog unutrašnjih prilika.
- Konstatuje se: da odvojeno mišljenje g. Pašića o kome govori g. Trumbić u poslednjem svom telegramu još nije prispelo a za Trumbićem se složili delegati gg. Žolger⁵⁵ i Radović.
- Rešeno: sačekati mišljenje g. Pašića do sutra dan.
- 6) G. Ministar za socijalnu politiku referiše o reformi koju valja sprovesti radi poboljšanja stanja invalida ličnih i porodičnih. Po tome će trebati oko 25 miliona dinara mesečno kao povišica invalida.
- Savet je usvojio s tim da se izrade detalji ovih povišica s tim da se one računaju od 1. feb. o. g.

Beležio
K. L. Timotijević.

LIX
ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 14/27 jan.[uara] ov. g.

Sednica pod predsedništvom Nj. Kr. Visočanstva Naslednika Prestola, otpočela u 4 časa po podne.

Prisutni svi ministri sem g. A. Kristana koji je na putu i V. Vulovića koji slavi.

1. Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava pismo g. N. Pašića od Jan.-[uara] ov. g.

⁵⁴ Dr Slavko Grujić (1871—1937), srpski i jugoslovenski diplomata, 1917—1918. poslanik u Bernu, 1919—1920. poslanik u Vašingtonu, 1935. poslanik u Londonu.

⁵⁵ Dr Ivan Žolger (1867—1925), univerzitetski profesor i političar, 1900—1908. privatni docent u Beču, 1917—1918. austrijski ministar bez portfelja, od 1919. profesor ljubljanskog univerziteta, član jugoslovenske delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920, član stalnog arbitražnog suda u Hagu.

2. Predsednik saopštava telegram N. Pašića od Jan.[uara] o. g. Oba se odnose na mišljenje njegovo o stavljenom ultimatumu po Jadranskom pitanju.

On predlaže da se pokuša sačuvati Baroševu pristanište kod Sušaka i Vilzonova linija (Senožeće) ali zaključak je njegov da od dva zla treba izabrati ono manje, a manje je ako primimo predlog saveta i time izbegnemo primenu londonskog ugovora, pošto računa na budućnost da ono što nam se u ovom slučaju uzima — docnije povratimo.

G. P. Marinković je za mišljenje g. Pašića.

G. Korać isto je tako za to mišljenje.

G. Veljković predočava da smo pred ultimatumom i da vrlo lako može biti da nove diskusije ne može biti. Dva puta je bio demarš ovde, da se odgovor da. Treba primiti mišljenje g. Pašića, da se primi predlog Antante uz one ispravke, koje g. Pašić predlaže, ali da se jasno kaže, da ako se u tome ne uspe onda da se da odgovor sa D a.

G. Lukinić je da ako se ne uspe u onome što g. Trumbić i g. Pašić predlažu da se da odgovor N e.

G. K. Stojanović ne veruje da može biti ponovne diskusije; ako je može [biti] vrlo [je] dobro; najbolje [je] ono što g. Trumbić predlaže; ako ni to ne može onda bar o onome što g. Pašić pominje; a ako diskusije ne može biti, Delegacija treba da ima ovlašćenje da odgovori i sa D a. To ovlašćenje treba dati, jer su se delegati inače podvojili.

G. Pribičević polaže na javno mnjenje i na to da Amerika ne deli mišljenje Klemanso-a i Lojda — Đordža i drži da su se prilike promenile u našu korist. On veruje da Italija ne može uvesti Londonski Ugovor u život. On ne vidi da bi sa d a bilo rešeno Crnogorsko pitanje. On je da se da evanzivan odgovor po predlogu Trumbića.

U toku debate konstatovano je da se Vrh.[ovni] Savet rasturio, i da je sad poslove preduzela konferencija Ambasadora.

G. Drašković ne vidi velike razlike između mišljenja g. Trumbića i Pašića. Njihovo je oboje da se pokuša još ako može razgovor. Ako može, dobro je. Ali ako ne može, tu se njih dva razlikuju. Prvi je da je bolji Londonski Ugovor od predloga Vrhov.[nog] Saveta, a kod drugog obratno. Misli: da g. Trumbić svoje zaključke izvodi, kao da Italija ne može uvesti u život Londonski Ugovor. Međutim, ta je pretpostavka neosnovana.

Mišljenja je usvojiti i g. Pašićev i g. Trumbićev predlog [o] ponovnom razgovoru ako to može biti, ali ako ne može ili u koliko ne može učiniti sve: da ne dođe do primene Londonskog Ugovora, što bi značilo primiti predlog Vrhov.[nog] Saveta. Treba još manevrisati da bi se više dobilo.

U toku debate stigao je telegram g. A. Radovića od 26 jan.[uara] Br. 59. koji je pročitao a koji se odnosi na jadransko pitanje u Albaniji a i telegrami g. Trumbića od 26 jan.[uara] Br. 52 [i] g. Pašića od 25. jan.[uara] o. g. Br. 5356 po kome mu vojni izaslanik rekao da je prispeo odlučujući momenat.

G. Polaček⁵⁶ je prihvatiti predlog g. Trumbića i tražiti objašnjenje o Crnoj Gori a za sad ne davati odgovor ni d a ni n e.

⁵⁶ Treba: Paleček.

U ovom času stigao je telegram g. Trumbića od⁵⁷ ... po kome predlaže da se Jadransko pitanje preda u arbitražu: Amerike, Engleske i Francuske.

G. Kramer je za predlog g. Trumbića s tim da se ne može ni u kom slučaju pristati na da.

Pri odluci Ministar[askog] Saveta za rešenje da se izda delegaciji instrukcije da pokušaju razgovor o tačkama iz predloga g. Pašića i Trumbića, i uz to ako se u tome ne uspe, da se stvar preda na rešenje Americi, Francuskoj i Engleskoj, pa ako se u tome ne uspe, da delegacija kaže Da, t. j. na predlog vrhovnog saveta glasali su Veljković, Timotijević, K. Stojanović, Korać, Piletić, Bukšeg i Hadžić.

Za rešenje da se učini sve da se otpočnu pregovori o tačkama iz predloga g.g. Trumbića i Pašića, a ako se u tome ne uspe onda da se po predlogu Trumbića ide i zahteva arbitraža u ovom pitanju Engleske, Amerike i Francuske, i da se zatraže objašnjenja da li će se Ugovor Londonski integralno primenjivati glasali su svi ostali.

Prema ovome u Savetu redigovan telegram delegaciji ovakav: Primitveni su telegrami s mišljenjem g.g. Pašića, Trumbića i Radovića. Vlada o svemu rešavala pod utiskom saopštenja Delegacije da momenat nije odlučujući i da još nije prispelo vreme za opuštanje na koja vlada ovlastila Kr.[aljevsku] Delegaciju. Vlada je [za] ovo:

1) Usvojeno mišljenje prvo[g] delegata g. Pašića, da se primi ultimatum saveznika, ako saveznici primaju uslove koje g. Pašić vezuje za prijem ultimatum (Teleg.[ram] Br. 5364). Vlada misli da time treba početi, ako se razgovor u opšte može početi. Bićemo zadovoljni ako se uspe.

2) Usvojeno je mišljenje g. Trumbića da se predloži sporazumna odluka Amerike, Francuske i Engleske, ako prvo ne uspe (PBr. 59).

3) Primitveno je takođe mišljenje Trumbića (Pov. Br. 50) da se saveznicima prime ti da su nas stavili u položaj nemoguć da se odlučimo. Kako birati između njihove ponude koja je poznata i Londonskog Ugovora koji je nepoznat. Na slučaj da i preko protesta Američkog hoće, da može, ostajući neodstupno pri postavljenom da ili ne tražiti saopštenje autentičnog teksta Londonskog Ugovora i nov rok za odgovor na tako opredeljen ultimatum. U tom slučaju tražiti preciznije koji u pogledu evakuacije Rijeke i ostalih, mesta kao i položaja Crne Gore.

Sednica zaključena u 9 časova uveče.

Beležio

K. L. Timotijević

⁵⁷ Prazan, neispunjen prostor.

LX

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 28 jan.[uara] 1920. g.

- 1) Ministar Pravde saopštava Savetu protokol o prijemu odeljenja za naknadu štete od Min.[istarstva] trgov.[ine] kao i sekvestar osim onoga Austrijskoga, koji ostaje da ga likvidira Min.[istarstvo] trgovine. Savet prima k znanju.
- 2) Ministar Pravde referiše o spremljenom Ukazu o višem sudu u Zagrebu za Slovenačku i Dalmaciju kao i potrebi da se predsednik najvećeg suda Za Hrvatsku u koji ovaj sud ulazi kao odeljak pomakne od III u II činov.-[nički] razred. Savet ne odobrava ovo pomaknuće već g. Badaj⁵⁸ da ostane u III činov.[ničkom] razredu kao i do sada.
- 3) Min.[istar] za ishranu referiše savetu o merama da se suzbije skupoća u hrani i kako da se snabdu naši krajevi pasivni u hrani, kao i kako da se reguliše izvoz na stranu.

U komisiji koja će proučiti projektovanu uredbu po ovim pitanjima imaju da uđu g.g. Ministri Ishrane, Trgovine, Unutraš.[njih] dela i Pravde.

Beležio

K. L. Timotijević

LXI

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 29. jan.[uara] 1920. g.

1. Predsed.[nik] Min.[istarstva] saopštava akt delegata iz Beča K. Pov. Br. 102 koji se odnosi o sastanku Renera i pitanjima koja bi se na sastanku pretresala.
Doneta odluka kakav odgovor da se daje.
2. Ministar Vojni referiše da prema Uredbi o vojnoj cenzuri listovi se moraju podnašati. Ima novina ovde u Beogradu koje na cenzuru vojnu ne šalju svoje brojeve.
Povodom tim otvorena je diskusija i konstatovano da Radničke novine ne šalju se cenzuri niti oni to rade i posle opomene.
Ovim povodom donesena je sankcija, — dodatak toj uredbi, — po kojoj se ima sprečiti štampanje i rasturanje takvih listova.

Beležio

K. L. Timotijević

⁵⁸ Aleksandar Badaj (1858—1937, pravni pisac i političar. God. 1906—1907. i 1917—1918. predstojnik za pravosuđe u vladi Hrvatskosrpske koalicije, god. 1919. predsednik Suda sedmorice.

LXII
ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 30 jan.[uara] 1920. god.

- 1) Ministar Vojni izlaže potrebu da se u Beogradu ili u blizini njegovoj podignu dve kasarne za dva puka, vojna akademija i još jedan sprat na Ministarstvu Vojnom pa moli da mu se načelno odobri kredit za zidanje od šest miliona dinara.
- 2) Prešlo se na pretres izbornog zakona.
Pokrenuto pitanje o ženskom pravu glasa, o kvalifikovanim poslanicima i gradskim poslanicima
 - a) Kako se Savet nije u ovom pitanju mogao složiti jer su izvesni članovi bili mišljenja, da se o tome rešava o konstituenti a socijaliste su bile da se sad to pravo da, g. Kristan je pridržao da se o tome razgovara sa drugovima.
 - b) Kod pitanja kvalifikovanih poslanika da se oni zadrže bili su g.g. Predsednik Vlade, Drašković, Stojanović, Vulović i Timotijević, ne praveći od toga pitanje, dotle su drugi bili da se oni izostave i tako je većinom rešeno.
 - v) Odlučeno je da se varoški poslanici izostave, osim Beograda koji da bira 5 poslanika, Zagreb koji ima da bira 4 poslanika i Ljubljana koja ima da bira 3 poslanika, sve po proporciji.
 - g) Kod odredaba o zaštiti manjina i njihovom predstavnštvu usvojen je D'ontov sistem.
- 3) Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava ovaj 1) telegram iz Pariza od delegata g. Pašića (od 29 jan.[uara] Br. 4398) kojim se obaveštava vlada: šta je delegacija odgovorila savetu na ultimatum.
 - 2) Telegram od 29. jan.[uara] o.g. od Pašića Br. 5406 opet o situaciji po pitanju Jadranskom.
 - 3) Telegram od 30. jan.[uara] o.g. g. Trumbića br. 65 opet po istom pitanju.
 - 4) Telegram g. Pašića od 29 januara o.g. Br. 399 o istom pitanju.
 - 5) Telegram iz Vašingtona od G. Grujića, od 29. jan.[uara] o. g., No 54. po kom Vilzon neće promeniti svoje gledište na jadransko pitanje.
 - 6) Telegram od 30 jan.[uara] o.g. g. Trumbića br. 64 o istom pitanju.
 - 7) Pismo g. Nik. Pašića, od 27-I-920 g.⁹⁹ kojim objašnjava popuštanje delegacije u pitanju uprave Sev.[erne] Albanije, koji se nama daje.

Beležio
K. L. Timotijević

⁹⁹ Strogo poverljivo, lično

Pariz, 27. I 1920.

Gospodine Predsedniče,

Na Vaš telegram Broj 715, Delegacija ima čast dati sledeći odgovor:

Kralj.[evska] Delegacija je smatrala uvek za svoju prvu dužnost, da se u svome radu drži uputstva koje prima od Kralj.[evske] vlade, no je bila mišljenja da joj je bilo dozvoljeno da u okviru primljenih uputstava sama bira taktiku i sredstva, koje u danom momentu smatra kao najugodnije i najuspešnije.

ZAPISNIK

Sednice Ministar[skog] Saveta od 1 februara 1920 g.

- 1) Izneto je pitanje o upotrebi presnih opanaka sa razloga da su sad[asniji] opanci činjeni vrlo skupi, da je malo radenika koji ih izrađuju, te bi ukidanjem i zabranom nošenja presnih opanaka, svet ostao bez obuće — odlučeno je da se zabrana nošenja presnih opanaka ukine i umoljen Ministar Narodnog Zdravlja da to učini.
- 2) Po predlogu Ministra Predsednika odlučeno je da se odobri vanredni kredit od 200 000 din. za pomoć Rusa izbeglica u našu zemlju. Kredit dati Min-[istarstvu] za socijalnu politiku.
- 3) Uzet je u pretres izborni zakon i uredba koja bi imala da se izda.

U poslednjem svom odgovoru Delegacija se strogo držala primljenih uputstava, čak i što se taktike tiče, izuzimajući jedino albansko pitanje, u kojem je iz sledećih razloga morala dati zadovoljenja antantnim zahtevima.

Iz svih dosadašnjih razgovora sa engleskim i američkim ekspertima bilo je Delegaciji poznato da su i nama najnaklonjeniji članovi antantnih delegacija za slučaj da se nama ustupi severna Albanija tražili za nju autonomiju, dok je Vilson bio uopšte protivan svakoj deobi Albanije i zato se već sprijateljio sa idejom mandata Italije nad celom Albanijom.

Isto tako morala je Delegacija imati pred očima da je Konferencija Mira i Čehoslovačkoj republici nametnula jednak režim u korist ugarskih Rusina i ako je tu bio u pitanju jedan slovenski danas srodan narod i da usled toga nema nikakva izgleda da se nama ustupi jedno sasvim tuđe kompaktno nastanjeno pleme bez kakve autonomije.

Osim svega toga Delegacija je morala pomisliti i na krajnje nepovoljni utisak što bi ga izazvao naš otpor protiv zahteva nacionalne autonomije. Naš otpor bio bi dakle u stvari neuspešan i prikazao bi nas u nepovoljnoj svetlosti.

U ostalom nacrt autonomije ne govori o kakvoj pokrajinskoj vladi već o guverneru, koji će biti imenovan od centralne Vlade i koji će biti samo u pitanjima verskim, školskim i lokalne administracije odgovoran pokrajinskom Saboru.

Pošto zbog kratkoće vremena nije bilo moguće, da se zatraži novo rešenje vlade o tom pitanju, Delegacija s obzirom na ozbiljan položaj smatrala je za opravdano da u toj tački postupi po svojoj uvidavnosti i ona uzima na sebe odgovornost za taj korak, uverena da ni sama Kralj[evska] Vlada ne bi drugačije postupila, jer bi bilo u pitanju dobiti severnu Albaniju sa Skadrom na taj način ili sve to ostaviti Italiji.

Ispravku istočne granice tražili smo u smislu uputstava poslatim delegaciji a ispravku severne granice bili smo prisiljeni tražiti, jer granica na karti, koja nam je bila dan iza sednice predana kao tačna i definitivna, razlikovala se na našu štetu od one koja nam je bila naznačena u sednici. U ostalim tačkama Delegacija je postupila strogo u smislu uobičajenih uputstava.

Što se naime Visa tiče, Kralj[evska] Vlada u svom telegramu Broj 585 izrično kazala: »Primamo tačku pet koja glasi: »Nastojaćemo braniti ostrva Lošinj, Vis i Pelagra« a u telegramu Broj [prazno] preporučuje se, neka se ide dalje u popuštanju »stopu po stopu«. S pogledom na to Delegacija je nastojavala odbraniti barem Vis. Odlazak Nitijev onemogućio je dalje pregovore.

Dodeljivanje jednog dela ratne i trgovačke flote, Delegacija nikako nije mogla smatrati kao nov zahtev i to tim manje što je našim odnosnim ponovljenim zahtevima u načelu već dato zadovoljenje, te se je dakle sada gde se imalo rešiti celo Jadransko pitanje, radilo samo o tome, da se istom prilikom likvidira i pitanje flote koje sačinjava bez sumnje vrlo važan deo toga programa.

Da pak korak Delegacije nije učinio nepovoljan utisak na Predstavnike engleske i francuske proizlazi iz toga, da je Lojd Džordž u toku sednice izrikom priznao da je od njih predloženo rešenje nepravedno i da je Klemanso izjavio, da su naši predlozi možda logični i pravedni, ali da se sada ne radi o pitanju pravičnosti već politike.

Izvolite primiti, Gospodine Predsedniče, uverenje moga odličnog poštovanja

Nik. P. Pašić

(Arhiv radničkog pokreta Jugoslavije, br. 17831/XI-51 (1920.) — Pozadi akta kopija K str. pov. no-62).

- 4) Odlučeno da se izda 250 000 kruna da se podeli kao sitna pomoć zanatlija-
ma u Šapcu. G. Min.[istar] trgovine da izda.
- 5) Ministru Trgovine odobreno rešenje i svojio Savet i potpisao rešenje o
novim ugovorima sa Mađarskom za predmete koji ima Mađarska da prema
posebnim ugovorima isporuči pojedinim Ministarstvima, daćemo Mađar-
skoj hranu na temelju starog ugovora to tako da nam ona plaća u našem
novcu, a mi njoj da plaćamo u mađarskim krunama.

Beležio
K. L. Timotijević

LXIV

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 3 febr.[uara] 1920. g.

- 1) Predsednik Vlade čita pismo g. St. Protića upućeno predsedniku narod-
nog predstavništva, o ponuđenoj sa strane vlade mogućnosti da se za izbore
vlada proširi (bilo koncentracijom u vladi svih stranaka bilo širom koali-
cijom).

Povodom tim donete su odluke:

- a) raditi dalje poslove kao da se pregovori ne vode.
- b) predsednik N.[arodnog] predstavništva neka vodi pregovore kojih re-
zultat izneti pred vladu.
- 2) G. Ministar Ishrane podnosi savetu predlog o organizaciji izvoza. Pošto je
proučeno pitanje rešenje je potpisano.
- 3) Primljen predlog Min.[istra] Saobraćaja: da opomene željezničke činovnike
(mašinovođe, kočničare i.t.d.) da ne štrajkaju, što ako učine da ih može
otпустiti.

Beležio
K. L. Timotijević

LXV

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 4. febr.[uara] 1920. g.

- 1) Predsednik Ministar.[skog] Saveta saopštava:
 - a) telegram g. Trumbića od 3-II o.g. Br. 79 (strogo Pov. Br. 75 Min. in. dela)
o protestu Američke vlade protivu predloga Vrhov.[nog] Saveta o jadranskom
pitanju.

b) telegram g. Trumbića od 3-II o.g. Br. 76 (Strogo Pov. Br. 74 Min. in. dela) o sastanku i razgovoru njegovu sa Mileranom po pitanju Jadranskom.

Telegrami su prodiskutovani.

- 2) Ministar Vojni čita tekst vojne konvencije između našeg Kraljevstva i Republike Čeho-Slovačke za odbranu.

Savet je diskutovao ovu konvenciju i u ranijoj jednoj sednici i dao svoje primedbe.

Te su primedbe i izmene unesene sada i Savet je primio kao nacrt, s tim da kada se razrade pojedine odredbe izneti stvar savetu na konačno odobrenje.

- 3) Pročitana je telegram g. Hribara⁶⁰ od 2-II- o.g. iz Praga Br. 73 (kojim javlja da mu nov engleski poslanik Klerk izjasnio u ime svoje vlade: da Mađari mogu vaspоставiti monarhiju).

Tim povodom a povodom i saznanja, da će na presto Ugarske doći Habzburgovci, g. Min.[istar] Un.[utrašnjih] Dela Sv. Pribičević predlaže da se interveniše i diplomatski i oružanom silom protivu Mađarske, da joj se osujeti ova namera. On predviđa vrlo teške i štetne posledice, od vaspоставe Habzburgovaca u Pešti⁶¹.

G. Korać je za oružanu intervenciju pored diplomatske, ako bi došao za monarha izabran ko iz dinastije protivnih država našem jedinstvu (Habzburgovci, Hohencolerni, Koburzi) a za ostale misli da bi bila moguća diplomatska akcija.

Odlučeno: obavestiti o tome Austriju, Čeho-Slovačku i Rumuniju da se učini s nama zajedno protest protiv ovoga.

- 5) U ovom času prispeo je telegram g. Pašića od 3 feb.[ruara] o.g. PBr. 5417 po pitanju Jadranskom koji je vladi saopšten.

- 6) Pročitani su telegrami prispeli sa Cetinja o prilikama u Crnoj Gori.

- 7) Minist[ar] Unutr.[ašnjih] dela referiše: da se povodom puča u Trogiru, ima da povede istraga i pošto se od Savezničke tamošnje vojne vlasti ne dopušta da slučaj izviđaju i sude naše vlasti vojne, to moli za odluku da taj slučaj izvide i sude građanski sudovi. Savet odobrio to.

Beležio

K. L. Timotijević

⁶⁰ Dr Ivan Hribar (1851—1941), slovenački političar jedan od lidera Narodno-naprednjačke stranke za Kranjsku, poslovni predstavnik češkog kapitala u Sloveniji, a u politici propagator ideje slovenske uzajamnosti, za vreme prvog svetskog rata zatvoren i konfiniran, 1919—1921. jugoslovenski poslanik u Pragu, od 1931. senator.

⁶¹ O ovom pitanju, još aktuelnijim u 1921. god. vidi: Đ. Knežević, *Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca i dva neuspela pokušaja restauracije Habsburga 1921. god.*, Vojnoistorijski glasnik, br. 1/1967, 117—139.

LXVI

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 6 febr.[uara] 1920. g.

- 1) Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava prepis protokola sednice Vel.[ikog] Saveta od 20 jan.[uara] 1920 g. održane po pitanju Jadranskom, i odgovor delegacije u Parizu koji je dat kao odgovor na ultimatum stavljen na sednici od 20 jan.[uara] o.g.
- 2) Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava pismo g. Trumbića (poverljivo) od 30 jan.[uara] o.g. koje se odnosi na Jadransko pitanje bez broja.
- 3) Raspravljano pitanje o političkoj situaciji i unutrašnjoj.

Beležio

K. L. Timotijević

LXVII

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 7-II-1920. god.

Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava telegram g. Trumbića od 6. febr.[uara] o. g. Br. 88 koji se odnosi na razvoj događaja koji prate rešenje Jadranskog problema.

O tom pitanju i povodom ovog telegrama otvorila se diskusija.

Na ovoj sednici raspravljano je pitanje unutrašnje situacije. Određeni delegati koji bi sutra dan imali ići na sastanak radi pregovora sa predstavnicima opozicionog bloka o sastavu koncentracionog ili šireg koalicionog kabineta.

Beležio

K. L. Timotijević

LXVIII

ZAPISNIK

Sednice Ministar.[skog] Saveta od 13 febr.[uara] 1920 g.

1. Predsednik Minist.[arskog] Saveta saopštava telegram (Min.[istarskom] Savetu) G. Pašića od 12-II- o.g. Br. 5485 o jadranskom pitanju.
- Predsednik Min.[istarskog] Saveta saopštava ukaze po diplomatskoj struci.
3. Pretresana je spoljna situacija.

4. Pretresana je unutrašnja situacija, i potreba da se što pre dođe do Ustava, bilo izborom za Konstituantu bilo izborom običnog narodnog predstavništva koje bi donelo izborni zakon.

Pretresana oba slučaja onaj prvi pretpostavlja se onom drugom, koji bi se u krajnjem slučaju mogao primiti, po mišljenju nekolicine u vladi.
Pretresana uredba o izborima narodnih poslanika.

Beležio
K. L. Timotijević.

LXIX

ZAPISNIK

Sednice Ministarskog Saveta od 14. febr.[uara] 1920.

1. Predsed.[nik] Min.[istarskog] Sav.[eta] iznosi na rešenje molbu seljaka sela Rusinova iz Sr.[eza] Maleškog da im se ustupi na uživanje mesto zvano Bezgaće u ataru istog sela.

Savet odobrio: da seljani sela Rusinova uživaju ovo mesto do dalje odluke.

2. Pretresana unutrašnja situacija. Odlučeno: podneti Nj. K. Visočan.[stvu] Regentu ukaz o raspustu privremenog Narodnog Predstavništva, Srpske Narodne Skupštine i svih pokrajinskih Skupština i Sabora a narediti izbore za Vel.[iku] Narod.[nu] Skupštinu (Konstituantu). Izbori da budu 24 maja a sastanak 8 juna 1920 god.

Sednica produžena u 6 časova po podne.

- 3) Predsednik Min.[istarskog] Saveta referiše da Nj. Kr. Visočanstvo nije usvojilo predlog Vlade o raspuštanju Privremenog Narodnog Predstavništva i naređivanju izbora za Vel.[iku] Narod.[nu] Skupštinu.

Usled toga je odlučeno: da vlada podnese ostavku. Ostavka sastavljena i predsednik Vlade odneo u dvor.

Beležio
K. L. Timotijević.